

Лепський Максим Анатолійович

СОЦІОЛОГІЯ МЕДІАЦІЇ ТА МИРОТВОРЕННЯ:

до питання про загальну теорію медіації

монографія

**Запоріжжя
2023**

УДК: 316.485.6
Л487

Рекомендовано до друку Вченою радою Запорозького національного університету,
протокол №04 від 29.11.2022 р.

Рецензенти:

Лобанова Алла Степанівна – доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри соціології та соціальних комунікацій Криворізького державного педагогічного університету;

Воронкова Валентина Григорівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри менеджменту організацій та управління проектами, інженерний інститут ЗНУ, академік Української академії політичних наук, академік академії наук вищої освіти України;

Скворець Володимир Олексійович – професор кафедри, доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри соціології ЗНУ, дійсний член, академік Європейської академії наук України.

Лепський М.А. Соціологія медіації та миротворення : до питання про загальну теорію медіації : монографія. Запоріжжя: ЦНСД, 2023. 160 с.

ISBN 978-617-8319-00-7

Монографія написана доктором філософських наук, професором, головою дослідницького комітету соціального прогнозування Соціологічної асоціації України Лепським Максимом Анатолійовичем. Робота є продовженням масштабного дослідження в галузі соціології медіації та кримінології, формує методологічні основи соціологічного дослідження медіації та миротворення, яка знаходиться в важливим професійним напрямом вирішення конфліктів та ведення переговорів посередником (медіатором). Авторська концепція визначає вирішення проблеми загальної теорії медіації як цілісної теоретичної систематизації універсальних і загальних основ переговорів у конфліктах за участю професійного переговорника-медіатора. Автор пропонує соціологічний погляд на міждисциплінарне вирішення конфлікту у процесі переговорів, концептуалізація миротворення спрямована на дослідження соціальних відносин, що вирішує протиріччя, «пастки», «глухі кути» конфлікту у використанні технологій миротворення у медіації. У дослідженні міститься багатий фактичний матеріал, нові оцінки і висновки, напрямки аналізу соціальних відносин умиротворенні та медіації.

Автор ставить за мету не тільки соціологічний аналіз медіації та миротворення як генералізації в міждисциплінарних дослідженнях, але визначення напрямків загальної теорії, спеціальних соціологічних теорій (соціології конфлікту, соціології особистості, соціології комунікації) та емпіричні соціологічні дослідження як інструментарій, що допомагає медіатору у посередницькій переговорній комунікації.

Книга адресована студентам, аспірантам, викладачам, дослідникам у сфері соціології, кримінології і поведінкових наук, науковцям та експертам, а також широкому колу читачів, які цікавляться питаннями соціології медіації та миротворення.

ISBN 978-617-8319-00-7

© Лепський М.А. 2023

ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ МОЇМ ДОНЬКАМ

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ПОСЕРЕДНИКИ МИРУ – МЕДІАТОР У ПОЛІ	11
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ МЕДІАЦІЇ.....	18
РОЗДІЛ 3. МЕДІАТОРИ: ХТО ВОНИ?.....	42
3.1. Специфіка медіаторської діяльності у технології та технологізації діяльності вирішення конфлікту.....	42
3.2. Процесуальна (процедурна) специфіка медіації у сфері діяльності.....	45
3.3. Дослідження рольової специфіки медіаторів та їхня внутрішня класифікація.....	50
3.4. Визначення специфіки підходів медіації	51
3.5. Глибинні основи медіації. Медіація як цілісність соціальних сил.....	58
3.6. Технологія 7 сил медіації (7 Power Mediation)	70
РОЗДІЛ 4. МЕДІАЦІЯ ТА ІСТОРИЧНІ ТИПИ СВІТОГЛЯДУ: АРХЕТИПИ, ПРОТОТИПИ І ЗНАННЯ МОДЕЛЮВАННЯ	76
РОЗДІЛ 5. МЕДІАЦІЯ ЯК НЕВИРШЕНЕ ПРОТИРІЧЧЯ. ТУПК, НЕПОВНОЦІННІСТЬ І БЕЗСИЛЬСТВО ЯК ОСНОВА ЗВЕРНЕННЯ ДО МЕДІАЦІЇ.....	88
РОЗДІЛ 6. ПРО ОСОБИСТИЙ ВИМІР МЕДІАЦІЇ – ПРОБЛЕМА МІРИ.....	95
РОЗДІЛ 7. ПРАКТИКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ МИРОТВОРЕННЯ.....	102
РОЗДІЛ 8. МИРОТВОРЕННЯ ПІД УДАРОМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН. ІНФОРМАЦІЙНЕ АГРЕСИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ	112
РОЗДІЛ 9. МЕДІАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ФЕХТУВАННЯ ГРАНДМАЕСТРО. Ч. 1. ДОМЕДІАЦІЙНИЙ ЕТАП ЯК СТАРТОВІ УМОВИ	118
9.1. Характеристики домедіаційної стратегії та ситуації взаємодії конфліктантів.....	118
9.2. Прояви завершення домедіаційного етапу.....	122
9.3. Травми, що визначають фазові стани на початку медіації.....	124
9.4. Фазові стани на початку медіації	125
РОЗДІЛ 10. МЕДІАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК «ФЕХТУВАННЯ ГРАНДМАЕСТРО». Ч. 2. СЦЕНА МЕДІАЦІЇ	128
РОЗДІЛ 11. МЕДІАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК «ФЕХТУВАННЯ ГРАНДМАЕСТРО». Ч. 3. ІНСТРУМЕНТИ МИРОТВОРЕННЯ В РУКАХ МЕДІАТОРА	137
РОЗДІЛ 12. ЕМПІРИЧНІ СОЦІОЛОГІЧНІ МЕТОДИ У МЕДІАЦІЇ	151
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	164

Трапеза стрільців на святкуванні Мюнстерського миру, Бартоломеус ван дер Хелст, 1648 р.
Фото М. Лепського. Рейксмузеум (Державний музей) Амстердам.

ВСТУП

ВСТУП

Представлена монографія була вже підготовлена та представлена на розгляд кафедри соціології та вченої ради факультету соціології Запорізького національного університету 24 лютого 2022 року, коли ми вже зранку прокинулися від дзвінків рідних про початок війни та вибухів, які пролунали у Запорізькому аеропорту та інших об'єктах критичної інфраструктури. Але ми вирішили все одно продовжити працювати далі. Тема представленої монографії відносно миротворення та медіації набула нового звучання та підвищеної значущості. Перший шок від початку повномасштабної війни просто втягував нас в осмислення військових дій та питання «чи залишається місце у війні переговорам, медіації та миротворенню?».

Вже під час підготовки монографії автор бачив випадки обмеженості медіації (посередництва) у конфліктах та миротворення, оскільки часто ця сфера асоціювалася зі слабкістю. Ба більше, бувало переговорники, медіатори та миротворці не могли впоратися з жорстким агресивним тиском сили. Hard-power іноді продавлювала soft-power, м'яку силу, яка ставила на вирішенні конфліктів на економічну та культурну складові. Розумна сила, smart-power, у поєднанні першої та другої, часто на першому етапі розгублювалася перед жорсткою непримиренністю брутальної сили.

Так відбулося й у російсько-українській війні. Тому з перших місяців ми стверджували необхідність застосування двох рук боротьби: «правої руки» – військової сили, опору українців проти повномасштабної агресії, спрямованої на знищення суверенітету держави, а часто і геноцидальних, військових та спрямованих проти людяності злочинах агресора; «ліва рука» – це дипломатичний шлях ведення переговорів задля мобілізації демократичного світу проти агресії, яка порушувала всі норми міжнародного права, статут ООН та блокувала рішення у Раді Безпеки ООН, де Російська Федерація стала як правонаступник СРСР (без дотримання правової процедури та підтверджених

правових норм ООН). Країна-агресор стала основним руйнівником Ради Безпеки ООН як член цієї ж Ради Безпеки ООН.

Традиційні медіаторські міжнародні зусилля мали обмежений успіх або його не мали зовсім. Так, міжнародними медіаторами були Туреччина, Франція, Німеччина та Ізраїль (що взяв на себе більше функції поштового ящика між сторонами війни). Франція та Німеччина не тільки не змогли зупинити агресії, а й зазнали втрат відносно європейського лідерства, оскільки саме ці країни були посередниками та гарантами «славнозвісних» Мінських угод про припинення вогню після захоплення Криму та формування квазі-держав ЛНР та ДНР у 2014 році, як створення «замороженого конфлікту» та підготовки повномасштабної агресії у 2022 році.

Туреччина була більше успішним медіатором у формуванні гуманітарних коридорів під час першої половини 2022 року та формування разом з ООН «зернових угод» для врятування від голоду бідних африканських країн та забезпечення морського коридору для танкерів із зерном через Чорне море. ООН провела двічі асамблеї, де абсолютна більшість країн проголосували проти агресії РФ проти України з вимогою припинити війну та вивести війська агресора з території України. Але реально ці рішення не були виконані. Втручання Генерального секретаря ООН у переговорний процес було, на мій погляд, із запізненням і обмеженим більше гуманітарними місіями, які мали велике значення у створенні місій гуманітарної допомоги та ведення перемовин зі звільнення військовополонених та захоплених цивільних громадян, а також проведення посередництва у «зернових угодах».

Українська дипломатія, на мій погляд, відпрацювала блискуче, оскільки переключилася на переговори щодо підтримки України США, Великою Британією, Європейським Союзом, з відновленням лідерства Німеччини, Франції та набуттям лідерства Польщею та країнами Балтії. Перемогою української дипломатії та Президента України Володимира Зеленського стали широка допомога Україні – військової допомоги НАТО, відомої як «Рамштайн» (з 26 квітня 2022 року), військової та фінансової допомоги США – об'єднаної

терміном ленд-ліз. Також прийняття України за скороченою процедурою як кандидата ЄС. Безпрецедентними стали ініціативи про створення кримінального суду та процесу створення військового трибуналу проти керівництва країни-агресора та особисто її президента Володимира Путіна. Почав під виглядом медіації свої міжнародну шахову партію Китай, який жодного разу під час року війни не спілкувався з Україною, але лише з Російською Федерацією, що взагалі є протилежним відносно визначення медіації як двостороннього добровільного ведення переговорів між сторонами конфлікту. Війну ми розглядаємо як крайній, найбільш масштабний та вкрай агресивний з основною військовою складовою конфлікт, спрямований на поразку противника та власну перемогу. Конфлікт, на мій погляд, є поняття родове, а війна – видове поняття.

Наукові та експертні панелі з проблематики миротворчості спочатку відображали деяку розгубленість миротворців, оскільки фундаментом медіації та миротворчості була концепція геоекономіки, економічної зацікавленості країн до економічного та сталого людського розвитку, що було повністю дискриміновано країнами «дуги автократії». «Дуга автократий» – це поняття, яке застосував Прем'єр-Міністр Австралії Scott Morrison 4 березня 2022 року у «An address by Prime Minister Scott Morrison. Prime Minister Scott Morrison spoke to the Lowy Institute on the situation in Ukraine, how it affects the Indo-Pacific and what Australia is doing in response». Сучасне миротворення та медіація стоять перед новими викликами війни «сьомого покоління», тому і миротворчість має вирішення питання сьомого покоління.

Запропонована монографія спрямована на вирішення проблеми холістичності переговорів та миротворчості, де медіація визначає «high level» – вищий рівень професіоналізму переговорника у вирішенні складних конфліктів, як на міжнародному, так і міжособистісному рівнях. Між цими макро- та мікро-процесами існує ще і мезорівень – галузевий та спеціальний рівень медіації та миротворчості між різними соціальними групами, організаціями та інститутами. Вищий рівень підготовки переговорника як медіатора автор

позначив образним визначенням як «грандмаестро», за аналогією найвищого рівня підготовки фехтувальника, дипломата, лицаря та політичного діяча, що глибоко, науково обґрунтовано вирішує складні, несподівані, іноді випадкові конфліктні ситуації.

Авторська концепція визначає вирішення питання про загальну теорію медіації, яка є узагальненням та концептуалізацією основних суттєвих складових медіаторної професійної діяльності у комунікативному переговорному процесі вирішення конфлікту. Читачу надається послідовне розгортання змісту феномену медіації та ролі миротворення в ній, як концептуалізації та технологізації ефективного вирішення конфлікту. Автор розглядає методологію медіації через специфіку учасників конфлікту, місце, умови, атрибуції та вимоги до медіатора. Зміст медіації розгортається у дослідженні практики переговорів та посередництва у діяльності медіатора у конфлікті.

Авторська концептуалізація ґрунтується на дослідженнях соціальних сил медіації та можливості комплексування цих сил у методиці «7 Power Mediation», що спрямовано на з'ясування ґрунту медіації та миротворчості на справедливій та людиноцентричній силах. В окремому розділі сконцентрована увага на звернення до медіації, на чинники та умови, за яких сторони конфлікту вже самі не здатні з ним впоратися та вже потрібним є втручання посередника, а саме: невирішене протиріччя, «глухий кут», неповноцінність і безсилля.

Логіка викладення монографії, як концептуалізації соціології медіації та миротворення, розгортається у дослідженні медіаторської діяльності, об'єкта, предмета (як змісту медіації), суб'єкта медіації, умов, за яких конфлікт заходить у глухий кут та вимагає звернення до посередника. Автор надає свою характеристику глибинних основ медіації як 7 соціальних сил, що дозволяє визначити загальне у медіаційній практиці у міфологічному, релігійному та науковому світогляді.

У своїй структурі монографія передбачає наявність дванадцяти розділів, які поступово розгортають науковий погляд автора та завершуються

визначенням миротворчих технологій та емпіричних соціологічних методів у медіації. Для кращого розуміння медіації та миротворчості, їх змісту, проявів діяльності та її технології, ми підібрали кейси, приклади дослідження, джерел соціологічного дослідження агресії та кейсів, що ілюструють думку автора.

Важливим, на мій погляд, є розгляд практики та інструментарію миротворення у медіаторній діяльності, яка часто-густо знаходиться під тиском інформаційних війн, інформаційного агресивного середовища. Новаційним є розгляд етапів та фаз медіації у вимірі ролі соціальних травм та вирішення конфлікту. Шановному читачеві цієї монографії я пропоную своє бачення застосування соціологічних емпіричних методів разом з миротворчими технологіями у медіаторній діяльності.

Читачеві моєї роботи я хочу побажати зануритися у цікавий та захопливий світ медіації та миротворення, які мають бути! Щоб не залишався лише силовий та військовий шлях вирішення конфліктів, щоб ми залишали місце і час миру, а не тільки місце і час війни.

Усі концептуальні помилки та недоречності належать автору монографії, але вирішення їх є шлях для вдосконалення та розвитку загальної теорії медіації та миротворення.

З повагою Максим Лепський

РОЗДІЛ 1

ПОСЕРЕДНИКИ МИРУ – МЕДІАТОР У ПОЛІ

Люди сваряться, конфліктують, ображаються, заздять і мстять, цим заходячи у глухий кут у відносинах. Вони бояться робити перший крок назустріч, а іноді роблять та отримують новий виток конфлікту. Ще складніша ситуація, якщо люди конфліктують у бізнесі або володіють будь-яким видом влади, тоді вони можуть ще й стати заручниками страху втратити авторитет, прибуток, власність, здоров'я і навіть життя.

І що тоді робити далі?

Ви думаєте, що зараз я скажу: «прийде медіатор, професійний перемовник і все «розрулить». Таке можливо, але за певних умов. Можливо, якщо медіатор, дійсно, професіонал, який володіє знаннями та інструментами вирішення конфлікту, авторитетом та результативністю, вміннями та навичками досягати мети та фіксувати прийняті рішення у відносинах, поведінці та діяльності. Слово «розрулить» передбачає образ регулювальника руху, коли автомобільна пробка зникає в результаті правильного регулювання руху, динаміки автомобілів або транспортних засобів.

Але вирішення просто ситуації для медіації недостатньо, оскільки важливим є і необхідність «запобігання ситуації в майбутньому і гранична мінімізація «рецидиву», повтору подібного конфлікту. У Біблії сказано: «Блаженні миротворці, бо вони побачать царство Боже». У чому ж вони блаженні і де їхнє царство Боже? І як бути медіаторам-атеїстам? Чи мають вони шанс бути блаженними за умови, що вони миротворці?

Запрошую Вас розібратися із цими питаннями. Почнемо дослідження миротворення, з необхідних умов, за яких ми можемо стверджувати, що люди самостійно не можуть вирішити конфлікт та потрібна допомога миротворців.

Рис. 1.1.1 – Схема врегулювання та вирішення конфліктів

Отже, у нашому дослідженні світ ми будемо розглядати як такий стан суспільства, коли основні потреби задовольняються, а суттєві протиріччя

вирішуються (як джерела розвитку у межах стійких/нестійких або навіть хаотичних соціальних відносин та інститутів суспільства). Світ виступає у структурному значенні як сукупність таких соціальних відносин між людьми, коли найбільша кількість ситуацій та проблем, вирішується у цій сукупності.

Миротворення визначається як «необхідне», коли:

- перше, соціальні відносини та інститути не можуть вирішити протиріччя, задовольнити потреби та інтереси людей;
- друге, люди самотійно не можуть вирішити ситуацію;
- третє, протиріччя перейшли у стан крайньої форми конфлікту між суб'єктами (діючими та дієздатними людьми, групами, організаціями тощо, аж до держав та міжнародних спільнот);
- четверте, незадоволення потреб та інтересів руйнують соціальне життя та життєдіяльність суб'єктів.

Соціальні інститути ми розуміємо як стійкі форми організації життя та взаємодії людей, як закріпленої соціальної поведінки та діяльності у практиці закону або традицій у суспільстві, які забезпечують реалізацію соціальних потреб та інтересів. А цю крайню форму конфлікту, в широкому сенсі, можна назвати «війною», як поведінку та діяльність учасників на руйнування та удари по протилежній стороні.

При цьому ми враховуємо той факт, що війна на відміну від військових конфліктів визначається масштабом і силою учасників, а також інтенсивністю руйнівної взаємодії. Безумовно, по відношенню до війни як стану крайньої суперечності між учасниками конфлікту, інтенсивною напруженістю руйнівної взаємодії та неможливістю мирного стану, що передуює конфлікту, потрібна миротворення. Часто, щоправда, вона настає вже при виснаженні сил учасників конфлікту, якщо учасники конфлікту безкомпромісні і перебувають у стадії взаємної руйнації в ескалації конфлікту, але про це трохи пізніше. Медіацію ми розглядаємо, у першому наближенні, як переговорну комунікацію у вирішенні конфлікту за участю посередника, якого запросили сторони конфлікту.

В результаті попереднього розгляду необхідності медіації можна виділити наступні умови її здійснення:

- нездатність регуляції та саморегуляції конфлікту соціальними відносинами та інститутами, а значить, зниження цінності цих відносин, зусиль щодо їх підтримання та відтворення;
- нездатність учасників самотійно вийти з крайньої форми конфлікту, наявність світогляду війни, ресурсів та можливості нанесення ударів для руйнування опонентів або навіть етапу виснаження цих ресурсів у війні;
- комплексна когнітивна, емотивна, практична та конативна конфліктна активність: незнання як вирішити конфлікт (когнітивна складова), емоційна напруга (зниження емпатії або в цілому емоційного інтелекту в конфлікті як емотивна складова), діяльність, що не відповідає результату вирішення конфлікту (практична складова), та поведінка, неадекватна врегулюванню та вирішенню конфлікту (конативна складова).

Умови необхідності медіації безпосередньо пов'язані з вимогами до медіатора, до вирішення питання про відповідність медіатора вирішенню конфлікту, його миротворчої діяльності у реальних та конкретних умовах, того, що далі ми будемо називати «практика медіатора в полі».

Від медіатора вимагається таке:

1. Знання та розуміння динаміки конфлікту, його структури та учасників, поворотних та вирішальних моментів, відповідності динаміки та наслідків конфлікту, відповідності поведінки, дій та результату, реакції людей на різних етапах конфлікту.

2. Знання технологій виходу з конфлікту, використання поворотних та вирішальних моментів для зміни динаміки у бік миротворення та врегулювання конфлікту. Тут присутні як мінімізації деструктивного руйнування, поліпшення ситуації в порівнянні з доконфліктною або, як мінімум, краще конфліктної ситуації, так і максимізація конфліктного вирішення створює умови і прагне до світу краще попереднього, доконфліктного.

3. Вміння діяти та спілкуватися з протилежними сторонами конфлікту, зберігаючи можливість регулювання конфліктних відносин.

4. Авторитет, як неможливість опинитися в пастках – «лазутчик ворогів» (замість незалежного медіатора), «ерзац-об'єкт» для агресії (пастка для медіатора виявитися об'єктом, на який учасники конфлікту переносять та проектують агресію конфлікту) та ін.

5. Той чи інший вид сили, що дозволяє облаштовувати світ. Ми припускаємо, насамперед, знання, капітал (у широкому значенні, економічний, соціальний, інтелектуальний і т.д.), керований вплив (аж до застосування закону як легітимного насильства).

6. Неупередженість як відсутність особистої зацікавленості в будь-якому, крім «справедливого», результаті.

7. Дієздатність. Здатність організувати дотримання домовленостей у укладанні миру – медіатор повинен виступати «арбітром», а не «суддею».

Структура конфлікту та медіатор.

У розгляді конфліктів прийнятою є традиційна наукова модель дослідження, що виділяє суб'єктів, об'єкт, предмет конфлікту та його умови. Оскільки конфлікт являє собою соціальну взаємодію розглядають уявлення про конфліктну ситуацію, так як суб'єкти часто дають не лише різний опис конфліктної ситуації, а й вкладають різні образи, смисли та цінності у них. Соціальна взаємодія передбачає розгляд конфліктних мотивів та дій учасників конфлікту.

Почнемо по порядку. У зарубіжній конфліктології найчастіше використовується поняття «актор», ніж «суб'єкт».

«Актор», за своїм етимологічним значенням походить з «акту», дії, і дозволяє демонструвати цілісність конфліктної активності в єдності поведінкових практик (з великою частиною неусвідомленого) та діяльності (напрямок цієї активності – усвідомленість та раціональність). Суб'єкт більше відноситься до діяльнісного підходу, який передбачає, що людина, яка здійснює

пізнання та перетворюючу діяльність, прагне до усвідомлених, аргументованих, раціональних дій у напрямі цілепокладання та досягнення мети. Якщо актор не завжди усвідомлює, що робить, то суб'єкт прагне стану «відає, розуміє, що творить».

Надалі при розгляді та використанні поняття «актор», ми будемо враховувати той факт, що учасник конфлікту має як раціональні, так і ірраціональні (неусвідомлені чи підсвідомі) спонукачі дії, останні можуть переважати над усвідомленістю. У разі використання поняття «суб'єкт» ми звертаємось до раціональної, усвідомленої, цілеспрямованої практики, яка переважає у діях. Загалом також використовуватиметься поняття «учасник» – люди, групи, організації, які у тої чи іншій мірі включені у конфлікт.

Значимим для нашого аналізу є поняття «конфліктанти».

«Конфліктанти» – безпосередні та основні учасники конфлікту, протиборчі сторони.

А. Н. Ільїн, П. В. Барханов виділяють таких учасників конфлікту: «Учасниками конфлікту є суб'єкти (особи та групи), які задовольняють за рахунок участі в конфлікті свої потреби та втілюють свої інтереси і плани.

Окрім безпосередніх конфліктантів — суб'єктів, які здійснюють боротьбу за ресурси — до учасників конфлікту можна віднести:

- 1) співчуваючих (суб'єкти, які надають моральну чи дієву підтримку конфліктантам);
- 2) підбурювачів або провокаторів (суб'єкти, що створюють привід для конфлікту та ускладнюють його);
- 3) примирителів (суб'єкти, які беруть на себе відповідальність за сприяння у вирішенні конфлікту);
- 4) консультантів (суб'єкти, котрі не беруть безпосередньої участі у конфлікті, але до яких звертаються конфліктанти за допомогою);
- 5) «невинних жертв» (суб'єкти, які мимоволі стали учасниками конфлікту і постраждали від дій конфліктантів) [Ільїн А. Н., Барханов П. В., 2013].

У цій характеристиці, на наш погляд, більш доречним для аналізу конфліктної ситуації використовувати поняття «актора», оскільки учасники конфлікту часто «не усвідомлюють» своїх дій та поведінки чи намагаються лише «раціоналізувати», пояснити їх після своїх дій. Часто це представлено виразом: «Не знаю, чому й навіщо я це робив?».

При цьому наведені автори, на наш погляд, правильно показують необхідність «суб'єктивації» як раціоналізації, усвідомленості взаємодії в конфлікті – у розумінні потреб, інтересів, мотивів та цілей, а значить підвищення відповідальності за свої дії. Безумовно, у запропонованій структурі конфлікту медіатори виступають як примирники та консультанти.

По відношенню до динаміки конфлікту структура учасників може бути представлена наступним чином:

- 1) конфліктанти, безпосередні учасники конфлікту, протиборчі сторони;
- 2) опори суб'єктів конфлікту;

- 3) співчуваючі;
- 4) підбурювачі та провокатори;
- 5) примирителі та консультанти у вирішенні конфлікту;
- 6) популяризатори та інформанти конфлікту: учасники, які поширюють інформацію про конфлікт та масштабують напругу між конфліктантами, створюють громадську думку;
- 7) невинні жертви;
- 8) спостерігачі, сцена та глядачі конфлікту, якщо користуватися сценарною метафорою, ті у кого створюють громадську думку.

Саме цією схемою учасників ми користуватимемося надалі.

Одним із найважливіших питань розгляду конфлікту в медіації є визначення «об'єкта» та «предмета конфлікту». Не вдаючись у тривалу дискусію щодо цього питання, пропоную власну аргументацію розуміння цього питання.

По-перше, часто помилки у розумінні об'єкта пов'язані з тим, що дослідники забувають або не враховують той факт, що об'єкт володіє (повинен мати, як мінімум, у дослідженні) цілісністю.

По-друге, об'єкт слугує основою виявлення та визначення предмета. Об'єкт виступає об'єктивною основою дослідження, служить основою для відображення у суб'єктивному, у пізнанні та перетворюючій діяльності. Предмет дослідження об'єднує об'єктивну основу та суб'єктивний (дослідницький) інтерес, що перетворюється на мету дослідження, тому навіть у дослідженні одного об'єкта предмети можуть бути різними.

Так соціальні відносини, відносини між людьми як об'єкт дослідження, може розглядатися соціологією з акцентом на проявах соціального (наприклад, у взаємодії людей як соціальних інтеракціях, інститутах, групах, структурі, динаміках тощо), психологією – у проявах психічного (наприклад, у реакції психіки та роботи пам'яті, у свідомості та сприйнятті, у емоційному та поведінковому прояві тощо), у філософії – у дослідженні світогляду (наприклад, відносинах буття та свідомості, світовідчутті, світосприйнятті, світорозумінні та картини світу, життєдіяльності тощо).

По-третє, об'єкт і предмет дослідження, у нашому випадку конфлікту, володіє як загальними – універсальними характеристиками по відношенню як до об'єкту, так і до предмету; так і особливими, у нашому випадку – специфікою та особливостями конфлікту, а також конкретними його проявами в конкретно-історичних умовах, того, що відбувається насправді і має унікальний характер у єдності із загальними та особливими.

Враховуючи ці попередні положення, у якості **об'єкта конфлікту** ми розглядаємо *протиріччя між сторонами конфлікту, в єдності та боротьбі протилежностей, які зусиллями суб'єктів визначають боротьбу та протистояння.*

Ці протилежності визначають цілісність відносин між суб'єктами, їх внутрішній світ та зовнішні взаємодії. Таке визначення об'єкта конфлікту дозволяє дати універсальне визначення по відношенню до різних класифікацій

конфліктів (внутрішньоособистісних, міжособистісних, організаційних і т.д.), з подальшим дослідженням особливостей та конкретних проявів конфлікту.

Важливим моментом є те, що у конфліктах проявляються протиріччя, і вирішення конфлікту не завжди означає зняття протиріччя, але найчастіше означає зняття предмета конфлікту через угоду.

Зняття протиріччя як об'єктивної основи вирішення конфлікту означає розвиток соціальних відносин і процесів, оскільки протиріччя виступає їх джерелом розвитку.

Предмет конфлікту, у значенні суб'єктного дослідження дійсності, зіткнення протиборчих суб'єктів, визначений людьми і може бути врегульований діючими людьми. Саме це твердження дає надію на вирішення протистоянь, протиборств, напруг, інакше будь-який конфлікт не мав би позитивних можливостей, а виступав би в ролі катастрофи. Саме можливість пізнання та дієздатність суб'єктів є основою просування суспільства вперед, з позицій розуму, людинолюбства, миротворення та цілепокладання.

Предметом конфлікту, на наш погляд, є *відношення ресурсів і сили, які можуть задовольнити потреби, інтереси та позиції людей у конфлікті, значущі та цінні для вирішення протиріччя.*

Предмет конфлікту, визначений як відношення ресурсів та сили, означає, що люди намагаються задовольнити свої потреби як жагу у чомусь, реалізувати інтереси, втілюючи свою поведінку та діяльність у соціальних відносинах та інститутах. Позиції при цьому відображають їх переконання (або їх відсутність), ідентифікації, цінності та значення. Ресурси можуть бути реальними та потенційними; дійсними та уявними; матеріальними та духовними; особистими та громадськими; індивідуальними та груповими. І цей ряд можна продовжити.

Предмет конфлікту безпосередньо пов'язаний зі світоглядом сторін конфлікту, з їх сприйняттям конфлікту, його ідентифікацією, визначенням, інтерпретацією і ставленням до нього.

Сприйняття конфлікту відображає ідентифікацію (як ми визначаємо конфлікт), визначення (що є конфліктом), інтерпретацію (яке значення та сенс вкладається у конфлікт) та ставлення до нього (у пізнавальному, емоційному, поведінковому та діяльнісному сенсі). Спочатку сприйняття конфлікту є процесом отримання через канали сприйняття живого образу ситуації та події протистояння, пізніше усвідомлено чи неусвідомлено перетворюється у пам'яті в уявлення.

В активному ставленні до конфлікту суб'єкти здійснюють як неусвідомлені поведінкові акти, так і усвідомлену діяльність у реалізації сили з оволодіння чи освоєння ресурсу, предмета конфлікту.

Тому в активності у конфлікті, на наш погляд, варто розглядати **конфліктні дії**, спрямовані на оволодіння ресурсом; **переговорні дії**, спрямовані на домовленості чи угоду щодо цих ресурсів як взаємодії; **медіаторні дії**, що визначають рамки та динаміку поведінки сторін конфлікту у напрямі результативності переговорів та вирішення конфлікту мирним шляхом.

Часто переговорні та медіаторні дії спрямовані на протистояння конфліктним діям чи подолання їх наслідків.

РОЗДІЛ 2

ЗМІСТ МЕДІАЦІЇ

У сучасній науковій культурі прийнято акцентувати увагу відразу на специфіці поняття в якійсь сфері життєдіяльності (те, що в логіці називається видовими поняттями), минаючи універсальне – той «єдиний знаменник», який відображає якраз закономірне. Поясню це важливе положення. Припустимо, Ви прийшли займатися в школу бойових мистецтв з «нуля», нічого не розуміючи і не знаючи. І Вам з порога невинноваровано починають розповідати про тонкощі майстерного рівня, коли Ви ще не готові. Ви ще не навчилися базовим загальним речам, основам, а Вам розповідають специфіку, яку будь-який новачок не зрозуміє або не відразу зрозуміє. Таке пояснення специфіки без розуміння загального, універсального, базисного – шкідливе, оскільки порушує принцип навчання від простого до складного, від загального до особливого, специфічного та конкретного (унікального та одиничного).

І навпаки, людина, яка зрозуміє універсальні закономірності, може їх адаптувати та застосувати у специфічній та конкретній, унікальній ситуації.

Подібна ситуація сталася і з медіацією, яка певною мірою була «приватизована» юристами у значенні досудової угоди.

Так що ж таке медіація?

У першому наближенні ми визначили *медіацію як переговорну комунікацію у вирішенні конфлікту за участю посередника, якого запросили сторони конфлікту*. З початку зробимо загальне визначення, через яке пізніше будемо розглядати специфіку та конкретику миротворчої медіаційної діяльності.

Медіація – це звернення до посередника тих людей, які потрапили в соціальну та комунікативну пастку нездатності вирішити протиріччя між ними, за наявності бажання вирішити, невміння це зробити результативно, прагнення отримати більш високий результат, при цьому динаміка вирішення конфлікту передається посереднику.

Медіація означає добровільне включення посередника в невирішений конфлікт між людьми в їх «хочу» (бажанні та намірі), але «не можу», у їхній нездатності та ущербності у досягненні результату та компенсації цієї «ущербності» посередником, який *може досягти кращого результату для сторін конфлікту*.

Анцупов А.Я. та Шипілов А.І. наблизилися, на наш погляд, до адекватного відображення цієї проблеми у дослідженні внутрішньоособистісних конфліктів через структури внутрішнього світу особистості, яка перебуває у конфлікті, а саме «хочу», «треба», «можу». Нижче наведу таблицю та характеристику типів конфлікту у зіткненні цих структур. На наш погляд, «хочу», «можу» і «треба» не лише характеристики внутрішнього світу, а й впливу зовнішнього світу на внутрішній світ, і навпаки, внутрішнього світу на зовнішній світ та відносини між людьми, ставлення до світу ідей, речей, часто у складних стосунках та конфігураціях.

Структури внутрішнього світу особи, яка перебуває у конфлікті			Вид внутрішньоособистісного конфлікту
«хочу» («Я хочу»)	«треба», («Я повинен»)	«можу», («Я є»)	
			Мотиваційний конфлікт (між «хочу» та «хочу»)
			Моральний конфлікт (між «хочу» і «треба»)
			Конфлікт нереалізованого бажання (між «хочу» та «можу»)
			Рольовий конфлікт (між «треба» та «треба»)
			Адаптаційний конфлікт (між «треба» та «можу»)
			Конфлікт неадекватної самооцінки (між «можу» та «можу»)

Основні види внутрішньоособистісних конфліктів
(Анцупов, Шипілов, 2004, С. 318)

Кейс опис конфліктів внутрішнього світу особистості

[Анцупов А.Я., Шипілов А.І., 2014, с.318-320].

1. Мотиваційний конфлікт. Один із тих, що часто вивчається, видів внутрішньоособистісного конфлікту, зокрема, у психоаналітичному напрямку. Виділяють конфлікти між несвідомими прагненнями (З. Фрейд), між прагненнями до володіння та безпеки (К. Хорні), між двома позитивними тенденціями — класична дилема «буриданова віслюка» (К. Левін), або як зіткнення різних мотивів.

2. Моральний конфлікт. В етичних навчаннях його часто називають моральним чи нормативним конфліктом (В. Бакштановський, І. Арніцане, Д. Федоріна). Розглядається як конфлікт між бажанням та обов'язком, між моральними принципами та особистими уподобаннями (В. Мясіщев). А. Співаковська виділяє конфлікт між прагненням діяти відповідно до бажання та вимог дорослих чи суспільства. Іноді розглядається як конфлікт між боргом та сумнівом у необхідності слідувати йому (Ф. Василюк, В. Франкл).

3. Конфлікт нереалізованого бажання чи комплексу неповноцінності (Ю. Юрлов). Це конфлікт між бажаннями та дійсністю, яка блокує їхнє задоволення. Іноді його трактують як конфлікт між «хочу бути таким, як вони» (референтна група) та неможливістю це реалізувати (О. Захаров). Конфлікт може виникати не лише коли дійсність блокує реалізацію бажання, а й у

результаті фізичної неможливості людини її здійснити. Це конфлікти, що виникають через незадоволеність своєю зовнішністю, фізичними даними та здібностями. До цього виду відносяться і внутрішньоособистісні конфлікти, в основі яких лежать сексуальні патології (С. Кратохвіл, А. Свядош, А. Харітонов).

4. Рольовий конфлікт виражається у переживаннях, пов'язаних з неможливістю одночасно реалізувати декілька ролей (міжролевий внутрішньоособистісний конфлікт), а також у зв'язку з різним розумінням вимог самої особистості до виконання однієї ролі (внутрішньорольовий конфлікт). До цього виду відносяться внутрішньоособистісні конфлікти між двома цінностями, стратегіями чи смислами життя.

5. Адаптаційний конфлікт розуміється як у широкому значенні, тобто той, що виникає на основі порушення рівноваги між суб'єктом та навколишнім середовищем, так і у вузькому значенні – при порушенні процесу соціальної або професійної адаптації. Це конфлікт між вимогами дійсності та можливостями людини – професійними, фізичними, психологічними. Невідповідність можливостей особистості вимогам середовища або діяльності може розглядатися як тимчасова неготовність, так і нездатність виконати вимоги, що висуваються.

6. Конфлікт неадекватної самооцінки. Адекватність самооцінки особистості залежить від її критичності, вимогливості до себе, ставленню до успіхів та невдач. Розбіжність між претензіями і оцінкою своїх можливостей веде до того, що у людини виникають підвищена тривожність, емоційні зриви та ін. (А. Петровський, М. Ярошевський). Серед конфліктів неадекватної самооцінки виділяють конфлікти між завищеною самооцінкою і прагненням реально оцінювати свої можливості (Т. Юферова), між заниженою самооцінкою та усвідомленням об'єктивних досягнень людини, а також між прагненням підвищити претензії, щоб отримати максимальний успіх, і знизити претензії, щоб уникнути невдачі (Д. Хекхаузен). Крім того, виділяють невротичний конфлікт як результат «простого» внутрішньоособистісного конфлікту, що довго зберігається.

У розгляді «хочу», «можу» та «треба» як домінуючих систем орієнтації слід враховувати і спрямованість логіки відносин людини із соціальним світом, ставленням до життя.

Тому звернемося до відмінностей у логіці ставлення до життя, яка визначає напрямок розвитку людей і безпосередньо пов'язана з медіацією.

Логіка намірів передбачає егоцентризм, припущення про напрямок дій, виходячи з власної автономності, незалежно від навколишнього світу. Основною категорією є «намір», у якому мірою є власне «єго», відображене у процесі «хочу». Проблема в тому, що «хочу» як спрямованість мінлива і змінюється залежно від зміни фокусу уваги людини. Ця мінливість пов'язана і з імпульсивністю бажань людини, які, власне, не лише визначають наміри, а й пов'язані з мінливістю значущості бажань їх цінності, оскільки в намірах

переважає суб'єктивність. Суб'єктивність має такі визначальні характеристики як раціональність, дієздатність, рішучість, воля, цілепокладання. Так ось наміри якраз і виступають як нереалізована суб'єктивність, що часто створює ілюзію дієздатності, в припущенні людини про відсутність зовнішніх сприятливих умов або їх незначності.

Звичайно, наміри можуть бути не домінуючою, а складовою вимог, напрямом орієнтації суб'єкта в майбутнє, у цьому випадку наміри співвідносяться із зовнішнім середовищем та обставинами і автономність набуває рис сталості та стійкості до впливів зовнішнього середовища. Автономність проявляється як здатність утримувати довгострокову мету та курс дій.

Враховуючи ці закономірності, можна зацентувати увагу на тому, що наміри є лише формуючою логікою автономії неавтономної людини, яка прагне самовизначитися у світі. При цьому наміри можуть так і залишитись намірами, збільшивши в людини незадоволеність своїм життям, образами та перекладанням відповідальності за виконання своїх бажань на інших людей.

Логіка намірів завжди слабша за логіку обставин, оскільки обставини в житті людей є відображенням об'єктивних процесів, які дуже рідко керовані людиною і точно визначають суб'єктивні бажання та наміри.

Логіка обставин (визначена категорією «треба») визначена зовнішніми об'єктивними факторами та умовами, а також соціокультурними нормами і правилами, які мають більшу силу впливу, ніж мінливі наміри, а отже, часто сприймаються важливіше за власну автономність та цілепокладання. Просте і некоректне питання: «Якби від знань або просто від відвідування лекцій залежали Ваше чи Ваших близьких життя і смерть, хіба б Ви пропускали б заняття?». Об'єктивні умови, що загрожують життю та смерті, точно важливіші за Ваші наміри. Саме тому логіка обставин сильніша за логіку намірів, логіку «хочу».

У центрі логіки обставин знаходиться гетерономність визначення життя людини зовнішніми умовами, залежність від них. Гетерономна логіка вірить лише у провидіння, але не у власні сили, шукає лише знаки долі, але не організовує своє життя. Як один здібний, але гетерономний студент сказав, я вірю лише у провидіння, тому напружуватись і готуватися до перемоги не буду. І така обстановка триває доти, доки обставини не змушують цих людей діяти. При цьому, якщо обставини припиняють діяти, інерція дієздатності подібних людей загасає, адже з'являються нові пріоритетні обставини від яких вони залежать.

Логіка розв'язання задач має категорію «можу». Розв'язання задач є процесом досягнення навичок, а значить того, що визначає, що людина може. Кожна розв'язана задача збільшує сферу «можу», дієздатність людини в об'єктивному, в обставинах. У логіці розв'язання задач наміри перетворюються на цілепокладання та діяльність, котра здійснюється в конкретно-історичних умовах.

Іншими словами, логіка розв'язання задач потребує рішучості, волі, цілепокладання, дієздатності, творчості – всього, що визначає людину як суб'єкта, здатного пізнавати та здійснювати практичну діяльність, долаючи, коригуючи чи здійснюючи наміри; долаючи, керуючи чи оминаючи обставини.

Саме логіка розв'язання задач є результатом зняття протиріччя логіки намірів та логіки обставин. У цій логіці людина постійно вирішує протиріччя автономності та гетерономності за допомогою холіномності, своєї цілісності в дієздатності або в теономності, в інкорпорації «Бог не має інших рук крім наших» і «Бог у серці». Нагадаємо, інкорпорація теономності призводить до зняття суперечності Каїна та Авеля в дорозі Мойсея, про психологічні засади якого яскраво писав Леопольд Сонді.

Логіка навчання характеризує категорію «знаю та розумію» що і як робити. Саме на освоєння знань та розуміння розв'язання задач вона спрямована. Логіка навчання проходить етапи:

- етап **теоретичного знання**, пояснення того, як треба робити і для якого результату,
- практичний етап: **вміння** – «давай спробуємо разом застосувати знання», та **навичок** – «тепер ти знаєш і вмієш настільки, що сам можеш це зробити, результативно застосувати знання та вміння, реалізувати свою навичку».

При цьому, на наш погляд, необхідно ці структури розглядати не лише у внутрішньоособистісному конфлікті, а й у міжособистісних та організаційних конфліктах. Специфіка мого дослідження полягає саме в тому, що основний глухий кут соціальних відносин пов'язаний з тим, що існують різні мотиви «хочу» і соціальні вимоги «треба», але немає навичок, умінь і знань, що визначають «можу». Саме тому медіація у соціально-комунікативних відносинах у невирішеному конфлікті є засобом делегування «можу» третій стороні, оскільки існує «хочу» та «треба» і є прагнення виходу на інший якісний рівень відносин конфліктуючих сторін – угоду.

До того ж «хочу» у структурі внутрішнього світу є механізмом запитання до світу, «треба» запитанням світу до людини, «можу» є механізмом узгодження відносин людини із зовнішнім світом, його перетворення та перетворення себе. Саме тому механізми «можу», саме в логіці розв'язання задач, стають механізмами вирішення та врегулювання відносин людини та світу, в якому медіатор стає як зараз модно називати «на аутосорсинг». Медіатор має бути знаючою і вміючою людиною, професіоналом у конфліктних умовах, а значить люди та світ мають медіатору довіряти. Медіатор повинен мати авторитет і силу знання.

Розглянемо базові кейси з образами медіаторів у культурі. Перший кейс пов'язаний з казковим архетипом Кота в чоботях, що має яскраво виражене «тіньове» значення, слабкого, що переграє силу. Другий кейс розглядає образ Тесея, як влади та сили, що вирішує медіаційні завдання у творі «Благаючи». Третій кейс розглядає медіаційні завдання при включенні однієї сили до іншої при формуванні загальнодержавної системи. Цей образ використовувався у

прототипі медіації у географічних відкриттях та експансії. Мова йде про міф про Енея.

Кейс казковий архетип «Кота»

У різних науках по-різному досліджуються комунікативні посередники у переговорах. Одним із таких образів є шахраї, хитруни, ошуканці, яких часто поєднують поняттям «трикстера». Вони пов'язані «явленим» і «тіньовим» проявом архетипу Гермеса.

Венеціанська маска Кота. Фото М. Лепського.

Так у кримінальній традиції вони часто розглядаються в образі Кота. Наведемо кілька відомих та популярних образів Кота. Перша історія про те, як старий китаєць подарував Венеціанському дожу кота, який переловив усіх мишей, що гризли запаси та книги Венеції. Дож сприйняв кота, який позбувся мишей, як найцінніший подарунок. Інший китаєць вирішив обміняти прекрасний шовк у «простодушного» дожа на найдорожчі цінності Венеції і ... отримав найцінніше – Кота.

В даному випадку Кіт розглядався як предмет переговорів, цінність якого – збереження запасів та носіїв знання, а також різниця оцінювання важливості владою та торговцями. Ця досить «заїжджена» легенда не виключає того, що сама маска «Кота» є дуже потужним венеціанським образом переговорника, причому на цій масці часто зображувалися ноти. Це пов'язано з легендою про кота Ніні, який відвідував кафе у Венеції «Caffè del Frari» поблизу площі Святого Марка, і справив враження на великого композитора

Дж. Верді, російського царя Олександра III, Папу Римського та Імператора Ефіопії. Причому Дж. Верді кіт вивів із творчої безвиході. Про це була написана дитяча казка Марі Нетері (Mary Nethery) та Джона Мандерса (John Manders) «The Famous Nini: A Mostly True Story of How a Plain White Cat Became a Star».

Нагадаємо, музика в середньовіччі і Новий час розглядалася як число в часі, що протилежно геометрії, число в просторі.

Маска Кота завжди розглядала образ сміливого впевненого маніпулятора, який успішно вирішує в екстремальних умовах спеціальні завдання. Наведу як ілюстрацію культову для дітей казку Шарля Перро «Кіт у чоботях». Вражає мотивація персонажа Кота у вірності господарю як переданого у спадок молодшому синові (здавалося б, без прикладного значення), нарівні з млином (виробництвом) залишеного старшому синові, віслюком (транспортним засобом для забезпечення виробництва) як спадщини середньому синові. Стимулом дій стала фраза недостатньо підготовленого молодшого сина: «зробити із кота пару рукавичок».

Ілюстрація до казки «Кіт у чоботях» художника
Дехтерьова Бориса Олександровича

Специфіка сюжету:

Перше, Кіт вів переговори з господарем про виграш часу у господаря і за сюжетом цей час – більше року для розвитку подій.

Друге, Кота в чоботях (ознака елітності у маскуванні) пускають до палацу.

Третє, Кіт працює довгостроково – рік носив королю подарунки.

Четверте, Кіт задовольняє своїми рішеннями потреби короля, насамперед, успішно видати заміж свою дочку.

П'яте, Кіт зміг переконати селян казати неправду про власність «маркіза Карабаса».

Шосте, Кіт організував зустріч – подію уявного пограбування маркіза, результатом якого є отримання по-королівськи гідного одягу.

Сьоме, перемога Котом грубої та чарівної сили – велетня, якого Кіт взяв «на слабо» на рольову провокацію «чи можеш?». Що закінчилося сумно для велетня, який після страшного лева перетворився на зручну для Кота мишу, яка була з'їдена. Власність велетня Кіт передав своєму господареві.

Не менш цікавою є результативність «медіації Кота» загалом:

– король придбав гідного чоловіка для своєї дочки з пристойною власністю;

– господар Кота став чоловіком королівської дочки з пристойною власністю від велетня та званням маркіза;

Кіт жив приспівуючи, спілкувався з королем як шановний придворний.

Кіт часто уособлював кримінальну професію шахрая, гравця. Він мав такий інструментарій:

1. Комунікативні маніпуляції, шахрайство, мистецтво переконання.
2. Сценарні навички перетворення та організації подій.
3. Вирішення завдань (задоволення потреб та інтересів) основних дійових осіб, навіть у діях на межі життя та смерті.
4. Ведення переговорів з різними соціальними верствами та психотипами, перетин різних середовищ зі своєю статусно-рольовою визначеністю.

5. Ініціативність, інтелект, рішучість в організації подій та їх послідовності в управлінні часу як короткостроковому, так і досить тривалому. Вирішення завдання більше 367 днів (з яких 365 днів пішло на формування відносин із верховною владою).

Казковий архетип Кота вражає. Цей архетип є тіньовим. Про це свідчить і образ кота Бегемота, підручного Воланда в «Майстері та Маргариті» Михайла Булгакова, де інструментарій персонажа практично повністю збігається з образом Кота в чоботях, який служить помічником головної тіньової фігури, а не просто вирішує завдання «позитивних персонажів» за рахунок негативного персонажа велетня, до якого застосовані точно неправові заходи.

Читачі можуть самостійно зіставити ці образи.

Тіньова, витіснена із соціально-нормативної частини суспільної свідомості роль Кота дуже затребувана у культурі. Так «шляхетні шахраї» порушують правила суспільства і влади, переграють грубе насильство та владу сили хитрістю та комунікативними навичками, сміливістю та рішучістю. Образ «Кота» дає шанс виграти у велетнів та людоджерів з їхнім соціальним статусом та міццю, чи то людоджер у казці Шарля Перро, чи радянські спецслужби у Михайла Булгакова. У цьому образі є бажання перемоги розумної дитини над грубими дорослими, маленької людини з інстинктивним тваринним

прототипом над владою та статусними відносинами. При цьому Кіт вирішує завдання «хочу», але «не можу» інших значущих дійових осіб за рахунок комунікативних навичок свого «можу».

Цей казковий архетип активно використовувався та використовується у кримінальній традиції.

Кейс міф про Тесея, за твором Евріпіда «Благаючи»

(опис ґрунтується на перекладі Інокентія Анненського)

Вивчаючи важливі соціальні процеси, дуже часто доводиться звертатися до історичної спадщини, добре, коли «дбайливо збереженої». Це «дбайливе зберігання» не тільки пов'язане з тими, хто зберігає «архівності», кодифікуючи та ведучи облік, а й з тими, хто досліджує соціальні процеси, їх універсальні та конкретні механізми, «як історії, які навчають». Тому звернення до дослідження медіації як посередництва в переговорах звертає нас до дослідження образів дій в історії, які мають серйозне значення в демонстрації механізмів ведення переговорів.

Спробую переказати сенс змісту досить коротко, оскільки завжди можна звернутися до першоджерела та зробити власні висновки. На мій погляд, такою «навчальною історією» є твір Евріпіда «Благаючи». Евріпід використовував художні засоби відповідно до театрального мистецтва свого часу. У цьому творі описуються події після «Повстання сімох проти Фів», коли сім аристократів повстали та їхнє повстання завершилося поразкою. Переможці не дозволили рідним поховати змовників та викинули під стіни трупи організаторів повстання та їхніх прихильників. Таке ставлення до загиблих супротивників порушувало традиції «еллінського світу».

Цар Аргоса Адраст (його ім'я означає «той, якого не можна уникнути») разом з матерями загиблих звертаються до Ефрі, матері Тесея, яка організувала зустріч із Тесеєм, своїм сином. Вони благали Тесея відновити справедливість і поховати загиблих.

Оповідання ведеться у кількох лініях:

Перша лінія розповідає причинно-наслідкову подійність. Прохачі, вмовляючи Тесея, розповідають попередні події як опис ситуації прийняття рішення «без стогнань, з однією стежкою думки». Усвідомлення помилок «згубного походу», де «бич війни важкий і нещадний» та часткове виконання оракула Адрастом. Звернення до Тесея та до міста Афіни як посередника переговорів із переможцем. «Я не судді шукав, афінський царю, коли до тебе я йшов: бідною застигнутий, сподівався на допомогу я, лаяти, – чи дорікати нам – зайве». Пізніше матері загиблих змовників переконують мати Ефру, а вона переконує Тесея стати посередником за підтримки міста Афін. Її слова мають потужність переконливої сили:

«Не жертвувати ж правдою страху нам,
Що хтось засудить нас за зухвалість!
Стережися, чи не робиш ти
Помилки, царю Тесею, коли не хочеш
Відновити їхню честь. Я не боюся,

Щоб у чомусь іншому Тесея дорікнули.
 Коли б ще вступитися мав би
 Ти за людей, що образи не бачили,
 Мої слова зайві були б. Тут
 Я говорю про славу справу. Страху
 Не знаю я, коли тебе кличу
 Проти чоловіків, які заважають
 Вбитому бути похованим; силою
 Заступися за них і еллінський закон
 Від зухвалих рук врятуй, Тесею. В охороні
 Божественних законів вся надія,
 Вся сила міст.»

Далі слідує пропозиція Тесея тирану Кадми через посередництво герольда:

«Чимало країн з тобою оминуло
 Афінське рішення.
 Послужи нам
 І за межею Асопа. Там тирану
 Пихатому Кадмеї ось слова
 Тесеєви: «Віддай для поховання
 Аргоські тіла йому. А наше
 Твоєї послуги місто не забуде, –
 Поваж його, як лагідний сусід».
 Послухають – поспішай назад, відмовлять –
 Так ось тобі друга промова: «Гостей,
 Але з списками та зі щитами чекайте».
 (Звертаючись убік, звідки прийшов.)
 Там, біля струмка, що «Пляскої краси»
 Закликає поголос, у справності стоять
 Мої війська – йде перевірка взводів.
 Ну... громадяни не сперечалися... Навпаки,
 Бажання моє передбачивши,
 Вони похід вирішили самі...»

Але його герольд не встиг виконати доручення. Тесеєм отримав відмову від Креонта, через герольда, посланця від Фів, від тої сторони, що перемогла та яка відчуває «силу, сп'янілу успіхом».

«Тесеєм
 Я поховаю тіла. Я віднесу
 Їх із берегів Асопа. Розумієш?
 Герольд
 Наважившись на міцний бій спочатку.
 Тесеєм
 Не вперше, зауваж собі, наважуся...
 Герольд

Чи таким батько тебе породив,
 Що одного на всіх Тесея вистачить?
 Тесей
 Лиходіїв, так. Ми добрих не стратимо.
 Герольд
 Спокою немає від вас, і цар, і місто!
 Тесей
 Якщо без боротьби і щастя не здобути.
 Герольд
 Що ж! Випробуй, чи покійні ниви Спартов?
 Тесей
 Чи від змія піде військовий запал?
 Герольд
 Випробуєш. Поки ж, мабуть, молодий.
 Тесей
 Пихатістю своєю, все одно,
 Ти не розсердиш їх. Але чи не час
 Із запасом слів порожніх та додому?
 Ми ні до чого прийти не можемо.
 Герольд іде у чужий бік.»

Тесей визначивши роль посередника, як такого, хто відновлює справедливість, бореться з тією стороною, яка не відповідає правді та закону Еллади. При цьому він не включає до союзників Адраста, – «не змішуючи удачу, з тими, хто зробив помилку та програв».

«(Адрасту.)
 Ти ж, аргосецю,
 Залишся тут. Заважати ми не хочемо
 Твоєму успіху з нашим. Зі славним військом
 І не безславний сам іду тепер
 На власне щастя.
 Хто за правду
 Стоїть, тому одне лише потрібне – з ним
 Безсмертні щоб були. Бог та Правда
 Одні дають перемогу. А без бога
 І мужність не врятує людей.»

Битва афінського війська Тесея з військом Креона завершується перемогою Тесея і його наказом не грабувати місто, лише поховати повсталих. Вісник повідомляє Адрасту про результат битви та підготовку до поховання тіл змовників і передачу їх сім'ям.

Друга лінія: у сюжеті це роль вищих сил «вищого Я» Богів та їх вісників. Так Адраст і повстання сімох проти Фів програли, оскільки основою було невірне трактування волі богів як помилка Адраста. Посередниками Богів виступали оракул і сила міста, демократія та опора на середній клас, а не

засліплення розуму в прагненні до влади та грошей і в пристрасті молодих, у бажанні бути розумнішими за Бога зрілих (хибний розум).

«А коли
Загадкою ми збентежені, віщун
Приходить на допомогу та політ
Тлумачить нам пернатих чи вогню
Пророчі знаки. Це бог
Порядок нам такий встановив.
Але люди є, які, гордині
Давши засліпити розум, бути розумнішим
За Богів хочуть. І ти з їхнього десятка,
Мабуть, цар Адресат, ти – хибний розум.
Ти дочок за чужинців видав,
Оракулу слухняний; значить, ти
У богів вірив, якщо навіть чистий
Не побоявся будинок свій заплямувати,
Внісши в нього гріхи чужі. Розумний
З невинністю пороку не дерзне
Соединить: он тільки чистим руку
З'єднати: він тільки чистим руку
Наважиться подати, а хто долю
Зі злочинними зв'язав, будь навіть серцем
Він чистий, суду богів той тремти!
Його вада в падіння захоплює.
Але далі?.. Коли ти починав
Війну та мова віщунів загрозою
Над Аргосом звучала, про богів
Чи подумав ти, царю? Чи не ти в прірву
Захопив свої війська?
Ти говориш,
Що молодь тебе збивала: битви
Честолюбний вимагав їхнього запалу.
Він про права та користь громадян думати
Не дозволяв тобі. З молодих
Вождів один прагнув до блиску, владою
Інший полонений - простору для своїх
Шукав пристрастей, а третій жадав грошей,
Але як народу, це їх
Чи не займало занадто. У державі
Три класи є: по-перше, багатії,
Для міста від них немає користі, їм би
Лише для себе якомога більше. Але небезпечні
І бідняки та чернь, коли своє
З загрозою піднімають на заможних

Отруєне жало, підмовам
 Слухняний витій. Лише середній клас
 Для міста опора; він законам
 Підкорюється і владі.»
 Розглядається і прокляття Едіпа, що лежить на Фівах.

Алегоричне зображення з Мінервою між книгами та матеріалом для живопису та гравюри,
 Клод Меллан, 1608–1688 рр. Рейксмузеум, Амстердам

Заклик Тесея пам'ятати добру справу та передачу тіл зупиняє Афіна, яка вчить героя, як треба зберігати домовленість через сакральне, освячене Богами, через клятви та фіксацію їх у Дельфійському храмі, а також через ритуал, запропонований Афіною: котел, кров жертвних тварин, видобуток Алкіда – триніжок, де буде накреслена клятва, довгий меч, через топографію – поле та перехрестя, присвячені Богам у напрямку Афін.

«Афіна
 Спершу, Тесею, виконай промову Афін,
 Для міста корисну. Ти прах
 Чи не надто віддати поквапився
 Аргосцям цим молодим, щоб вони
 Перенесли його до себе? Спочатку,
 Замість праць народу і своїх,
 Ти клятву з них візьми. Клянеться ж нехай
 Адраст – він цар і за країну відповідає.

А клятва в тому, що Аргос ніколи
 В афінські не вторгнеться межі,
 І якби хтось вступити задумав, він
 Зі зброєю в руках заважати зобов'язаний.
 А переступи він клятву і на вас
 Піди війною – так самому ж на загибель.
 Нехай у цьому присягнеться. Далі – кров
 З жертвних тварин збереш ти
 У особливий котел. Тобі котел
 Той вкажу. Коли від попелу Трої
 Алкід до справ переходив іншим,
 Він дав тобі здобич, щоб її
 Ти присвятив на вогнищі Дельфійському.
 Триножник був мідний. Досі
 Ти не відсилав його. У ці надра
 Дай вівчій крові стекти, а клятву ти
 На міді накреслиш. Аполлону
 Потім ти дар Геракла перешлеш,
 І в пам'яті у еллінів присяга
 Залишиться Адрастова міцніше
 Закріплена Дельфійцем. Меч, яким
 Вівець колов для договірної жертви,
 Закопати потім ти мусиш, де семи
 Вогнищних куп чорніти залишилося вугілля,
 Щоб, якщо на Афіни дерзновенно
 Аргосець встав, - підвівшись, довгий меч
 Прогнав його збентеженим. Після кістки
 Спалені віддаси їм. Поле те ж,
 Де їхні тіла пожерло полум'я, богу
 Ти присвятиш: шляхи схрестилися там,
 Але головна дорога веде до Істму.
 Все для тебе, Тесею.»

Безумовно Тесей виконав разом із фіванцями волю Афін:

«Тесей

Володарка Афіна, я з волі
 Твоїй не вийду. Ти завжди на шлях
 Мене прямо виводиш. Я присягою
 Зв'яжу аргоського царя. Лише ти
 Не залишай порадою нас. Твоєю
 Ми милістю благополучні, Діва.»

Виконання волі Афін Тесеєм багато в чому контрастує з рішеннями Адраста, неправильним трактуванням оракула, свавільним рішенням, що суперечить передбаченню Амфіараю, який був проти перевороту.

Підсумовуючи, відзначимо лише базові значення:

1. Своя сюжетність є в переконанні про посередництво Тесея – яка описана докладно і зі знанням справи. Переконання ведеться через матір і безпосередньо через царя, який просить разом із народом, матерями та дітьми вбитих. Переконання здійснюють через славну справу справедливую та відновлюючу закон, при цьому Тесея підтримує встановлений богами порядок, сім'я (насамперед, мати) та місто. При цьому результатом дій міста є збільшення політичної могутності Афін як захисника законів Еллади та обґрунтування на всій території Еллади пріоритету демократичної форми правління та опори на середній клас.

2. Основними посередниками, що вплинули на результат медіації Тесея, були герольди (Афін та Фів), вісники для учасників конфлікту (наприклад, Адраста), оракули та віщуни – вісники Богів, а посередником у договорі афінян та фіванців – богиня мудрості Афіна, яка формує ритуал фіксації договору.

3. У медіації визначені істинні сили та хибні:

Істинна сила представлена у цьому кейсі міфологічної медіації як образ та складання дій посередника:

- сакральна влада (Бог, правда, воля Богів, менторство мудрості Афіни);
- людська сила – мужність, героїзм та сміливість;
- сила підтримки сім'ї (насамперед матері Ефедри);
- міська сила (з опорою на середній клас та воїнів-гоплітів);
- сила молодості як виховання нащадків та передача їм спадщини;
- сила нещастя (Адраста) як сила благаючих, які піднімають значення

та міць тих, хто відновлює справедливість;

- сила сакрального договору.

Хибні сили визначено у цьому творі як:

- самовільна інтерпретація волі Богів;
- хибний розум, як спроба ставити свої бажання вище за волю Богів;
- юнацький запал у прагненні до влади, грошей та у пристрасі

молодих;

– тиранія та влада одного як форма політичного правління, яка веде до концентрації ресурсів тираном та позбавлення ресурсів молоді, а значить деспотичне протистояння молоді через страх;

- посилення через злочинців як розділення долі з їхніми гріхами;

– хибною силою міста є опора на багатих і на чернь, як на егоїзм та імпульсну агресію натовпу.

Зрештою сила права та аргументів може вирішитися божественною, міською та військовою силою.

4. Процес медіації розглядається як відновлення справедливості, а не розграбування і захоплення, не як осуд (як неупереджений арбітраж), не як «не змішування удачі з однією стороною конфлікту» не з тими, хто благає, «які вже зробили помилку та програли» і не з тими, хто чинить несправедливість у «сп'яніння своєю перемогою» та гордині.

5. Структура медіації влади Героя має великий обсяг смислів і дій, учасників і подій, тому договір не зводиться до обіцянок, а фіксується на найвищому, в міфології – сакральному рівні.

Кейс міф про Енея в Лації

Передісторія, чому я зацікавився цим міфом і чому він став кейсом для ілюстрації у вивченні медіації. З міфом про Енея в такому контексті ми, професор Максим Лепський та кандидат політичних наук, доцент Наталія Лепська, зіткнулися в Амстердамському дослідному рейді 06.08.2021 – 13.08.2021 у Рейксмузеумі (Державному музеї) Амстердама. Рейд був спрямований на дослідження експансіоністських механізмів голландської Ост-Індської компанії, створеної у 1602 році та її «дочірнього підприємства» – Вест-Індської компанії.

Фердінанд Бол (1616-1680). Еней при дворі Латіна. Датується 17 століттям.
Фото М. Лепського. Рейксмузеум (Державний музей) Амстердам.

Адміралтейство замовило у Фердинанда Бола дві картини: «Консул Тіт Манлій Торкват наказав обезголовити свого сина» і «Еней при дворі Латина». Сюжет цей пов'язаний з успішною дипломатією та переговорами, тріумфом троянців на нові землі. Успішні переговори Енея привели не тільки до

поселення троянців в області Лацій, стародавньої області Італії, що лежить на південь від Тибру, але й надалі Еней, одружившись із дочкою Латина, став його спадкоємцем. У XIX ст. Джекоб Еббот узагальнив і чудово описав легенду про Енея при дворі Латина [Джекоб Еббот, 2004, с.99-116].

Отже, якщо перша картина про Консула Тіта Манлія Торкватка була пов'язана з образами ієрархії, підпорядкування та дисципліни, то друга картина про Енея демонструвала успіх переговорів та створення нового міста (Рима) на території іншої держави минулою ескадрою. Оскільки механізми голландської експансії показали свою ефективність і замовлення Адміралтейства було наочним матеріалом для морської еліти, ми вирішили уважніше поставитися до давньої міфологічної моделі переговорів та медіації.

До цього про Енея було відомо скоріше з римської легенди у досить усіченому варіанті, а в нас в Україні більше знають за гумористичним твором Івана Котляревського «Енеїда», виданого в Санкт-Петербурзі 1798 року. З «Енеїди» практично всі згадують перший рядок: «Еней був парубок моторний», іноді, правда, на цьому, мабуть, і все.

Отже, навіщо потрібен цей міф? Цей міф насамперед «розпаковує» дуже важливий момент відносин тих людей, які прибувають на чужу територію і змушені вести переговори з владою та місцевим населенням. Але все по черзі.

Венера дає Енею обладунки, П'єтро Теста, 1640 р.
Рейксмузеум (Державний музей) Амстердам.

Наскільки відомо про Енея – це, по-перше, один із героїв Трої, сторони, яка програла. До речі, Еней один із небагатьох героїв, який вижив у поєдинку з Ахілесом і навіть не був поранений. У їхній битві спис Ахіллеса, пробив повністю щит Енея, але його самого не зачепив. Еней усвідомив усю міць супротивника. Ахіллес, який активно напав на Енея, міг би вбити його, якби не втрутилися Боги. Так, Нептун зробив туман і Еней успішно втік непереможеним.

Не менш цікава легенда про Енея, пов'язана з тим, що він був сином Афродіти (в римському варіанті Венери), яка врятувала його накривши покривою, а сама була поранена, бо була без покрови.

Венера вказує Енею та Ахату шлях до палацу Дідони, Джованні Доменіко Тьєполо, по Джованні Баттіста Тьєполо, 1757 – 1760. Рейксмузеум (Державний музей) Амстердам.

До речі, думаю, що тут існує взаємозв'язок між релігійними образами покрови Пресвятої Богородиці та образом покрови Афродіти (дружини Марса), яка прикриває свого сина покривом захисту. Українські козаки взагалі мали культ Покрови Пресвятої Богородиці, і відповідні чудеса порятунку «лицарів». Безумовно, міф про покров та захист як невразливість пов'язана з міфами про великих воїнів: Ахіллеса, якого викупали в потоці невразливості (тримаючи за п'яту – точка вразливості); Зігфрідом, у якого під лопатку прилипнув листок (місце вразливості). У кожного героя виявилася своя «п'ята» чи слабке місце.

У Енея такою п'ятою була сім'я. Еней після поразки та всіх сумних подій з Троєю був змушений тікати. Боги йому допомагали, але, на жаль, він зміг вивести лише батька та сина, дружина його загинула, але супроводжувала, за легендою, його вже у вигляді не людини, а духу.

Далі були подорожі, близько трьох років вони блукали. Перетинаючи Середземне море, пройшли Сицилію, і нарешті вони прибули до Лацій.

Еней та його люди борються з гарпіями, Пітер Танже, за мотивами Луї Фабріціуса Дюбура, 1746 р. Рейксмузеум (Державний музей) Амстердам.

Лацій – це назва стародавньої області в Італії, що лежала на південь від Тибру. Коли Еней зі своїм флотом прибув туди, там було незалежне царство, де правив Латин – так звали місцевого царя. І ось місцевість вздовж берегів Тибру, а згодом на цьому місці виник Рим, була досить цікава, мальовнича, з пастухами, із землеробами та мирними людьми, причому за походженням, як вказували в легендах, вони були греками. Що, власне, й насторожило прибулих, бо знали, що греки були досить підготовленими воїнами.

Еней споряджає розвідників та готує своїх переговорників. Спочатку було направлено розвідників для вивчення каналів і течії Тибра, і навіть для дослідження місцевості. Розвідка прошерстила територію греків, вивчила яке населення, політичну обстановку і, як ми б зараз сказали – військову, політичну та економічну географію: де базові поселення та міста, де центр, де столиця.

Після всіх необхідних приготувань, починаючи від церемонії жертвопринесення, підготовки укріпленого табору, розвідки каналами, Еней сам готував посланців-переговорників. Він спорядив їх сам, особисто підготував як вести переговори, як рухатися і говорити, підготував безліч дорогих подарунків. При цьому він враховував те, що жінки, які були на кораблях, навіть спалили частину кораблів, щоб залишитися на землі і припинити подорож.

Прийшовши до міста, посольство зустрів цар Латин, який уже знав про чужинців. Коли були проведені переговори, він підтримав думку про поселення доброзичливих та щедрих чужинців, які опинилися у складній життєвій ситуації. Цар мав і свій інтерес, оскільки він перебував у стані війни зі своїми супротивниками. Він хотів використати силу прибулих для того, щоб перемогти своїх супротивників-рутулів, посилити міць новою силою, яка прийшла ззовні, і яка ще й від нього залежить. Другий інтерес, який стимулював Латина – відновлення колишньої слави. Коли посольство прибуло до палацу, воно побачило трофеї колишніх перемог, які знаходилися в міському палаці, вони були вражаючі, але старі, тобто у Латина давно не було перемог. Цими старими трофеями були зброя та колісниці, носи бойових кораблів, шоломи, запори воріт підкорених міст тощо.

Третій інтерес Латина – він уже знав, що Еней вдівець і, в принципі, його задовольнили отримані подарунки. Він отримав зброю та коштовності. Латин мав молоду цікаву доньку Лавінію, яку він хотів вдало видати заміж. До Енея претендентом був лише юнак на ім'я Турн. Саме дружина царя Латина і мати Лавінії – Аметет, матримоніально бачила цього Турна як вдалу партію для доньки. Турн – юнак царського роду, який виріс при дворі Латина.

Ці моменти почали визначати майбутнє. Протистояння Енея і Турна стало ключовим, але Латин все-таки бачив Енея як зятя, і начебто не знав про плани своєї дружини.

Зрештою він дозволив Енею та його супутникам розташуватися на своїй території та побудувати місто, з цих подій розглядають початок «вічного міста» Риму. Чужинці почали будувати місто. При чому компактне проживання в оточенні недружного та підозрілого населення посилювало місто, роблячи досить згуртовану громаду. Це дозволяло дуже швидко «розгортати» події та будувати місто досить потужним.

Еней спочатку хотів назвати місто на честь пам'яті про свою загиблу батьківщину – Трою, але назвав його на честь нареченої Лавінії – Лавініум. Ця територія була на кордоні із землею рутулів, противників Латина. Еней досить успішно вів бойові дії.

В результаті всіх подій, які радували царя, відбувалося зближення його та Енея в матримоніальних планах породнитися, а про думку Лавінії з легенди нічого не відомо. Мабуть, вона була не проти волі батька. Ненависть до чужинців все одно була присутня у місцевого населення, до чужинців вони ставилися з недовірою. Ключовим моментом, який посилив протистояння з Енеєм, була ситуація із сім'єю такої людини, яку звали Тірр, начальника царських пастухів (була така посада). Тірр мав двох синів і дочку. Дочка разом із хлопчиками виростили оленятка, дуже видно кумедного, який довірливо підходив до людей. Дочка Сільвія особливо любила цього оленятка.

Син Енея, Асканій, який уже був у віці досить палкого юнака, якось на полюванні побачив цього оленятка і поранив його. Оленя прибіг додому і всі побачили пораненого улюбленця, який шукав захисту у сім'ї, яка його приручила. Це поранення викликало гнів та лють. Зібралися селяни, хотіли

помститися. Тірр, його сини, їхні прихильники, озброїлися кийками, сокирами, зброєю і хотіли покарати сина Енея. У відповідь за сина Енея заступилася молодь, яка була у місті Енея. Внаслідок конфлікту був убитий один із синів Тірра – Альмон, причому він був зовсім юним хлопчиком. Він досяг навіть підліткового віку, що викликало ще більший гнів, нову хвилю конфлікту. І натовп приніс два трупи загиблих, що виступили проти сина Енея, до Латина і вимагав війну з чужинцями. Латин їх не прийняв. Лють використав противник Енея - Турн, який все ще претендував на руку дочки Латина, Лавінії.

Коли зібралися війська Енея і Лації, Латин був змушений погодитися з волею свого народу, бо був уже у похилому віці. На початку зіткнення була битва Енея з Турном. Почалася битва як парна, а закінчилася масовою битвою двох військ, в результаті яких перемога виявилася на боці Енея. Ця битва була успішною для народу Енея. У цій битві загинув не тільки Турн, а й Латин, і Еней одружився з Лавінією.

Битва Енея та Турна, Жерар де Лерес, 1668 р., Рейксмузеум (Державний музей) Амстердама

Еней став повноправним правителем цієї території, відомий як мудрий, справедливий правитель, який передавав знання та ремесла грекам, місцевим жителям, запровадив релігійні обряди, що, власне, відповідає ментальному форматуванню. Ця практика потім передавалася з покоління до покоління, вважаючись основою для вірувань та обрядів стародавніх римлян.

У результаті продовжилася війна з рутулами, які продовжували протистояти царству. За легендою Еней загинув у річці Нумік, намагаючись врятуватися від рутулів, випадково опинившись у небезпечному становищі і, рятуючись від переслідувань, він потонув, за легендою, північніше Лавініума. Троянські послідовники Енея сховали тіло свого царя і стверджували те, що Еней піднявся на небо і став Богом. Він і так був сином Богині, а тепер ще й у

ньому самому вже відзначили божественну сутність, йому присвятили вівтарі у Лації. Тепер його шанували як Бога.

Так закріпили сакральну сутність тих, хто прибув на ці території. Ось така легенда про Енея. Але чому ця легенда знезацька була потрібна для адміралтейства Голландської Ост-Індської компанії?

Насамперед, звичайно, це образ «входження» у чужу територію, більш того, це досить м'яке входження. Таке м'яке входження було характерне для Голландської Ост-Індської компанії, як ми пам'ятаємо з історії, її значно краще сприймало місцеве населення, ніж іспанських та португальських завойовників. Це було пов'язано з тим, що вони перебували з місцевим населенням в обміні технологій на ресурси, а не в такому жорсткому конфлікті поневолення та протистояння, ніж це було в імперській експансії. Поступово у переговорах та посередництві створювалися певні привабливі магніти для місцевого населення.

Мореплавці створювали великі поселення та великі міста з технологічними, соціальними та економічними інноваціями, відкритими для створення позитивних відносин із місцевим населенням. І саме такий досить демократичний і позитивний підхід був у Голландської Ост-Індської компанії. Безумовно, обійдемося без ідеалізації експансії, оскільки позитив був у єдності з негативом такого явища як піратство.

Водночас, міф про Енея, як модель, визначив майбутній розвиток голландської експансії та колонізацію ними інших країн, причому досить м'яко, часто без зміни політичного режиму колоній, у поступовому входженні голландців або їх прихильників у державне управління. По суті, модель Енея – це тріумф експансії (на картині був зображений тріумф Енея, його лавровим вінком вінчає Латин і передає, по суті, свою владу Енею). На цій картині було показано, що таке тріумф мандрівників та колонізаторів. Звісно, у міфі — це викликано вкрай несприятливими подіями – втрати батьківщини, умовами, коли Еней уже програв Трою, точніше не зміг зупинити програш правителів Трої – Пріама, Гектора. Після загибелі Гектора, прориву в місто диверсантів із «троянського коня» – Трою було зруйновано. Ці події стали спусковим механізмом експансії.

В результаті дослідження відзначимо кілька моментів.

Перший момент – у міфологічній моделі є «двигун прибуття» і максимальна рішучість залишитися. У міфі представлена фіксує подія – спалення жінками частини кораблів, щоб не брати участь у подорожах.

Другий момент – тут є дуже серйозна підготовка входу в чужу територію: це і розвідка, і укріплений табір, і готовність до будь-яких подій, і максимально доброзичливе ведення переговорів (те, що відомо зараз у культурі, як ненасильницька міжкультурна комунікація).

Третій момент важливий тим, що переговори готував сам Еней, як досить підготовлена людина і лідер ескадри. Ми бачимо, що в міфі представлені його містифікації, наприклад, зникнення з поля бою з Ахіллесом під покровом туману Нептуна, захист вищих сил як певна сакралізація влади прибулих і

захист, перш за все, Афродіти (Венери), Богині Краси та дружини Марса. Цей момент визначаємо як сакралізацію лідера, його авторитету.

Четвертий дуже важливий момент – це знання інтересів та потреб протилежної сторони у переговорах та використання їх максимально. Мова йде про: готовність воювати з рутулами та потреби в союзниках Лації, а по суті, використання прибулих як найманців; бажанні видати доньку успішно за дієздатну людину. У меншій мірі таким був чи не був взагалі опонент Енея – Турн. Він використав привід для початку війни з Енеєм, але неправильно розрахував свої сили і війна привела його та царя Латина до загибелі.

Ескіз плафона з апофеозом Енея, по кутах чотири пори року в Брюні, Якоб де Віт, бл.1720 - бл. 1725 Рейксмузеум (Державний музей) Амстердама

І наступний момент — це цілком зручне розташування міста Енея на річці як для контролю всієї річки, так і створення «магніту» на цій території, до якого пізніше при нестійкості держави, притягувалися варвари. Таке тяжіння пізніше неодноразово руйнувало Рим. Але це тема окремого історичного дослідження. Нас зараз цікавить образ для переговорників та медіаторів. У представленому міфі є вісники, посередники, розвідники, послы. Розглядаються переговори з вищою владою та під час ведення воєнного конфлікту, тобто досить великий цікавий спектр для медіаторів. На цьому поки що й зупинимося у розгляді цього кейсу.

РОЗДІЛ 3

МЕДІАТОРИ: ХТО ВОНИ?

Глава третя пов'язана, перш за все, з розумінням, як працюють медіатори, звідки з'являється образ медіатора, його рольові функції і до чого це призводить.

Найважливішою дослідницькою проблемою у визначенні медіаторів, а значить і розмежуванні їхньої сфери діяльності, визначенні специфіки є вирішення кількох теоретичних проблем. Наші наукові дослідження спочатку досліджували диференціальну основу медіації як предметного розмежування медіації від медіації. І в цьому напрямі вченими та практиками вже накопичено дуже значний досвід і вже зараз можна відзначити низку узагальнюючих робіт, на які ми посилатимемося у цій главі. При цьому, на наш погляд, слід звернути увагу, що в основі такого розмежування та пошуку меж предметного поля медіації є вирішення чотирьох наукових проблем:

По-перше, з'ясування **специфіки медіаторської діяльності** у розмежуванні зі схожими діяльностями та такими, що перетинаються, що часто розглядається через технології та технологізацію сфери діяльності. Найчастіше цей процес розглядається у сфері права, у розмежуванні судових та альтернативних судовим технологіям.

По-друге, дослідження **процесуальної (процедурної) специфіки медіації** у сфері діяльності.

По-третє, пошук відмінностей та розмежування у **рольовій специфіці власне медіаторів та їх внутрішньої** (в рамках визначення медіатора) **класифікації**.

По-четверте, визначення **специфіки підходів медіації**, що у своєму змісті відмежовує медіацію від інших видів переговорних процесів або носить крос-переговорні характеристики (перетину та гібридизації медіації з іншими видами переговорних практик).

Оскільки цей досвід дозволяє медіатору розібратися у предметному полі, компетентностях, процесуальній специфіці, діяльності та, власне, у предметному полі професії приділимо цим дослідженням увагу. Тільки після викладу цих визначальних розмежувань, рамок предметного поля викладемо власний підхід, спрямований на зняття протиріччя диференціально-інтегрального та особливого – загального (універсального) у медіації.

3.1. Специфіка медіаторської діяльності у технології та технологізації діяльності вирішення конфлікту

Сучасні дослідження медіації як правило йдуть у логіці, запропонованій Христофом Бесемером у розгляді «медіації як одного з підходів до вирішення конфлікту. Залежно від типу конфлікту, особистостей учасників та зовнішніх обставин потрібно віддати перевагу медіації інші шляхи» [Бесемер Х., 2004, с. 46.]

Далі Христоф Бесемер розмежовує «судочинство та медіацію», «рішення третейського суду та медіацію», «терапію та медіацію», «консультування/супервізію та медіацію».

У дослідженні рівнів конфлікту та визначеності медіації Х. Бесемер зазначав, що «якщо змінити ці проблеми шляхом їх розуміння під час бесіди неможливо, і потрібно йти глибше, то переступають межі у бік терапії. У той час як при «належних» переговорах розглядають позиції та інтереси, то особистісні проблеми та проблеми відносин та їх глибоких причин – це поле терапії. Залежно від роду конфлікту та дій медіатора медіація відповідає скоріше належним переговорам або йде трохи далі, до розгляду проблем особистості та стосунків, – але не як самоціль, а завжди з урахуванням мети вирішення очевидних проблем. Оскільки проблеми на різних рівнях часто взаємопов'язані, між належним розв'язанням проблеми та роботою з особистістю не можна провести чітке розмежування. Медіація – це не терапія, але може мати терапевтичний ефект» [Бесемер Х., 2004, с.29].

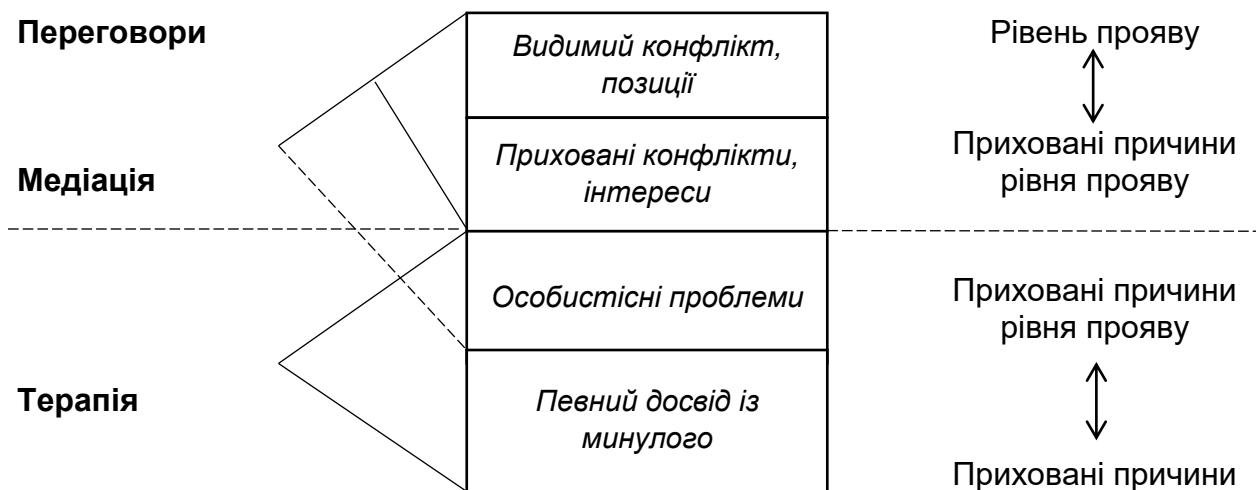

Рис. 3.1.1 – Рівні конфлікту та обробки конфлікту за Х. Бесемером, 2004.

Слідом за ним мінська дослідниця Олена Касьяник також досліджує специфіку технологій вирішення конфліктів, але ракурс розгляду зміщується до центризму судових технологій та технологій, які до них не належать. Так вона зазначає, що технології вирішення конфліктних ситуацій можна поділити на дві великі групи:

- «судові» технології вирішення конфліктів;

- технології альтернативного вирішення конфліктів (АВК). Вона розглядає докладно відмінні риси медіації та інших технологій вирішення конфліктів, по суті досліджується специфіка діяльності посередників [Базовий курс медіації, 2011, с.34].

Таблиця 3.1.1

Відмінності медіації від судового процесу та арбітражу (А.В. Дергай та ін., 2008, з уточненнями О.Л. Касьяник, 2011)

№	Критерії розмежування	Технологія вирішення конфліктів		
		Медіація	Арбітраж (третейський суд)	Судовий розгляд
1.	Винесення рішення	Опоненти	Арбітр, трибунал	Суддя
2.	Ціль	Пошук рішень	З'ясування провини	З'ясування провини
3.	Контроль процесу	Опоненти	Як правило, адвокати	Адвокати
4.	Процес	Неформальний	Частково формальний	Формальний
5.	Час слухання	3-6 тижнів	3-6 місяців	2 роки і більше
6.	Ціна (у порівнянні)	Низька	Середня	Висока
7.	Публічність	Непублічна процедура	Як правило, непублічна	Публічна
8.	Відносини між сторонами під час розгляду	Співпраця	Антагонізм	Антагонізм
9.	Принцип вирішення спору	Досягнення угоди	Змагальність	Змагальність
10.	Орієнтація розгляду	На майбутнє	На минуле	На минуле
11.	Матеріальний результат	Взаємний вииграш	Одна зі сторін найчастіше у програші	Одна зі сторін найчастіше у програші
12.	Емоційний результат	Найчастіше зняття емоційної напруги та можливість подальшого продовження співпраці	Найчастіше збереження емоційної напруги та неможливість подальшої співпраці	Збереження емоційної напруги та неможливість подальшої співпраці

[Базовий курс медіації, 2011, с.37;
Можливості компетентнісного підходу, 2008. С. 165-166].

Після цього вона розглядає дедалі більші межі відмінності медіації та інших процесів та процедур вирішення конфліктів «Медіація та судовий процес»; «Медіація та арбітраж», «Експертна оцінка та медіація», «Фасилітація та медіація», «Консиліація та медіація», «Психотерапія, психологічне консультування та медіація» [Базовий курс медіації, 2011, с.38-44]. Подібна схематика представлена й у роботі О.М. Чумікова, який акцент робить вже на процедурній специфіці медіації [Чумиков О. М., 2014], не виділяючи лише специфіки консиліації.

Наше критичне ставлення до диференціації медіації чи відповідь на її сферу застосування:

1) Дослідження відмінностей як диференціація медіації від інших процедур веде до того, що Х. Бесемер обґрунтовує специфіку медіації у відмежуванні від судової та арбітражних методів, від терапії та консультування/супервізії, розуміючи за яких умов ці межі перетинаються не випадково, він підкреслює метод ме-арб – по суті, арбітраж як метод медіації, що прийнято не лише у німецькій школі медіації, а й у гарвардській школі переговорів. Послідовники Х. Бесемера збільшуючи диференціацію поступово

втрачають загальний напрямок, центризм конфлікту, а не процедур його вирішення.

2) При розмежуванні медіації та інших підходів до вирішення конфліктів, специфіка розглядається директивно, не враховуючи можливості «гібридних» і «кросформ», що перетинають предметні межі способів вирішення конфлікту. Оскільки завжди є небезпека боротися не за вирішення конфлікту, зняття протиріч та його предмета, а за чистоту методики – «чистоту форми».

3) Саме собою захоплення диференціацією, пошуку різних класифікацій і типів, якщо не несе прикладне значення – результативність вирішення та врегулювання конфлікту стає «білим шумом» дослідження, у якому як у тумані заблукає майбутній медіатор.

4) Диференціацію як пошук особливостей методів вирішення конфлікту слід досліджувати лише у єдності з інтеграцією, з універсальним, цілісним підходом. Практичне використання особливості інших способів врегулювання сприймається як тактика досягнення справедливого та законного вирішення конфлікту. При цьому в медіації це відбувається в прагненні ненасильницьким шляхом привести конфліктуючі сторони через належні переговори до згоди та її здійснення.

5) Центризмом медіації є не її особливості, а результативність врегулювання конфлікту.

3.2. Процесуальна (процедурна) специфіка медіації у сфері діяльності

Процесуальна специфіка медіації визначена конфліктною ситуацією, особливостями, напруженістю та інтенсивністю взаємодії, цілями взаємодії у вирішенні конфлікту, особливостями та можливостями роботи третьої сторони, її впливом, регулюванням та ступенем контролю взаємодії сторін.

Процесуальна або процедурна специфіка дозволяє розібратися зі змістом способу вирішення конфлікту, його послідовністю процедур та спрямованістю, що зумовлює тактику його застосування.

Одночасно зміст способів вирішення конфлікту розглядається часто без цілісного розуміння конфлікту у фрагментарності особливого, без його єдності з універсальним та конкретним. Поєднання з універсальним вимагає уважного теоретичного опрацювання у пошуку закономірностей вирішення конфлікту, а єдність з конкретним вимагає вивчення кейсів, прецедентів, конкретних ситуацій вирішення конфлікту.

Тому медіатору слід процедурну та процесуальну специфіку медіації та інших способів вирішення конфліктів вивчати не з позиції директивного змісту процедур (але все в рамках закону та справедливості), а з позиції загальних закономірностей вирішення та врегулювання конфлікту та конкретно-історичного розгортання ситуації. Саме тому медіатору корисно збирати приклади, кейси, прецеденти, співвідносячи їх у єдності загального, особливого та одиничного, універсального, специфічного та унікального.

Таблиця 3.2.1

«Основні відмінності медіації, експертної оцінки, консиліації, фасилітації та психотерапії»
(авторське узагальнення аргументів Х. Бесемера 2004, О. Л. Касьяник, 2011)

Характеристика	Медіація	Експертна оцінка	Консиліація	Фасилітація	Психотерапія
Позначає	Означає «встати між» двома чи більше групами та особистостями. Переговори за участю третьої сторони	Процедуру отримання оцінки проблеми на основі групової (рідше індивідуальної) думки фахівців (експертів).	Спосіб ведення переговорів без безпосередньої зустрічі сторін за одним столом. Часто при високоінтенсивному емоційному протистоянні сторін.	Означає «зробити легким» (для групи бути ефективною)	Процедуру вирішення внутрішньоособистісного конфлікту та його проявів у міжособистісній взаємодії
Ведучий	Медіатор	Організатор експертного опитування	Консиліатор (часто відставний суддя), призначений судом або експерт у приватному розгляді, поза судом.	Фасилітатор	Психотерапевт, психолог
Ціль	Вирішення конфлікту, який сторони не можуть вирішити самостійно	Спільна думка має більшу точність, ніж індивідуальна думка кожного з фахівців. Цей метод рекомендують для отримання якісних оцінок.	Місія консиліатора не завжди полягає в тому, щоб запропонувати допомогу у врегулюванні питання, він/ вона також можуть виступити в ролі консультанта в судовому процесі, допомагаючи кожній стороні зробити необхідні кроки з підготовки справи до суду, якщо спроби домовитися не вдалися.	Поліпшення процесу групової роботи	Вирішення глибоких особистісних проблем
Особливості роботи 1. Роль конфлікту. 2. Залученість. 3. Робота зі сторонами. 4. Групова/ індивідуальна робота. 5. Кількість зустрічей.	1. Конфлікт визначає специфіку взаємодії. 2. Сторони залучені до роботи 3. Медіатор може працювати безпосередньо зі сторонами (без	1. Конфлікт – предмет оцінки та експертизи. 2. Низький ступінь залучення або повна відсутність залученості. 3. ЕО є добровільним процесом залучення фахівців, які працюють незалежно від сторін конфлікту. Вплив на сторони конфлікту,	1. Конфлікт як предмет «пілотного» експертного дослідження. 2. Сторони залучені до взаємодії з третьою стороною. 3. Консиліатор проводить «консиліаційні збори» зі сторонами та їх юристами, адвокатами. На початку судового процесу консиліатор може попросити сторони подати короткий зміст справи, списки свідків та свідчення заздалегідь, до початку	1. Конфлікт як привід для початку групової динаміки. 2. Повна залученість групи, інтенсивність індивідуальної залученості може бути	1. Х. Бесемер «Конфлікт використовується як показник шляху до проблем, що лежать більш глибоко». 2. Повна індивідуальна залученість, інтенсивність залежить від взаємодії у терапії. 3. Робота

	їхніх представників) як разом, так і окремо. 4. Може бути індивідуальна чи групова робота. 5. Невелика, обмежена кількість сесій чи зустрічей.	рекомендації та інформація про альтернативи. 4. Експерти можуть працювати індивідуально або у групі. 5. Швидкий, недорогий і приватний спосіб вирішення конфлікту. Найчастіше одноразовий характер. Рідше такий, що повторюється, ітераційний.	таких зустрічей, щоб ознайомитись самому заздалегідь. 4. Індивідуальна або групова робота з кожною стороною та їх представниками. 5. Кількість зустрічей обмежена приватним договором або строком, відведеним для експертизи судом.	різною на різних етапах роботи. 3. Фасилітатор працює лише у присутності членів групи 4. Групова робота. 5. Обмежена, невелика кількість сесій.	переважно лише з однією особою, рідше – з близьким оточенням, із сім'єю та (або) колегами по роботі. 4. Індивідуальна робота. 5. Велика кількість (іноді більше 30 зустрічей та сесій).
Контроль індивідуального/групового процесу	Медіатор більшою мірою контролює процес двосторонньої взаємодії, ніж опоненти. Структурованість процедури.	Експерти не контролюють груповий процес. На відміну від арбітра експерт не може нав'язувати своє рішення, воно має рекомендаційний характер. Рішення експерта (ів) може бути оскаржене.	Консиліатор контролює процес взаємодії зі сторонами. Недоліком консиліації є позбавлення сторін переваг безпосереднього обміну думками, можливості позитивного емоційного взаємовпливу та взаємонавчання. Відсутня динаміка безпосередньої взаємодії сторін конфлікту.	Фасилітатор завжди контролює процес разом із членами групи. Безпосередня взаємодія групи між собою та фасилітатором.	Свобода дій психотерапевта залежно від специфіки запиту клієнта. Контроль над індивідуальними зустрічами. Безпосередня взаємодія із клієнтом.

Інакше страждатиме результативність медіації у вирішенні конфлікту, то, заради чого, власне, і ведуться переговори, заради ефективної угоди в ненасильницькій згоді сторін. Для ілюстрації змісту далі наведемо дві таблиці, що характеризують процедурну і процесуальну сторони дослідження особливостей способів вирішення конфлікту, медіації порівняно з іншими способами. Структура першої таблиці багато в чому спирається на дослідження Х. Бесемера та О. Л. Касьяник, автор уточнив критерії зіставлення та порівняв наведені аргументи цих робіт із власною переговорною практикою та медіацією.

Таблиця 3.2.2

«Подібності та відмінності процедур вирішення проблем» (О. М. Чуміков, 2014)

Процедура	Особа, яка забезпечує процес та рекомендує рішення	Послідовність дій
Суд, арбітраж	Суддя, арбітр	1) слухання сторін; 2) прийняття рішень на основі нормативних актів чи прецедентів
Консалтинг	Консультант, експерт	1) отримання інформації; 2) виявлення дійсних проблем; 3) пропозиція способів втручання
Прямі переговори	Учасники, які мають безпосереднє відношення до проблеми або їхні представники	1) з'ясування інтересів та позицій; 2) аргументація; 3) угода або остаточний розрив
Медіація	Медіатор, третя сторона	1) представлення сторін, отримання та структурування інформації; 2) пошук фактів, відокремлення проблем; 3) допомога у формулюванні альтернатив; 4) управління процесом переговорів та прийняття рішень; 5) підготовка проекту угоди чи плану дій; 6) забезпечення правової підтримки; 7) визначення прийнятних перспектив розвитку та коригування
Фасилітація	Професійний фасилітатор	1) ідентифікація проблеми; 2) комунікація з людьми, які мають відношення до цієї проблеми; 3) пошук варіантів вирішення проблеми; 4) створення погоджувального документа на основі визнаних групою кращих рішень або на основі суміщення запропонованих рішень; 5) моніторинг дій щодо виконання позицій погоджувального документа; 7) оцінка ефективності дій з подальшою доповіддю групі

[Чуміков О. М., 2014, с.16.]

Наступна таблиця «Подібності та відмінності процедур вирішення проблем» (О. М. Чуміков, 2014) представляє інтерес у зіставленні процедур

вирішення конфліктів, визначенні та позначенні особи, що визначає ці процедури та послідовності дій.

Таблиця 3.2.3

П'ятиступенева модель медіації Христофа Бесемера

Фази медіації	Дії	Результати
Попередня бесіда	• встановлення контакту • коротке з'ясування ситуації чи суті проблеми • обговорення організаційних моментів: час, місце, оплата послуг тощо.	• готовність сторін до медіації та вирішення проблеми • домовленість про зустріч
1. Введення	• з'ясування очікувань/мотивів звернення до медіатора • роз'яснення принципів та процесуальної сторони медіації • узгодження правил ведення переговорів	• розуміння сторонами процесу медіації, ролей та угода з правилами • позитивний настрій клієнтів на активне слухання • укладання договору на медіацію
2. Опис конфлікту	• визначення бачення конфлікту кожної із сторін • з'ясування та озвучування протиріч та згод • збір інформації (дати та факти) • фіксація теми для обговорення • розпізнавання комунікативних моделей поведінки	• об'єктивне уявлення всіх сторін про конфлікт • фіксація протиріч та згод
3. Розбір конфлікту	• промовляння почуттів • розмежування позицій, інтересів, потреб конфліктуючих сторін • сприяння розумінню позиції іншої сторони • позначення спільності інтересів • бачення позитивних перспектив у пошуку рішення • у разі потреби, робота в режимі кокусу («човникової медіації»)	• відтворення та розуміння позиції іншої сторони • обмін почуттями • готовність особистого внеску до вирішення конфлікту • виявлення можливих точок дотику опонентів
4. Рішення проблеми	• збір варіантів рішень та їх альтернатив (банк ідей) • обговорення наслідків та можливостей вибору того чи іншого рішення • промовляння їх позитивних та негативних аспектів	• спільний вибір рішення, що задовольняє обидві сторони рішення • складання плану дій та його схвалення обома сторонами
5. Угода	• формулювання угоди (за потреби, юридична експертиза) • обговорення можливостей внесення змін та визначення терміну дії угоди • визначення наступної зустрічі (у разі потреби) • підписання угоди	• письмова угода • домовленість про наступну зустріч (у разі потреби)
Здійснення рішення	• проведення зустрічі для перевірки дотримання угоди (у разі виникнення потреб або прийнятих раніше домовленостей)	• підтвердження або внесення змін до ухваленої угоди • домовленість про наступну зустріч (у разі потреби)

[Чуміков О. М., 2014, с. 25-26].

Зміст цієї таблиці неявно ставить питання про те, що вирішення конфлікту має зміст мистецтва, яке залежить від осіб, що приймають рішення у врегулюванні конфлікту, їх професіоналізму та творчості. Послідовність дій не означає шаблонність, навпаки, як кажуть музиканти «у межах такту залишається повна свобода творчості». Тому від медіатора вимагається як творчість здійснення фаз медіації, так і результативно спрямована творчість у межах цих фаз, у використанні тактик вирішення конфлікту, іноді перетинаючи межі різних способів ведення переговорів.

3.3. Дослідження рольової специфіки медіаторів та їхня внутрішня класифікація

Проблема дослідження рольової та функціональної специфіки знаходиться в центрі однієї з тем роботи О. М. Ільїна та П. В. Барханова, які розглядають роль медіації у взаємодії з конфліктологією та переговорами. Вони розглядають роль медіатора та виділяють п'ять типів медіації.

Перший тип медіатора розглядається як **третейський суддя**. Він вивчає проблему і має можливості для вирішення цієї проблеми, його рішення, як правило, не оскаржуються і цим він відрізняється, наприклад, з арбітром. **Арбітр** вивчає так само проблему, має теж досить високі, інколи ж максимальні можливості вирішення проблеми, але сторони можуть не погодитися з цим рішенням і звернутися до іншого арбітру. Наступним розглядають **посередника**, який має спеціальні знання і забезпечує конструктивне вирішення конфлікту, але остаточне рішення належить опонентам. Розглядають також **помічника**, який не бере участі в обговоренні, але організовує зустріч і сторони несуть повну відповідальність за цю зустріч, за перебіг та результат вирішення конфлікту. І останній – це **спостерігач**, який своєю присутністю в зоні конфлікту пом'якшує його перебіг, тобто це інформування інших учасників конфлікту про дії конфліктантів [Ільїн О.М., Барханов П.В., 2013].

Усі виділені вищеназвані п'ять типів медіатора представлені у таблиці 3.3.1.

Таблиця 3.3.1

П'ять типів медіаторів (О. М. Ільїн, П. В. Барханов, 2013)

Тип	Особливості функцій	Наслідки для сторін
Третейський суддя	Вивчає проблему всебічно, має максимальні можливості для вирішення проблеми	Рішення не оскаржуються
Арбітр	Вивчає проблему всебічно, має максимальні можливості для вирішення проблеми	Сторони можуть не погодитися з рішенням та звернутися до іншого арбітру
Посередник	Має спеціальні знання і забезпечує конструктивне вирішення конфлікту	Остаточне рішення належить опонентам
Помічник	Організовує зустріч, але не бере участі в обговоренні	Сторони несуть повну відповідальність за перебіг та

		вирішення конфлікту
Спостерігач	Своєю присутністю в зоні конфлікту пом'якшує його перебіг	Інформування інших учасників конфлікту про дії конфліктантів

Тип медіатора задається умовами переговорів, завданнями та стилем ведення медіації самого посередника.

Перші два типи називають високоавторитарними. Вони вигідні, якщо потрібне швидке рішення. Якщо конфлікт не надто напружений, переважні останні три типи.

Таблиця 3.3.2

Функціонал та роль медіатора (О. М. Ільїн, П. В. Барханов, 2013)

Функція	Медіатор
Вольове припинення конфлікту	Третейський суддя
Розведення конфліктуючих сторін	Арбітр
Застосування санкцій	Арбітр
Визначення правого та неправого	Арбітр
Надання допомоги у пошуку рішення	Помічник
Сприяння нормалізації відносин	Помічник
Надання допомоги в організації спілкування	Посередник
Контроль за виконанням угоди	Арбітр, посередник

П'ять ключових типів, які були виділені, на мій погляд, недостатньо для дослідження медіації та медіаторів з простої причини: не всі з цих типів можна віднести до посередників або медіаторів, наприклад, спостерігач сам по собі цілком імовірно не впливає на вирішення конфлікту, хоча і впливає на поведінку інших людей. Якщо переговорник – авторитетна людина, вважає несправедливою ситуацію і входить у її вирішення, тоді втрачається роль спостерігача, він стає, напевно, кимось іншим, діячем. Подібно до цього значення помічника теж є дуже спірним по відношенню до віднесення цієї ролі до медіаторів. Але спроба все-таки типологізувати та класифікувати медіаторів, їх функції та значення мною повністю вітається.

3.4. Визначення специфіки підходів медіації

Специфіка підходів медіації найбільш близька до розуміння цілісності переговорного процесу у вирішенні конфлікту, саме тому підходи часто перетинають різні форми вирішення конфлікту, зберігаючи принципи та правила медіації.

У методологічних підходах до медіації в центрі завжди знаходиться ключова думка, яка відображає процес, спрямований на досягнення результату. Нижче наведено основні підходи до медіації у їхньому сконцентрованому в ідеї стані.

Так, у центрі медіації, орієнтованої на вирішенні проблеми, знаходиться *процес прийняття рішення*. У трансформаційній медіації основним процесом є формування *взаєморозуміння як особливого комунікативного процесу*. У

нарративній медіації на основі конфліктної розповіді формується загальна *розповідь про подолання конфлікту*.

В екосистемній медіації основним процесом є створення балансу як *сфери та середовища* сімейної взаємодії, відносин. У медіації, заснованій на розумінні, основна ідея – формування усвідомленого дієздатного *відповідального відношення* за свою долю та того, що *відбувається у конфлікті* (суперечці). В оціночній медіації трансформація конфлікту регулюється *формуванням цінностей у процесі зовнішнього оцінювання конфлікту*, який *відбувається*, в аксіологічному вимірі та зміні.

У відновлювальній медіації основною є ідея «згладжування заподіяної шкоди» – прощення після крайніх форм конфлікту, тому цей вид медіації є перетином із психотерапією.

Як стверджують мінські дослідники медіації, у сучасній практиці медіації виділяють наступні підходи:

Медіація, що орієнтована на вирішення проблем (problem-solving or settlement-directed approach) [1]

Spangler B. Orientation of «problem-solving» mediation. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.beyondintractability.org/essay/problem-solving_mediation/. Дата доступу: 08.02.2011.

Основною особливістю цього підходу є зосередженість на інтересах людей, пошук рішень спрямований на визнання і баланс інтересів, що задовольняє обидві сторони. У рамках цього підходу медіатор спочатку пропонує сторонам викласти свої позиції, а вже потім допомагає їм визнати, що сторони мають спільні інтереси та потреби.

Трансформативна медіація (transformative approach). [2]

Burgess H. Transformative mediation. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.colorado.edu/conflict/transform/tmall.htm>. Дата доступу: 08.02.2011.

Даний підхід дозволяє учасникам визначити хід медіації, у той час як медіатор слідує за ними, а не навпаки, коли учасники дотримуються вказівок медіатора. В даному випадку, в центрі уваги – спілкування сторін, надання їм можливості по-новому поглянути на те, що відбувається, і зрозуміти це серцем, а не лише розумом. Тут ключовими компонентами є «чути і слухати»: саме це допомагає учасникам конфлікту пережити якусь «трансформацію» і прийти до взаєморозуміння, що, у свою чергу, сприяє визнанню ними потреб один одного та більш чуйного ставлення до таких потреб.

Наративна медіація (narrative approach). [3]

Winslade J., Monk G. A narrative approach in mediation. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://narrative-mediation.crinfo.org/documents/mini-grants/narrative_mediation/Context_narrative_mediation.pdf. Дата доступу: 08.02.2011.

Наративний підхід заснований на переконанні в тому, що медіатори та учасники конфлікту надають тривалий вплив один на одного під час діалогу, тобто сам процес виглядає як розповідь історій, у ході якого учасники викладають свій погляд на те, що відбувається.

Екосистемна чи сімейно-орієнтована медіація (ecosystem or family-focused approach). [4]

What is family mediation. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.law.siu.edu/selfhelp/info/medation/Mediationpacket%20APC.pdf>. Дата доступу: 08.02.2011.

Даний підхід до медіації добре підходить для врегулювання сімейних конфліктів. Основним завданням у ході вирішення подібних суперечок є допомога сім'ям у подоланні майбутніх змін та збереженні нормальних відносин з дітьми. Цей підхід також застосовується до міжкультурних конфліктів та суперечок між людьми різних поколінь.

Медіація, яка заснована на розумінні (understanding-based approach). [5]

Berner A. Challenging conflict, mediation through understanding. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.mediate.com/articles/bernerA2.cfm>. Дата доступу: 08.02.2011

Головна мета цього підходу полягає у вирішенні спору за допомогою розуміння, оскільки більш глибоке розуміння сторонами їх власних перспектив, пріоритетів та інтересів, як і перспектив, пріоритетів та інтересів усіх інших сторін, робить їх здатними спільними зусиллями подолати конфлікт, що виник між ними. У межах цього підходу ключове значення надається відповідальності сторін за ті рішення, які вони приймають. Такий підхід передбачає, що саме самі учасники, а не професійні посередники, найбільш повно уявляють суть суперечки і мають найкращі можливості знайти рішення.

Оціночна медіація (evaluative approach). [6]

Zumeta Z. Styles of Mediation: Facilitative, Evaluative and Transformative Mediation. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://learn2mediate.com/resources/naftcm.php>. Дата доступу: 08.02.2011.

Медіатор впливає на процес медіації, оцінюючи те, що відбувається, а за певних обставин і впливає на результат діалогу, за необхідності пропонуючи свої варіанти вирішення конфлікту, але лише в якості рекомендацій.

[Цит. за Базовий курс медіації: рефлексивні замітки / М. С. Бойко [та ін.]; за заг. ред. С. В. Лабода. Мінськ: Медісонт, 2011. С. 22-24]

Відновлювальна медіація – це процес, в якому медіатор створює умови для відновлення здатності людей розуміти один одного та домовлятися про прийнятні для них варіанти вирішення проблем (при необхідності – про згладжування заподіяної шкоди), що виникли внаслідок конфліктних чи кримінальних ситуацій. [Максудов Р.Р., 2009, С.17].

Найважливішим результатом відновлювальної медіації є відновлювальні дії (вибачення, прощення, прагнення щиро загладити заподіяну шкоду), тобто такі дії, що допомагають виправити наслідки конфліктної чи кримінальної ситуації С. 19, 54.

Максудов Р.Р. Відновлювальна медіація: ідея та технологія: Методичні рекомендації. М.: Інститут права та публічної політики, 2009. 72 с.

При аналізі методологічних ідей у медіації відзначимо основні цілісні процеси, що визначають динаміку взаємодії з сторонами, що конфліктують. Ці

принципи відрізняються від базових визначальних та обмежуючих принципів, як запобіжників помилок на вході, на початку діяльності.

Якщо динамічні принципи і базові ідеї систематизувати, то ми отримуємо організуючі процеси, а саме збірку таких процесів як прийняття рішень; розуміюча комунікація (які трансформують взаємодію); загальне осмислення як розповідь (що визначає роботу психіки та пам'яті у вирішенні конфліктів); формування обставин, що обмежують, знижують, компенсують і долають конфлікти як середовище; архітекτονіки особливого соціального простору, як екології та системи.

При цьому кожен процес формує збірку:

1. У прийнятті рішень як ефективного функціонування психіки, як управління швидкості діяльності у вирішенні скрутних ситуацій і проблем;
2. У розуміючій комунікації як посилення могутності та сили у мобілізації соціальних зусиль;
3. У наративній медіації як розповіді (формування досвіду, кейсів, прикладів, знань, умінь та навичок) в індивідуальній, груповій та соціальній пам'яті.
4. Створення простору, сфери, ґрунту та середовища, що знижують, профілактують і компенсують конфліктність відносин у прийнятні форми взаємодії при вирішенні протиріч.

Друга група медіаційних підходів, на наш погляд, спрямована на формування активності актора або суб'єктів конфлікту у формуванні зовнішніх ціннісних регуляторів (в оціночній медіації), дієздатності у конструктивному вирішенні конфліктів (відповідального ставлення до власної поведінки та діяльності) та відновлювальних процедур після фатальних помилок активності людей в екстремальних крайніх формах конфліктів із суттєвою, значною, а часто й незворотною шкодою, того, що визначено як «прощення» (у відновлювальній медіації).

Необхідно зазначити, що до підходів у логіці намірів відносяться ціннісні регулюючі відносини, дієздатні наміри відповідального ставлення до конфліктів та подолання крайніх, доленосних помилок (у пробаченні та загладженні провини).

До логіки обставин належить формування ціннісних зовнішніх регуляторів та еколого-системних відносин, сюди варто віднести і всі системи правової медіації (суду та арбітражу) як невідворотності відплати за встановлену провину.

До логіки вирішення завдань відносяться частково попередні підходи, але центральними є підходи прийняття рішень, розуміючої комунікації в мобілізації соціального капіталу та формування пам'яті вирішення конфліктів (як розповіді про перемогу розуму над конфліктом).

Можна відзначити і необхідну появу «нових» медіаційних підходів, які у цілісності є необхідними.

При розвитку цілісної медіації необхідними є:

1. **Темпоральна медіація**, в центрі якої знаходиться час вирішення конфліктів, формування та дбайливе ставлення до минулого – *історична*

медіація, яка перетинається з наративною медіацією, *соціально-технологічна медіація*, в центрі якої знаходиться збірка соціокультурної медіації з центризмом сьогодення та *перспективна медіація*, що працює з майбутнім вирішення конфлікту, з його футуризацією.

2. Навчальна медіація є комплексною парасольковою методологією, яка може охоплювати навчання як вирішення конфліктів взаємодії. Тут можна згадати аналогію з образом, запропонованим у фільмі «Управління гнівом» – спрямованого на навчання та самонавчання розв'язання конфліктів владарювання собою у відношенні з іншими. Навчальна медіація може мати:

- *офіційно-інституційну навчальної медіації* у класичних системах навчання у середній школі, позашкільній системі та вищій школі;
- *директивну навчальної медіації*, що має примусовий характер у вирішенні конфліктів подібно до проходження курсу зустрічей з психологом і проходження навчання на права водіїв, що рецидивно порушують правила дорожнього руху в Німеччині;
- *неформальну навчальної медіації*, що формуватиметься та формується у громадських, незалежних неурядових організаціях;
- *мережеву навчальної медіації*, що пов'язано з актуалізацією конфліктів у соціальних мережах та інформаційному бізнесі;
- *бізнесову навчальної медіації* як формування загального простору вирішення організаційних конфліктів в організаціях.

3. Формування цілісної холістичної медіації, як складання медіації в універсальному знанні у вирішенні базових суперечностей конфліктних сторін, що опинилися в безвиході відносин. Основне завдання холістичної медіації — це вирішення різних видів конфліктів у адекватному конструюванні технологій ефективного вирішення конфлікту у вирішенні протиріччя загального, особливого та одиничного, універсальних механізмів, специфіки конфліктних відносин, що склалися, та унікальної конкретно-історичної ситуації.

Тому перший крок у формуванні холістичної або **загальної теорії медіації** є дослідження глибинних основ медіації в єдності ключових процесів та теорій, що відображають закономірності цих процесів.

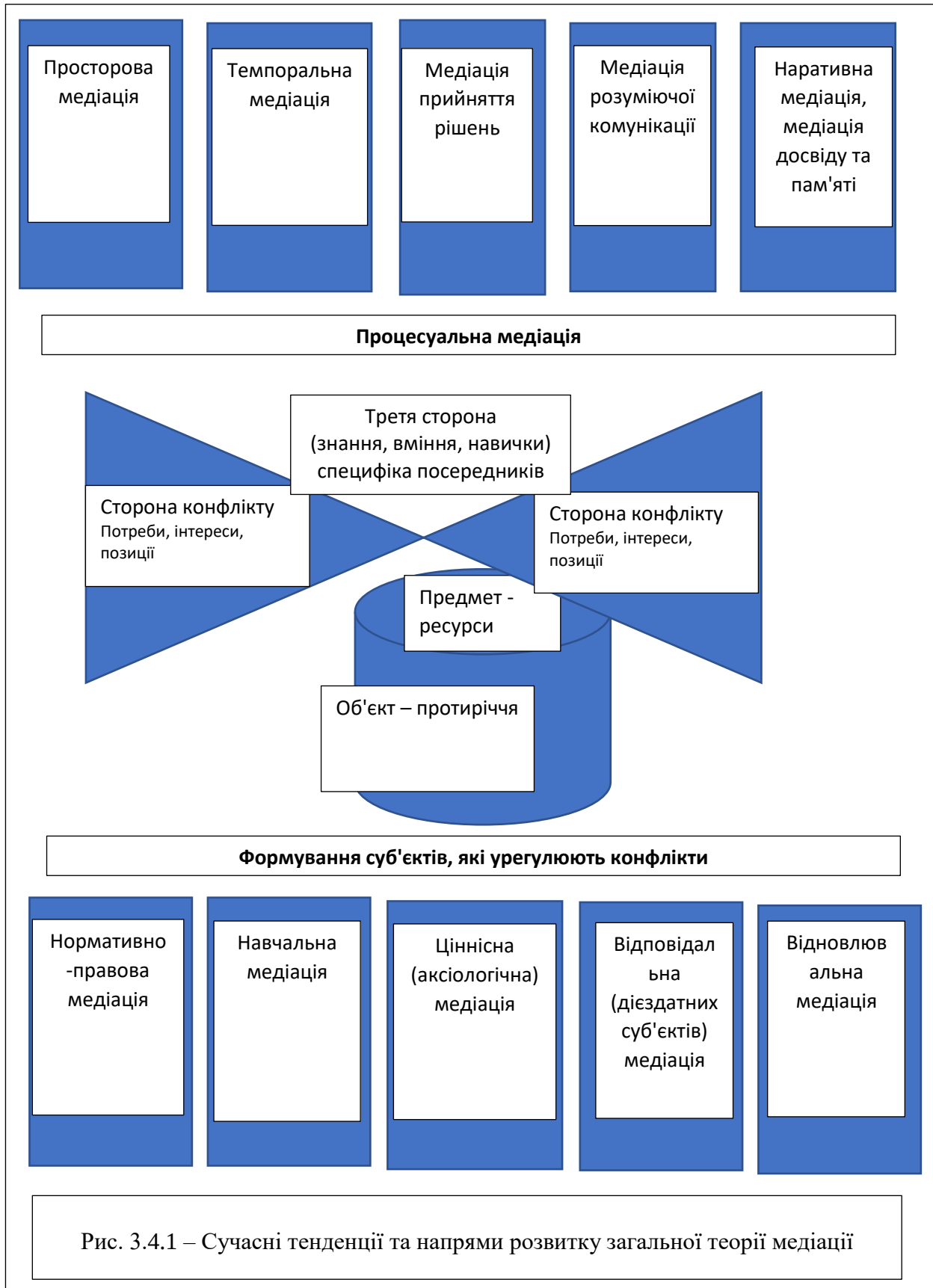
Отже, розглянемо сучасні тенденції формування загальної теорії медіації як холістичної медіації. Представимо її на наступних малюнках.

На рис. 3.4.1 розглянемо основні тенденції та напрями формування загальної теорії медіації як збірки у відповідності до об'єкту та предмету медіації конфліктів, так і у двох напрямках формування підходів медіації:

- процесуальної медіації;
- формування регулюючих конфлікти суб'єктів.

Звичайно, подібна схематизація майбутнього медіації має умовний характер і відповідає методу систематичного покриття поля (докладніше дивіться мій підручник Лепський М. А. Якісні методи соціального прогнозування: методологія, методика, практика: підручник / М. А. Лепський. Запоріжжя: КСК-Альянс, 2016. 440 с.).

На рис. 3.4.2 ми пропонуємо збірку формування практичної медіації.

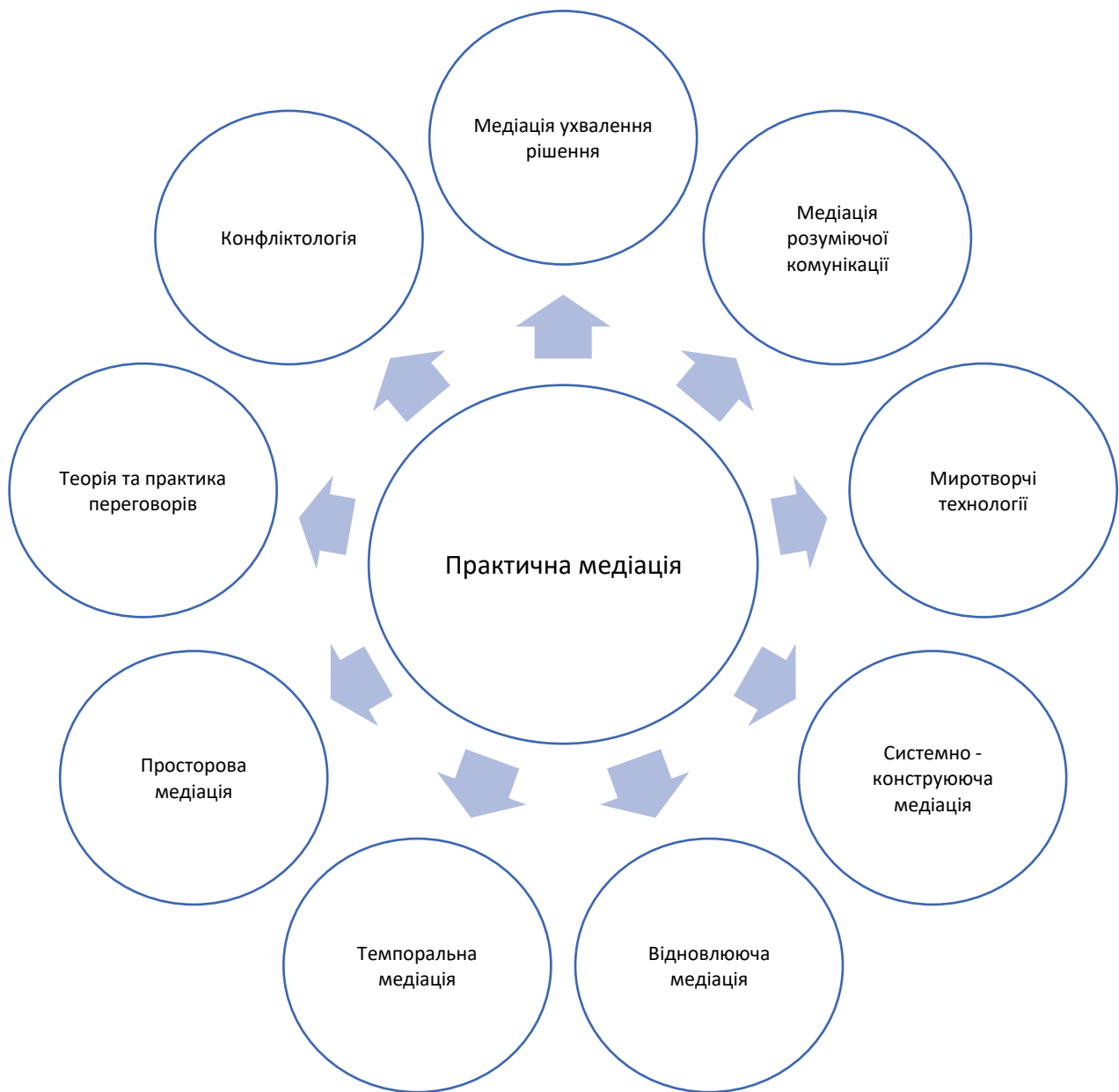

Рис. 3.4.2 – Сучасні тенденції та напрями розвитку прикладної теорії медіації

3.5. Глибинні основи медіації. Медіація як цілісність соціальних сил

Зупинимося на глибинних основах медіації, враховуючи той факт, що колективна пам'ять суспільства зберігає основні образи, у нашому випадку медіації в архетипах медіатора.

Після вивчення досить великого комплексу прикладів, кейсів та ситуацій, я розглядаю дещо інакше ролі медіаторів і в результаті мого дослідження було виділено сім основних пар медіаційних можливостей. Чому саме пара? Тому, що в центрі знаходиться обов'язково якась дуже важлива функція, яка має власну міру та здійснення якої і визначає багато в чому хід медіації. І зараз давайте розглянемо ці основні пари.

Таблиця 3.5.1

Архетипи та сили медіації (М.А. Лепський, 2021)

Архетипи посередників	Влада	Динаміка	У чому полягає медіація
Юрист	Закону	Правова	Обговорення
Шахрай	Обману	Імітуюча	Втрати
Вчитель	Універсального знання	Духовності	Знання, навички
Вісник	Інформації	Територіально-політична	Передача інформації
Купець	Прибутку	Територіально-економічна	Обміну
Провідник	Конкретного знання	Територіальна	Переходу
Оракул (футуролог)	Поза ймовірністю	Духовна	Майбутнього
Місіонер	Віри	Територіальна	Духовна/психічна
Посол	Представника	Політична	Мир/війна
Актор (ліцедей)	Розповіді (вистава)	Імітуюча	Розповіді (сторітелінгу або наративу)
Воїн	Зброї	Небезпеки/смерті	Загрози
Блазень	Контексту	Змістова/парадоксу	Нереальності
Лікар	Зцілення	Одужання	Відновлення
Ілюзіоніст (шаман)	Ілюзії	Маніпуляції	Сприйняття

Перша пара – **юрист-шахрай**. Безумовно, в центрі цих стародавніх образів знаходиться система узаконеного насильства або його обману. Якщо можливість права та його застосування у діяльності юриста перебуває у центрі, то шахрай у своїй діяльності здійснює втрату права та узаконеного насильства,

оскільки, коли працює шахрай право носить ілюзорний характер. При цьому можливі взаємопереходи цих образів. З цим може мати справу медіація. Частина юристів, володіючи знаннями законів, використовують способи уникнення цього закону і пропонують посередницькі послуги саме в цьому напрямі, який часто має тонку грань або взагалі її втрачає з шахрайством.

Ситуація тонкої грані між юристом і шахраєм протилежна, коли юрист перебуває на захисті і здійснює закон, а значить протистоїть шахраю. Юрист, як законник, виконує медіаційні функції досудового рішення. Але може бути й інша ситуація, коли логіка обставин призводить до вирішення конфлікту поза бажанням сторін через хитрощі та обман. У цьому випадку ми можемо говорити про те, що є певне шахрайство, коли люди неусвідомлено приймають рішення обійти закон.

Ми зараз не беремо моральну чи оціночну систему, нас цікавить міра у діяльності, коли юрист переходить на бік шахрайства або навпаки, коли шахрай відстоює справедливість. Останній приклад обману правової системи, яка носить антигуманний характер, цілком вітається людьми. Ситуація шахрайства, обману та трикстерства проти деструктивної агресії розглядається позитивно. Насильство часто визначається негативно у значенні зла, людиноненависницької чи некрофільської активності. У цьому випадку шахрайство часто виправдовується тим, що необхідно перемогти те неприборкане і деструктивне насильство. Саме на подолання трикстерства спрямована оціночна медіація.

Водночас право, як узаконене насильство, розглядається виправдано проти встановленої провини, злочину особливо, яке має антилюдський, антигромадський характер. Зняття цієї суперечності пов'язане з тим, що медіація відбувається на добровільних засадах і носить ненасильницький та незалежний характер, у якому медіатор має бути не заангажований.

У той же час конфліктні ситуації і посередництво не завжди здійснюється з білими комірцями, іноді переговори йдуть, користуючись визначенням Гевіна Кеннеді, в «вуличному форматі». В цьому випадку образи юриста і шахрая можуть мати своє значення.

Друга пара – **вчитель-вісник**. Коли ми говоримо про цю пару, то говоримо про співвідношення знання та інформації. Якщо ми беремо розглянуті нами трохи раніше кейси ситуацій, то часто вісник є посередником у вирішенні конфлікту, оскільки інформація є вкрай значущою у ситуації конфлікту та складних переговорів. Вчитель, звичайно ж, по-своєму визначенню повинен мати знання.

Знання ми розглядаємо, як те, що відображає закономірності, те, що відображає ці закономірності та визначається об'єктивністю, повторюваністю, стійкістю, внутрішнім, необхідним та універсальним характером. Оскільки цей характер має і послідовність, і повторюваність, тому знання часто розглядають, як універсальне на відміну від інформації, що може бути результативністю і тиражованістю застосування в діяльності.

Інформація може бути ситуативною, вона може відображати відомості спотворені, наприклад, людиною, яка дає цю інформацію або в деформованому

сприйнятті цієї інформації. Тому функції вчителя та вісника дещо відрізняються.

Виходячи з цього, звичайно, вчителі можуть бути вісниками і деякі вісники можуть виявитися вчителями. І найчастіше правителі відправляли вісниками людей підготовлених, які володіють знаннями та професійними навичками. Так само вчитель, який не вміє працювати з інформацією, навряд чи може бути гідним посередником, медіатором у передачі знань. Але в центрі цієї медіації, знаходиться міра знання та інформації.

Третя пара – **купець-провідник**. В даному випадку в центрі знаходиться прибуток або обмін та перехід. Невипадково у переговорах досі ведеться жвава дискусія щодо позиції торгу та переговорів на основі інтересів.

Тут ключовий процес – обмін. Купець як медіатор, безумовно пов'язаний з економічною сферою, основне завдання – це отримання прибутку в обміні тих чи інших товарів, причому товаром може бути будь-що, починаючи від послуг, речей, продуктів до інновацій тощо. Від купця в обміні суттєво відрізняється провідник.

OFFERTA 21 грудня 2019 року, Палермо, храм «Prima Circoscrizione». Фото М.А. Лепського

Необхідно відзначити, що часто в обміні центральним розглядається «пропозиція» («OFFERTA»). Як тут не згадати дона Карлеона у творі Маріо Пьюзо, котрий умів робити «пропозицію від якої не можна відмовитися». Під час експедиції 2019 року, під керівництвом О. Мальцева, автор побачив у Палермо у храмі «Першого опису» («Prima Circoscrizione») те, що «Офферта» має сакральне значення.

Провідник працює не стільки з речовинною частиною, скільки працює з часом та простором. Його основне завдання – проведення через складні ділянки, не важливо фізичного чи соціального, політичного чи економічного простору.

У будь-якому випадку він є таким самим медіатором, в центрі інтересів якого є обмін. Його знання території, його знання шляхів проведення інших за максимально короткий термін територією – все це якраз і говорить про те, що

це провідник. Купець може теж стати провідником, більш того, ця пара зазвичай досить пов'язана своєю мірою обміну.

Ми знаємо, що мореплавці-купці дуже потребували лоцманів-провідників по певній морській або річковій акваторії. Це була потреба у знаннях лоцій та знаннях особливих успішних траєкторій руху корабля. До того ж купці так само були пов'язані з провідниками, наприклад, під час переходу кордону між державами. Провідники знали як іти, перетинати кордони і якщо перетин кордонів між державами було ускладнено, то, як відомо з історії, купці часто ставали контрабандистами, як, втім, контрабандистами ставали і провідники. І ось тут ключовий момент — це все-таки обмін у його економічному значенні.

Кейс Дж. Нашер про вибори Теодора Рузвельта у 1912 р.

У 1912 році на завершальному етапі виборів Теодор Рузвельт як кандидат у президенти їздив країною і представляв свою програму в різних містах – до настання століття радіо і телебачення це був єдиний спосіб отримати голоси виборців. Його команда надрукувала три мільйони брошур із промовою, які поширювалися під час виступів. На обкладинку було поміщено портрет Рузвельта в образі президента. Незадовго до поїздки один із членів команди помітив невеликий, але фатальний напис на фотографії: «Фотостудія Чикаго Моффет». Це означало, що авторське право на зображення належало Джорджу Моффет. Тобто він міг вимагати долар за кожен неавторизований екземпляр тиражу, що з розрахунку на три мільйони склало б на ті часи астрономічну суму, яка б просто розорила касу кандидата. Без брошур вся виборча кампанія та президентство Рузвельта перебували під загрозою. У разі поширення друкованих матеріалів виникала небезпека скандалу — вибирати доводилося між миш'яком та ціаністим калієм. Моффет, здавалося, тримав усі козири в руках — навіть якщо він ще й не знав про ситуацію, що виникла.

Що ж робити? Команда звернулася до керівника кампанії – Джорджа Перкінса, залізничного магната та партнера банку Дж. П. Моргана. Недовго думаючи, Перкінс направив Моффет телеграму: «Ми плануємо поширювати брошури із зображенням Рузвельта на обкладинці. Це чудова реклама для вашої фотостудії. Скільки ви заплатите нам, щоб ми використали ваше ім'я?» Відповідь прийшла відразу ж: «Ми ще ніколи такого не робили, але за цих обставин готові запропонувати вам 250 доларів». Хоча Перкінс знав, що можна поторгуватись і отримати на кілька сотень більше, він погодився. А Моффет? Йому напевно належало б багато тисяч доларів, але в результаті власник фотостудії набув популярності, що теж чимало [Нашер Дж., 2014, с.16-17.].

Четверта пара – **футуролог-місіонер**. Місіонер отримав свою назву як похідна від слова місія, тобто це людина, яка несе певну віру. Футуролог – це той, хто працює із майбутнім. Основою міри цієї пари є дослідження майбутнього. Футуролог працює насамперед із перспективою. Невипадково Августин Блаженний розглядав у психологічному значенні минуле як пам'ять, сьогодення як сприйняття, включаючи потреби та бажання, майбутнє як намір. В даному випадку наміри футуролога і місіонера дуже близькі, але є все ж таки істотна відмінність.

Футуролог працює з перспективою як медіатор з перспективністю людей у вирішенні конфлікту. Місіонер під час вирішення конфлікту робить певну картину світу через віру, добудовуючи знання. І ось тут ми бачимо істотну відмінність місіонерів від вчителів, хоча ці функції теж певною мірою збігаються. І взагалі, всі ці пари досить пов'язані. Нас цікавить парне поєднання саме через міру, формування міри, якісної визначеності чи її втрати.

Футуролог і місіонер також є посередниками. Якщо брати з історії образи футурологів, у міфології – це віщуни, це оракули, це ті, хто формують на певній території сенси майбутнього. Наприклад, у фантастичному творі Френка Герберта «Дюна» є певний жіночий орден, «Бене Гесеріт», який у довгостроковій перспективі формував своїми пророцтвами майбутнє. Подібно до цього ми бачимо і оракулів, які використовувалися як у стародавньому світі, так і в християнській релігії. Місіонери ж транслюють віру, вони транслюють конфігурації віри, і саме ці речі створюють основу для посередництва, для переговорів.

У місіонерів медіація часто стає допоміжним засобом «звернення до своєї віри», прозелітизму.

«Релігійні люди часто опинялися в авангарді зусиль з колонізації. Поширення християнської віри розглядалося як спосіб "цивілізувати" відсталі народи за межами Європи та США. Згодом місіонерство перетворилося на форму фізичного, так само як і духовного розвитку... "Євангелісти продовжують займатися прозелітизмом (намаганнями звернути у свою віру), але крім того вони зараз будують лікарні та школи. Деякі мають дуже потужні проекти їх християнського служіння", - говорить в інтерв'ю Бі-бі-сі Девід Холлінджер, почесний професор Каліфорнійського університету в Берклі. За даними американського Центру вивчення всесвітнього християнства, у 2018 році близько 440 тисяч християнських місіонерів працювали за межами своїх країн. Ця цифра включає католиків, протестантів, православних християн і такі північноамериканські організації як Свідки Єгови та Церква Ісуса Христа Святих останніх днів, більш відома як мормони» [Лакхерст Тобі, 2018].

Підпис до фото ВВС, Ставлення до місіонерів може змінюватись від неприязні і навіть відкритої ворожості до глибокого пієтету [Лакхерст Тобі, 2018]. Автор фото – Getty images

Сила перспективи і сила віри пов'язані між собою, але все-таки мають серйозні відмінності. Сила футурології нами розглядається з позиції наукового та філософського осмислення майбутнього, його побудови на основі об'єктивної інформації та тенденцій розвитку. Сила віри пов'язана зі сферою невизначеності та прийняттям рішень у ній. Образ місіонера часто теж працює з перспективою «страшного суду» та може використовувати вирішення проблем і конфліктів для прозелітизму.

П'ята пара – **посол-актор**. Ця пара також має свою цікаву зв'язаність міри. Перший – посол, виконує функції представництва та його основне завдання передати інтереси, наратив та рішення, тих людей, які його надіслали.

Вони здійснюють представницьку владу через переговори на території або у взаємодії з іншими державами, організаціями тощо, через трансляцію смислів, інтересів, потреб та позицій тих людей, які зробили їх представниками у вирішенні конфлікту.

Актор – це людина, яка здатна передати чужу роль, зробити історію у значенні оповіді, гри. Невипадково у творі «Гамлет» Шекспіра, Гамлет не на пряму передає інформацію, а посередниками цієї інформації були актори, які розіграли реальну ситуацію перед елітою датського королівства.

Між акторами та послами існує взаємозв'язок. Посли можуть бути акторами як і актори часто виконують представницькі функції послів. Наприклад, у сучасній ситуації ми знаємо, що амбасадорами та послами у миротворчих процесах часто стають ті чи інші актори. Проте втрата значення цих функцій може бути дуже серйозною. Оскільки актор відображає не свою позицію, не свій статус та роль, він виконує роль, яка прописана. Посол же відображає чужу роль, але при цьому він виконує функції, статусно-рольові

позиції, які залишаються його як представника влади чи сили, яка визначає вирішення конфлікту.

Шоста пара – воїн (шпигун)-блязень.

Ми розглядаємо міри силових впливів. Воїн, шпигун, розвідник – це посередник, здатний здійснити досить жорсткі, часто насильницькі дії, але завжди з воїном перебуває зброя, за воїном стоїть сила. Завжди воїн визначений здатністю протистояти якимось умовам та зібрати інформацію. Більше того, воїни часто ставали посередниками, але вони не часто були посередниками компромісу, оскільки уособлюють силу, яка тяжіє до безкомпромісності. Найчастіше вони були посередниками силового тиску, на відміну від блязня.

Специфіка розвідника, «людини «плаща та кинджала» полягала в прихованій загрозі, закамуюфльованій під будь-який вид професії, у здатності зібрати стратегічну інформацію чи інформацію планів та намірів. Сервіс інтелекту – «інтеледжейнс сервіс» – це назва британської розвідки, інтелекту, за якою стоїть держава, але прихована від дозвільних очей, та яка діє не явно. Та й сам розвідник є прихованою загрозою.

Втрата можливості прояву силової функції часто ставила воїна на позицію блязня. Блязень, в даному випадку, – це людина, яка здатна керувати контекстом, його сила – це сила контексту, а, відповідно, часто парадоксу та гумору. Дуже часто можливість насильства долалася гумором та парадоксом, що призводила до нового усвідомлення. Невипадково найвідоміший персонаж блязня – це Шико в «Графіні де Монсоро», дворянин, воїн, але який міг працювати як зброєю, так і контекстом.

Відомо, що у рольових відносинах, які формували смислове поле Італії, а пізніше Європи, був такий персонаж, який відомий як «Капюстан» або «Капітан». Цей персонаж означав, що хтось намагався прикритися маскою воїна, не будучи воїном, та його розповіді про перемоги, про силу, про міць «наривалися» на реальну ситуацію, коли Капюстан отримував ударами палиці по певних місцях свого тіла. Це був комічний персонаж, блязеньський, коли міра сили та контексту була втрачена. У творі Мішеля Зевако "Капітан" (Le Capitain, 1906) під маскою блязня «Капітана» ховався відважний воїн, збіднілий дворянин Франсуа де Капестан. Пізніше у 1960 році була франко-італійська культова екранізація цього твору режисером Андре Юнебелем «Капітан» із Жаном Море у головній ролі.

Відомою була й радянська екранізація однойменного роману французького письменника-романтика XIX століття Теофіля Готье, режисером якої був Володимир Савельєв за сценарієм Юрія Візбора у фільмі «Капітан Фракас» 1984 року з Олегом Меньшиковим у головній ролі.

Кейс Сунь-цзи: не можна недооцінювати воїна і приймати його як блязня

Є відомості, що на час свого приїзду в У Сунь-цзи вже набув популярності своїми пізнаннями у військовій стратегії і навіть склав свою знамениту «Книгу в 13 главах». У 515 році спадковий принц У на ім'я Хелюй (це ім'я по-різному записано у різних джерелах) захопив престол. Молодий, сповнений честолюбних планів правитель задумав розпочати війну проти

сусіднього царства Чу та його радник У Цзисюй – сам знаменитий полководець – рекомендував прибульця своєму пану в якості можливого кандидата на посаду головнокомандувача царського війська. Хелюй став зустрічатися з втікачем із Ці і розмовляти з ним про військові справи. У нещодавно знайденому списку книги «Сунь-цзи», що відноситься до середини II століття до н. е., містяться записи цих бесід. У них, між іншим, повідомляється, що Хелюй відвідував «заїжджий двір Суней», а сам Сунь У називає себе «чужоземним підданим». Судячи з цих записів, Хелюй, мабуть, не надто довіряючи полководницькому таланту Сунь У, все умовляв його «розіграти військову потіху», на що Сунь-цзи відповів: «Військо призначене для користі, а не розваги. Воно є знаряддям нещастя, а не потіхи». Проте прибулець із півночі стверджував, що його військові методи дозволяють зробити відмінне військо з будь-кого – знатних людей, простолюдинів і навіть жінок. Тоді Хелюй запропонував Сунь У показати свої здібності у справі, запропонувавши йому скористатися самим невдячним матеріалом – наложницями з царського гарему. Цар наказав привести з жіночих покоїв палацу сто вісімдесят (за іншими даними – всі триста) красунь. Коли ці «новобранці» зібралися в палацовому залі, стратег приступив до справи: розділив наложниць на два загони, наказав їм одягнути бойові обладунки, поставив на чолі обох загонів царських фавориток, а потім почав вчити їх користуватися алебардою і виконувати команди.

– Чи знаєте ви, де знаходиться серце, права та ліва рука та спина? – Запитав він своїх підлеглих.

– Так, знаємо, – відповіли ті.

– У такому разі, коли я наказую: «Вперед!», ідіть туди, куди звернене серце; коли я говорю: «Права рука!», повертайтеся праворуч; коли я говорю «Ліва рука!», повертайтеся ліворуч; коли я говорю «Спина!», йдіть назад.

Тричі повторивши свої роз'яснення, Сунь У велів ударити в барабан і скомандував: «Вперед!». У відповідь наложниці тільки засміялися, прикриваючи рота широкими рукавами своїх шовкових халатів.

Сунь У знову пояснив сенс команд і наказав: «Наліво!». Замість виконати наказ, наложниці засміялися ще голосніше.

Сунь У охопив такий гнів, що в нього «волосся встало дибки».

– Якщо правила невизначені, а накази незрозумілі, то вина воєначальника, – оголосив він. – Але якщо вони зрозумілі, а не виконуються відповідно до військових статутів, це вина командирів. Яке ж покарання, згідно з військовим статутом, покладено для тих, хто провинився?

– Відсікання голови! – відповів царський суддя, який спостерігав за навчаннями.

Побачивши, що справа прийняла поганий оборот, цар поспішив заступитись за своїх улюблениць.

– Я вже переконався, що мій підданий вміє командувати військом. Без цих двох наложниць мені, єдиному, і їжа буде не на радість. Я бажаю, щоб їхня кара була скасована!

– Ваш слуга отримав найвищий наказ бути головнокомандувачем, а коли головнокомандувач знаходиться при виконанні обов'язків, він не повинен коритися наказам государя! – відповів Сунь У і наказав ката зробити свою справу.

Потім він призначив командирами загонів наступних за рангом наложниць, знову вишикував своє військо в бойовому порядку і став віддавати накази. Цього разу його накази виконувалися чітко і без жодного звуку. Тоді Сунь У відправив цареві повідомлення: «Тепер військо в повному порядку. Прошу государя особисто оглянути його. Государ може використовувати його, як йому заманеться – навіть послати хоч у вогонь, хоч у воду».

Розлютований правитель відповів сухо:

– Командувач може відбути у свою оселю для відпочинку. Я єдиний, не бажаю проводити інспекцію.

– Государ любить тільки сидіти і розмовляти, а робити справу не бажає, – з убивчою прямою зауважив Сунь У.

Такий єдиний, що зберігся, або, краще сказати, що народився, в історії анекдот з життя Сунь У. Якоюсь мірою він допомагає зрозуміти, чому особистість найзнаменитішого китайського стратега не надто схиляла до розмов про кумедні випадки з його військової кар'єри і чому про неї взагалі так мало відомо.

На щастя, Хелюй зумів належним чином оцінити полководчий талант Сунь У і доручив йому очолити військову кампанію проти західного сусіда У – могутнього царства Чу. За короткий термін Сунь У зумів здобути рішучу перемогу над чуськими військами та навіть захопити чуську столицю [Китайська військова стратегія, 2002, с.108-110].

Сьома пара – лікар-ілюзіоніст.

Міра цієї пари пов'язана з тією чи іншою ситуацією переговорів із болючим сприйняттям та травмою. У лікаря в якості основного процесу, що визначає міру, є зцілення, а у ілюзіоніста - ілюзія. І ось тут існує найважливіше значення міри, оскільки втрата міри виводить на питання життя та смерті, виникає й складність переходу від ілюзії до лікування. Ця складність дуже значна.

Ми знаємо моменти і плацебо, коли людина переконана і вірить у своє зцілення, і стає, по суті,вилікуваною, якщо це пов'язано з психологією та іншими подібними речами. І навпаки, лікар, який не лікує, не зцілює, часто користується ілюзіями свого пацієнта. Ілюзорний світ – сфера ілюзіоніста, який дуже близький до позиції шахрая. Але все-таки завдання та функції лікаря працювати з цілісністю, з процесом зцілення, а коли з цілісністю не працюють, то створюються ілюзії вирішення проблеми та ситуації.

Кейс зцілення соціальної травми – посередництво Епіменіда

Одним із перших яскравих історичних прикладів подолання соціальних травм як технології зцілення, миротворення та медіації є події, пов'язані з діяльністю Епіменіда. Афіни перебували у стані соціальної травми, після вбивства таких самих афінян, повстанців Кілона, тіла яких були не поховані і

викинуті за стіни міста. Епіменід здійснив обряд очищення та поховання загиблих як катарсис, по суті, це було перше психологічне масове подолання соціальної травми після воєнного конфлікту. Тільки після очищення Афін відбулися реформи Солона, які запровадили правову основу демократичної держави і, на думку істориків, визначили шлях «західного світу» громадянства та демократії, на відміну від східного напрямку тиранії та підданства. З цих подій починається визначення Афін як столиці, а пізніше і формування Афінської імперії.

Важко визначити ким був Епіменід – лікарем або ілюзіоністом, але те, що його дії зцілили соціальну травму і він незаперечно точно застосував примирливу процедуру.

Епіменід, давньогрецький філософ, лікар, містик, медіатор

При цьому ілюзіоніст стає посередником у сприйнятті гіперреальності, лікар посередником у зціленні. Позиція лікаря як медіатора багато в чому пов'язана з підходами «відновлювальної медіації».

Ось базові сім пар, які визначають перехід від однієї міри до іншої. Ми можемо сказати, що вони дуже близькі і часто в різній збірці знаходиться наступна сімка персонажів: юрист, лікар, воїн, посол (або представник), футуролог, купець, вчитель. У цій збірці ролі оцінюються соціально прийнятно, конотація досить соціально обдарована, позитивна.

Рис. 3.5.1 – Коло архетипів (I)

Дещо інша конотація присутня в наступному колі: шахрай, ілюзіоніст (або шаман), блазень (комік), актор (ліцедей), місіонер (пілігрим), провідник (або контрабандист), вісник. У сучасному значенні вісник – це такі професії, як: пропагандист, піарник, рекламіст тощо тому, що вони здійснюють посередництво за допомогою інформації.

Рис. 3.5.2 – Коло архетипів (II)

Коли ми дивимося подібні речі, ми бачимо, що основними функціями, які безпосередньо пов'язані з мірою цих персонажів є: право-виправдання, знання-

інформація, обмін-перехід, майбутнє-віра, представництво та наратив (історія, розповідь), сила та контекст, зцілення та сприйняття. Саме ці моменти визначають ту чи іншу рольову складову, соціально-функціональну позицію у посередництві. Якщо ми розглянемо ці сім сил, які пов'язані з мірою, ми можемо структурувати і медіацію.

3.6. Технологія 7 сил медіації (7 Power Mediation) (Лепський М. А., 2021)

Саме цю технологію, як «сім сил», ми й розглядатимемо далі. Безумовно hard – жорстка сила, пов'язана з першою, п'ятою та шостою позицією в мірі чи функціональній визначеності. Smart пов'язана з другою, четвертою та п'ятою. Soft – з третьою, четвертою та сьомою.

Hard – 1, 5, 6

Smart – 2, 4, 5

Soft – 3, 4, 7

Рис. 3.6.1 – Коло сил медіації

Розуміння жорсткої, м'якої та розумної сили, класифікацію яким дав Джозеф Най, дозволяють нам розглядати весь спектр посередництва, хоча в сучасній практиці медіація відноситься найчастіше до «м'якої сили». І ці моменти дозволяють нам розглянути специфіку різних технологій та збірок. Наприклад, фасилітація представлена другою, третьою, четвертою та сьомою

мірами, яка розгортається у функціональній визначеності; маніпуляція – першою, третьою, шостою та сьомою мірами; переговори – першою, другою, третьою та шостою.

7 Power Mediation (ключі)

Hard – 1, 5, 6

Smart – 2, 4, 5

Soft – 3, 4, 7

Фасилітація – 2, 3, 4, 7

Маніпуляція – 1, 3, 6, 7

Переговори – 1, 2, 3, 5

Рис. 3.6.2 – Ключі медіації (втрачена міра)

Цікавий та інший момент у медіації – як здійснюється втрата міри. Втрачена міра, наприклад, може стати циклічністю – барабаном втраченої міри, що формує послідовну зміну (у будь-якому порядку) безправ'я, образи, брехні, того, що пов'язано з виснаженням, жадібністю, а також зацикленості, паніки, самозванства, безпам'ятства, люті, абсурду, пошкодження та безумства.

Ось цей «барабан» дозволяє дуже швидко діагностувати втрату міри. Безумовно до цієї втрати міри присутнє тяжіння тих чи інших функціональних визначень у статусно-рольових парах. Тоді, виникає й інше питання, як ось ця

втрачена міра розгортається у злочині. Тут ми бачимо, як змінюється, трансформується значення міри в соціально неприйнятну, коли делінквентність визначає появу та прояв цих злочинів.

Наприклад, втрата міри через характеристику безправ'я призводить до рабства, неволі та полону – це максимальна характеристика безправ'я. В свою чергу, втрата позиції інформації-знання призводить до інвективи та обману. Наступна характеристика обміну та переходу з втратою міри перетворюється на крадіжку та корупцію. Втрата міри майбутнього і віри через зацикленість і паніку призводить до терору, а також до зради або того, що ми визначаємо в архетипі перевертень. Зрада часто пов'язана з маніакальними речами. Крім того, наступна втрата міри, яка пов'язана з силою та контекстом, призводить до вбивств та знущань. Останні дедалі частіше розглядаються у соціальних відносинах як булінг та мобінг, у контактних соціальних відносинах як аб'юзинг, а в інформаційній сфері як тролінг.

І безумовно не менше значення має втрата міри зцілення та сприйняття, що веде до божевілля та насильства. Ілюзії, фантазми як і втрата зцілення, неможливості зцілення в крайніх формах, веде до божевілля та насильства. Ця тема досить цікава та вимагає розгляду і надалі.

Рис. 3.6.3 – Ключі медіації (злочин)

Наступним пунктом ми хотіли б розглянути, як формується фантом. Фантом формується також через процес спотворення запропонованих семи основних мір медіації. Безумовно, це фантоми в переговорах. Перше – самоздійснюваний прогноз чи пророцтво. Друге – сімейні сценарії невразливості чи вразливості, які формують стежки цих фантомів. Третє – ситуації, що формують страх та паніку. Четверте – імпульс чи зухвалість. П'яте – статусно-рольові міфологеми, які визначені, перш за все, помилками рішень, що формуються у комплекс, у травмовану захисну активність актора. Шосте – випадковість та зумовленість, які узагальнюються та конструюються у фантастичній збірці. Сьоме – образ результату, як збірка фантома, тобто образ фантомного, нездійсненого результату, який збирається через ілюзію.

Рис. 3.6.4 – Ключі медіації (гіперреальність, фантомність)

Протилежним процесам втрати та спотворення міри є процеси збереження та розвитку міри медіації. Ці процеси визначають те, що ми називаємо адекватністю, об'єктивністю та реальністю. Як формується реальність у переговорах, у конфліктних комунікаціях через міру сил медіації:

- у технологіях діяльності;
 - у розумінні керованих та некерованих факторів;
 - у дослідженні ризику та загроз, уміння працювати з цими категоріями;
 - у затвердженні рішучості та дієздатності;
 - в умінні приймати рішення у різних умовах (визначеності, ризику чи невизначеності);
 - в усвідомленні статусно-рольової визначеності, яка не є міфом, але виконує конкретні соціальні функції – це реальні ролі та позиції, пов'язані місцем у соціальній структурі та позицією людини у світі;
 - у визначенні детермінації, у причинно-наслідкових зв'язках.
- Безумовно, ми не стверджуємо жорстку стохастичність, жорстку визначеність, ми говоримо, що існує ще ймовірність і випадковість (нежорстка детермінація), але вони також розглядається у збірці причинно-наслідкових зв'язків.

– у цілепокладанні та прийнятті рішень, коли людина сама керує своїм життям та своєю діяльністю, є суб'єктом життя.

Рис. 3.6.5 – Ключі медіації (реальність, дійсність)

РОЗДІЛ 4

МЕДІАЦІЯ ТА ІСТОРИЧНІ ТИПИ СВІТОГЛЯДУ: АРХЕТИПИ, ПРОТОТИПИ І ЗНАННЯ МОДЕЛЮВАННЯ

Для того щоб розібратися, як працює медіація, нам все одно доведеться звернутися до історичних типів світогляду. Хочу відразу нагадати, що така назва – історичний тип світогляду – визначена не тому, що щось сталося раніше в історії та зникло – правильна відповідь «ні», логіка інша – з появою наступного історичного типу світогляду попередній не зникає. Це означає, що «історичний тип» означає послідовність виникнення, тобто те, що раніше виник міфологічний, потім релігійний, філософський і наукові типи світогляду.

Історичні типи світогляду позначають цілісності світогляду, що послідовно з'явилися. При цьому вони з'являються послідовно, без повного заперечення попереднього типу. Вони перестають лише бути центральними і, як і раніше, існують нарівні з пізнішими типами світогляду. А в деякі історичні періоди відбувається їх реванш, вони знову переважають чи переважають в окремих типах особистості, соціальних групах, спільнотах. Отже, нагадаю, мова йде про міфологічний, релігійний, філософський, науковий типи світогляду. Іноді філософський поєднують з науковим світоглядом.

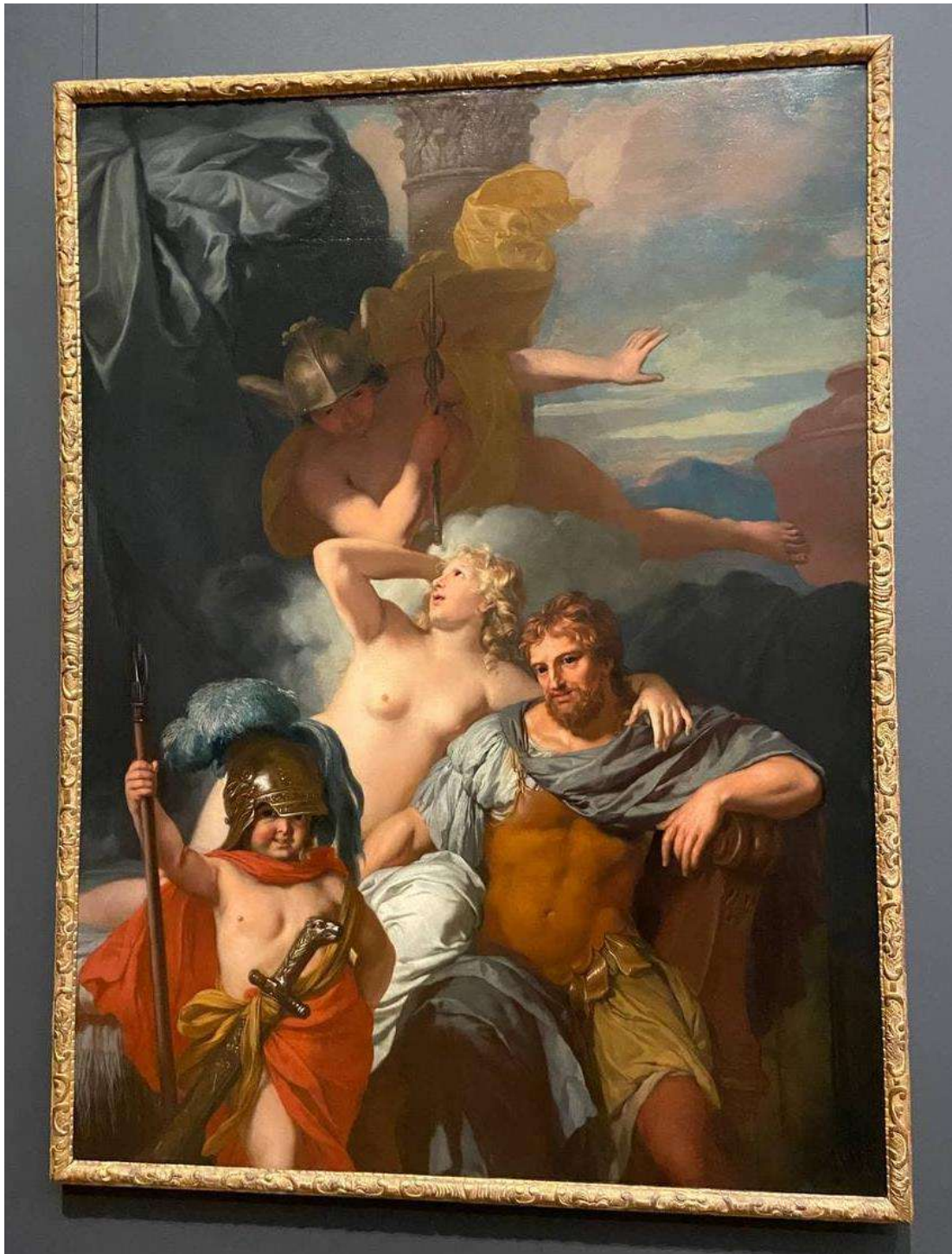
Перший тип. **Міфологічний.** Навіщо нам потрібно дивитися міфологічний тип світогляду і навіщо він потрібен медіації? По-перше, переговори, тактики переговорів, посередництво формується у дитинстві, де безперечно переважає міфологічний світогляд. Якби було інакше, то ми починали б навчання дітей не з казок, а з наукових статей. На жаль чи на щастя, все відбувається дещо інакше. Міфологічний тип світогляду дуже референтний, контактний, локальний, тому що в ньому важливі події, взаємини, вибудовування цих взаємин між людьми та персонажами, які безумовно персоніфіковані людьми.

І коли ми починаємо дивитися хто ж був у міфологічному світогляді як посередник, медіатор, переговорник, звичайно ж першим і найголовнішим чином це **Гермес** – Бог повідомлень, Бог відомостей, Бог, який займався, перш за все, передачею інформації. Він був вісником, посильним волі Богів, зв'язковим, який керував багатьма речами. Іноді він серйозно підтримує та забезпечує, наприклад, героїв, віддаючи свої сандалі з крилами. Цей персонаж досить відомий і досліджений наукою, оскільки він має часто містичний характер. Та й у міфі про Гермеса, він сам себе звів у роль Бога, чим викликав захоплення батька, Зевса. Він практично в дитинстві обдурих перед цим Аполлона, вкравши у нього бугаїв, яких пізніше приніс у жертву богам, у тому числі і собі, як майбутньому Богу.

Гермес - це дуже цікава постать, в якій надалі було поєднання багатьох філософських позицій, наприклад, платоніків, неоплатоніків, поєднання з єгипетською міфологією, тому що часто поблизу міфічного функціоналу його (Гермеса) поєднували з Тотом. Пізніше подібна сполука стала відомою у

функціоналі Гермеса Трисмегіста, «тричі священного», тобто у трьох іпостасях, що визначав майбутнє.

Не менш цікаво те, що сам Гермес був ще провідником із царства мертвих і живих, тому на його палиці знаходилися дві змії: біла і чорна, життя і смерть. І, відповідно, цей жезл став символом медицини, фіскальної політики та купців. Не випадково Гермес присутній практично у всіх архітектурних спорудах, які так чи інакше пов'язані з розвитком купецької справи. Гермес з грецької міфології перекочував в римську міфологію у вигляді Меркурія, володів у римській цивілізації дуже великою увагою і дуже великим символічним навантаженням.

Меркурій наказує Каліпсо звільнити Одісея, Жерар де Лерес, прибіл. 1680, Рейксмузеум, Амстердам. Фото М.А. Лепського.

Гермес – це перший персонаж, Бог посередник, комунікатор та медіатор, який має дуже позитивне значення «зв'язку з Богами, їхнім вісником», він комунікував як з Богами, так і з Героями та людьми, з посюбічним та потойбічним світом. У той же час у ньому присутні і бешкетні риси, які пов'язані, наприклад, з позицією шахрая, розвідника, місіонера, провідника тощо. Іншими словами, міфологічний репертуар Гермеса в подіях має найбільший спектр, практично всі сім сил медіатора присутні в цьому образі. Чи існують такі міфи в інших міфологічних системах?

Так, є. Наприклад, його герменевтичні риси часто за аналогією знаходять у таких Богів як:

- в індійській міфології – Агні, Бог вогню, руху, переміщення тощо;
- у скандинавській міфології – Локі – складного, неоднозначного, найчастіше тіньового персонажа. Хоча він у кінцевій битві виступає на боці «правильних сил». Бог Локі, як і Гермес, але у більш яскраво вираженій формі, має характеристики трикстера, плута, шахрая, бешкетника.

Опис сюжету картини «Меркурій наказує Каліпсо звільнити Одиссея» Жерара де Лересса: «Під час своїх мандрівок Одиссей зустрічає німфу Каліпсо, яка закохується в нього і тримає в полоні на своєму острові. Потім Юпітер посилає Меркурія наказати їй дозволити Одиссеєві повернутися до своєї дружини. Лерес написав цю картину разом із декількома іншими роботами, що уособлюють зразкову любов і відданість, для апартаментів Марії Стюарт у палаці Состдейк».

Бог, купець, мандрівник, провідник, вісник і трикстер – це перший набір репертуару персонажа, який відображає міфічне сприйняття посередництва. Початкова етимологія посередництва близька до значень «посла», «посильного», «представника», «переговорника» тощо.

Не менш цікавим є другий ряд персонажів-посередників, йдеться про **Афіну**, яка народилася з голови Зевса. Її мати, богиня мудрості Метіда, по суті, зробила все, щоб урятувати доньку, яка народилася саме раціональною частиною Зевса. Взагалі вважають, що тяжіння до Зевса, як до Бога розуму і сили, протистоїть у міфічних образах тяжінню до емоцій – до Посейдону, і до несвідомого – до Аїда.

Верховна влада, правитель Зевс найбільше любив Аполлона та Афіну - це його улюблені діти, Боги, і вони більшою мірою раціональні. Так ось Афіна виступала найчастіше у ролі ментора, супроводжувала героїв, навчала їх, це передусім богиня мудрості. Ми знаємо, що сова Афіни, сова Паллади завжди літала в сутінках.

Афіна, звичайно, войовниця, грамотний стратег, яка навчала Героїв, дуже цікавих персонажів. Її вихованкою і родичкою була Перемога, крилата Ніка, яка завжди була на руках або Зевса, або, власне, Афіни. Афіна, як мудрість, часто перемагала емоції та пориви, звідси й у міфології відомий конфлікт між Нептуном та Афіною за назву та супровід заступництвом столицею Еллади. Ми пам'ятаємо, що перемогла Афіна, і місто в Греції так і було названо – Афіни.

Так ось Афіна – це якраз характеристика наставника, ментора. Сама назва «ментор» походить від вчителя Телемаха, який навчав у той час, коли Одиссей перебував у подорожах у супроводі Афіни. Ментором виступала сама Афіна як для Одиссея, так і для Телемаха.

Крім Афіни не менш цікава позиція існує у **Гефеста**, в римській міфології Вулкана (третій тип міфічного посередника) – це Бог вогню, винахідників штучних інструментів. Одночасно Гефест виступав часто і порученцем, якого супроводжувала Влада та Сила. Наприклад, Прометея приковував саме Гефест, кульгавий друг Прометея, який зупиняв, але зупинив друга проти повстання

верховної влади. Саме Гефест часто виступав у ролі порученця, тобто виконавця певних дій, посередника здійснення волі Богів.

Щонайменше трьох ключових персонажів – міфічних Богів – посередників можна виділити.

Прометей, прикутий Вулканом, Дірк ван Бабюрен, 1623 Рейксмузеум, Амстердам.

Не менш цікаво те, що, якщо брати за ієрархією посередників у міфічному світогляді, то тут вибудовується наступна конструкція:

- це власне вищий рівень – **посередники-Бог**, які висловлюють точку зору чи то свою, чи то центрального Бога;
- середній рівень позначений **героями чи надлюдьми**, як поєднання божественного та людського;
- людський рівень – **люди-посередники**.

Другий рівень «героїв» представлений такими персонажами, як Геракл, Тесей, про що ми вже говорили трохи раніше. Це рівень героїв, які виступають як посередники за допомогою сили та влади, знань вирішення тих чи інших ситуацій. Сюди можна віднести і Одиссея, мандрівника, з не менш цікавим архетиповим рядом. Подібне, безперечно, ми розглянули з позиції Енея.

Весь цей героїчний ряд – надлюдський: одночасно герої є персоніфікацією людського та божественного з виходом на божественне, у подоланні тих перешкод людських, які заважають розвиватися. Тут психоаналіз

говорить нам про те, що це поєднання підсвідомого і понад Я, які працюють з двох сторін по відношенню до Его. Подолання перепон – це формування завдань вирішення складних ситуацій, Его у досягненні тріумфу, успіху, перемоги особистості, а нашому випадку, це досягнення ефективного посередництва.

Безумовно важливим є формування Особи, Самості, а також Тіні. Тут можливі різні профілі цих складових у різних співвідношеннях. Тому, наприклад, трикстери, плути, шахраї демонструють своїми діями недоліки опонентів з їхніми раціональними схемами або грубою владою. Вони долають переважаючу силу обманом, створенням тієї чи іншої ситуативної конфігурації. Міфічні сюжети, архетипи, структури та функціонал глибоко впливали на образи переговорів, медіації та комунікативних зв'язків у відносинах між людьми.

Зазначимо, що у будь-якому випадку, тут присутня взаємодія:

емоцій, як енергії взаємодії;

ілюзії, того, що часто призводить до «зависання», перешкодам, складнощам вирішення ситуацій та проблем;

факторів, тобто причинно-наслідкових зв'язків, які визначають реальність (нагадаю, що «факторам» близьким за значенням, однокорінним є слово «факт», тобто те, що відображає повністю об'єктивну реальність);

сенсу, змістового змісту (наприклад, мудрість Афіни, передача сенсу Гермеса), тут важливим виступає, перш за все, розуміння та контекст того, що відбувається;

презентації та репрезентації, важливе значення яких у міфічному світогляді є у «відображенні того, що відбувається» та прояві цього «відображення» у взаємодії зі світом, із соціальними структурами, або у зв'язуванні предметного світу, світу матеріального та світу духовного, смислового, ідеального, ціннісного.

Тут би хотілося поставити три крапки з приводу міфології і перейти до релігійного світогляду. Нагадаємо у світогляд включають як складові світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння та картину світу.

Релігія – це пов'язана система. У етимологічному визначенні «релігія» спочатку походить від слова «пов'язувати». Так ось пов'язане мислення визначено з одного боку, як міфологія та ритуали, з іншого боку, вони зібрані у теологемах, які означають сюжети сакрального духовного світу з позиції віри. При цьому знання багато в чому носить підлеглий характер або ховається за ширмою тих речей, які вимагають просто переконаності, віри. Безумовно віра завжди необхідна, коли недостатньо знань і коли ситуація має невизначений характер. У цьому випадку віра компенсує відсутність знань і дозволяє людині залишатися дієздатною. Про ці випадки кажуть: «Ця людина має Божу іскру» або «божественні сили її супроводжують» або «фартова людина».

Якщо звернутися, власне, до концепції небесних посередників, то варто звернути увагу на роботу глибокого теолога Ларрі Хартадо, за редакцією якого вийшла збірка робіт під назвою «Небесні Посередники: Іудейські Витоки Ранньої Христології» [Небесні Посередники, 2016, с.11-95], який вивчав якраз

небесних чи божественних посередників. Мова йшла насамперед про період другого храму в християнській релігії, в якій розглядалися іудейські мотиви «другого храму».

Зупинюся тільки на основному, на мій погляд, важливому у розумінні та впливі на переговори та медіацію – релігійних образах. Слід зазначити, що найчастіше розглядалися саме божественні посередники через позицію релігійної реальності, тобто дії релігійної свідомості та світогляду в житті, в об'єктивному світі, а також боротьба між богословськими різними вченнями. Звідси розглядався і функціонал, а функції у цих реаліях були месіанські, тобто прихід месії, спокута гріха, входження у лоно церкви, загалом – усе те, що означало як подолання перепон віри, всіх цих негативних моментів. Далі 1) месіанська, 2) царська сила, 3) судова та 4) есхатологічна влади передбачають і вибудовують відносини в соціумі. Ось ці чотири ролі (месіанська, царська, судова, есхатологічна) визначали процеси релігійної комунікації. Останні дві з них інколи об'єднують. У монографії вони були об'єднані.

На мій погляд, їх треба розмежовувати, оскільки вони позначають зовсім інший функціонал. Усі божественні посередники розглядалися за трьома типами.

Перший тип – це Божественні атрибути та сили. Серед них особливе місце займала премудрість та логос. Премудрість або найчастіше її називають мудрість – це була саме Божественна сила, яка керувала іншими силами. Логос — це особлива та цікава річ, про яку багато пишуть і розповідають, на честь логосу названо більшість наук. Усі науки, які мають кореневу частину «логосом» пов'язують із його значенням. Наприклад, психологія, соціологія, біологія та інші «-логії» походять від логосу, від того знання, яке може керувати і впливати через розуміння в релігійній свідомості імені Бога. Тобто імена, ті самі абстракції, які означають ці сили, дозволяють конструювати ці процеси і виходити на інший рівень – поверх божественних атрибутів і сил.

Другий тип – це піднесені патріархи та пророки. Сюди відносять і Мойсея, і Еноха, і Ноя, і Авраама, і Якова та інших пророків. У будь-якому випадку розглядається так, що хтось подолав перешкоди для божественного знання, це патріарх чи пророк. А після підноситься за рахунок Божественної сили, за рахунок знання майбутнього, бачення цього майбутнього, одкровення та за рахунок діяльності Божественної в царство небесне як посередник та виконавець Бога. Ми раніше вже розглядали Мойсея через такий процес як інкорпорація: «У Бога немає інших рук крім моїх», тобто Бог у нього в душі, він зовнішня та внутрішня характеристика, тобто і поза, і всередині, звідси і його посередницька роль від божественного у царство земне. Саме в цих моментах, як зазначав Л. Сонді, долалися каїністичні характеристики людства, в образі поведінки та ролі специфіки Мойсея.

Третій тип – це Великі янголи. Ті посередники Бога, які впливають на релігійних людей, будучи посередниками волі Божої, але не претендуючи на владу Бога, а лише виконуючи Божу волю. Саме в роботі, яку я зараз характеризую і переповідаю зі своїми думками та роздумами, розглядалися

переважно архістратиг Михайло, тобто слов'янська характеристика грецького слова «полководець», а також Іаоїл, Ангел імені Божого. Як не дивно, це ангел, який був розпорядником, управлінням божественного світу, божественними процесами і, безумовно, це ім'я зберігалося всередині цього ангела. Якщо Михайло – це перший перед лицем Божим, то Іаоїл – це власне ім'я Боже.

До речі, Іаоїла пов'язують часто і з логосом.

Розглянемо докладніше ці типи. Тут, звичайно, присутня і варіативність розгляду цих речей, що говорить про можливість різних сюжетів, відображення вже не стільки архетипових стародавніх типів, а на мій погляд, теотипних духовних міфів – зв'язаних божественних сюжетів.

Божественні атрибути та сили. Якщо ми говоримо про персоніфікацію Премудрості, першого атрибута, то її розглядали як чисте дзеркало, чистого Божого в споглядання, це образ благості і чисто вилив слави Божої і так далі. Але ключову Премудрість все-таки характеризують як страх Божий, закон Мойсея – Тора. Пізніше в Біблії Премудрість розглядається як жива істота, як помічниця Бога, впорядниця і майстриня, тобто штучний творець усіх починань і пізнання Бога. Її розглядають навіть до ангельської природи, до цих посередників, і вона пов'язана з повеліннями, вона визначає спадщину панувати та наставляти.

Я бачу тут дуже близьку характеристику та взагалі близькість цього образу з Афіною. Якщо брати в архетиповому вимірі, то тут йде трансформація у відносинах не Ід та Его, а у відносинах із Суперего. Це якщо використовувати для дослідження психоаналітичні взаємозв'язки.

Другий атрибут сили – це логос, який впливає на світ як посередник і керує ще п'ятьма атрибутами сили, виступаючи організатором усіх попередніх сил.

Про які сили йдеться? П'ять атрибутів – вони названі за рівнем спадання: перша, це **творча** сила її ж називають **благость**, **царська** сила, її ж називають **влада**, **милостива** сила, її ж називають **доброта** і **дві законодавчі сили** одна з них наказує і інша забороняє. І ось ці всі п'ять сил вінчає **шоста сила** і об'єднує їх **логос**, який часто називають таксіархом. І тут теж дуже важливий момент, логос безпосередньо пов'язаний з характеристиками Михайла «подібного богу» ангела, архістратига небесного воїнства. Ми знаємо, що, по суті, по всій Європі стоять храми святого Михайла (а їх понад 159 у всьому світі) — це лицарські храми, у яких ключова позиція – це перемога над демоном. Архангел Михайло зазвичай зображений як той, що утримує ногою якогось демона і зверху в руці він тримає спрямовану на переможеного зброю (спис або меч), іноді він зображується як вседержитель, тримає в одній руці світ, а в іншій меч.

Святий Михайло виганяв також з Раю Адама та Єву і супроводжував Данте у колах пекла (у «Божественній комедії»).

Орден св. Михайла був заснований Людовіком XI в 1469 р. Спочатку орден розташовувався на Мон-Сен-Мішель, але незабаром був перенесений до Парижа. Формально члени Ордену збиралися на день св. Михайла, 29 вересня, але на практиці дата залежала від бажання короля. Знаками Ордену були мантия та ланцюг, ланки якого складалися з раковин. Орден був наслідуванням

бургундського Ордену Золотого Руна. На чолі обох орденів стояли государі. Примітні слова англійського посланника Ентоні Брауна, який був присутній на церемоніях Ордену Св. Михайла – «... вони б з радістю сприйняли образ Вашого Ордену, але вони поступаються у всьому... Я вважаю, що в усьому світі не знайде Ордену, що дорівнює Вашому». Святкування з цього приводу було влаштовано 10 листопада, після процедури посвяти мали місце турніри, що змінилися банкетом. З нагоди прибуття нового посольства було змінено і прикраси залів – як повідомляє Холл: «Нова банкетна зала була завішана новими ж гобеленами, розшитими шовковими нитками зі сріблом квітами на золотому тлі; у свою чергу зал для перевдягання був прикрашений фонтаном з білого мармуру та двома шовковими деревами – глід відповідав Англії, а шовковиця – Франції». [Караваєва, Є. Е., 2014, с.246 -247].

Необхідно відзначити, що такі ордени як орден Святого Руна Карла V, орден Підв'язки (з образом Св. Георгія), орден Святого Михайла зіграли особливу роль у «дипломатичній революції» першої половини 16 століття, починаючи з кінця 1520-х рр. коли «безпрецедентний акт взаємної посвяти глав держав та найважливіших представників аристократії у вищі лицарські ордена» зміцнювали мир та дипломатичні заходи врегулювання суперечок.

«Дипломатична революція» кінця 1520-х рр. має на увазі цілий комплекс подій, що мали місце у зовнішній політиці, головним з яких стало оформлення англо-французького зближення, і що відбилися на репрезентації англійського короля. У цей час для демонстрації нових образів влади Генріха VIII використовуються масштабні та численні засоби, зокрема, «політика архітектури», яскравим прикладом використання якої є споруди, збудовані 1527 р. на піку англо-французького зближення, про які йшлося вище. Крім архітектури, у цей час принциповим є використання живопису в якості ще одного ефективного засобу пропаганди влади, зокрема, вже згадувані розписи Гольбейна, виконані ним спеціально до приїзду французьких послів у 1527 р. Проте поряд із цими великими формами, існувала та активно використовувалася як французькою, так і англійською стороною ще одна мальовнича мала форма – ілюмінація офіційних міжнародних договорів;... не менший інтерес з точки зору коштів, що використовувалися для декларування імперського статусу королів Англії та Франції, представляють золоті «булли» 560 - печатки, за допомогою яких государі скріплювали документи». [Караваєва, Є. Е., 2014, с.247, 250].

Теологемми активно використовувалися у ритуалізації зовнішньої політики та практиці влади. Цей образ якраз пов'язаний з главою Раті Небесної, і саме він перебував на прапорах, знаряддях багатьох рицарських орденів або відбивався цими орденами у вірі. Тут дуже важливі моменти управління, ангели розглядаються, як посередники тієї чи іншої сили, ці сили пов'язані між собою просто переважають у тому чи іншому, або в тій чи іншій ситуації, коли описуються ангел та його вплив, оскільки Бог через логос, через слова, через смисли, через імена формують сили та керує ними. Там був такий цікавий образ, що Господь розглядався як той, що засідає на колісниці, а ось логос, це

писав Філон у своїй роботі «Про лихо і набуття», логос виступає в ролі візника, він керує п'ятьма силами або кіньми на колісниці.

Господь дає вказівки, а він смикає, як візник керуванням поводи всесвіту, управління всесвіту. Виходячи з цього, в логосі Бог виступає архітектором, а логос формує емпіричний світ, який пов'язаний з безпосереднім сприйняттям навколишнього світу та світом інтуїції, пізнавальним світом. Відповідно основні чесноти, які відображають божественні сили, це якраз ми вже говорили дещо про ці речі, логос пов'язаний з благістю, як, власне, і мудрість, а ось інші сили: це доброта, яку знову ж таки символізує дерево життя; розсудливість чи міра, з цією характеристикою безпосередньо пов'язаний логос; а також мужність, самовладання та справедливість. Більше в релігійній символіці є образи цих алегорій як річок, які ведуть Ізраїль, наприклад, це Фісун – мудрість, Ехон – хоробрість, Тигр – помірність та Євфрат – родючість, справедливість.

Ці максимально символічні моменти використовувалися релігією через алегорії, але одночасно ці алегорії дозволяли фіксувати якість, функціонал, дії та технології, наприклад, медіатор безумовно повинен мати доброту, розсудливість, мужність (інакше не зможе протистояти складностям і труднощам), а також самовладання, справедливість та знати міру. Ці моменти безпосередньо пов'язувалися зі значенням ангелів.

Кому цікаво розібратися в «божественних посередниках», безумовно, прочитає роботу «Небесні Посередники: Іудейські Витоки Ранньої Христології», яка була переказана мною із зазначенням авторських смислових акцентів. А ми поки що підсумуємо викладене.

Таким чином, ключовими є такі характеристики теологем посередників: першою є атрибути, які пов'язані з силами і технологіями, існують, власне, і персоніфікація у вигляді патріархів або пророків, ці образи ведуть до певних дій. Модельними образами перетворення людини на пророка чи патріарха, а значить прототипами є Мойсей, Давид, Енох та ін. У ранньому християнстві та іудаїзмі вони характеризують ті чи інші етапи становлення та напрямок біографічних дій. З іншого боку, присутні очікування месії, пророки характеризують наближення цього й показують які мають бути етапи месіанство та характеристики месії.

Образ «очікування месії» дуже серйозно представлений у будь-якому політичному процесі вибору, у політичній системі, месіанство особливо часто експлуатується у передвиборних технологіях. На виборах усі виборці чекають на «посередників щастя» або як міфологічні архетипи, або як месію, який врятує та виведе всіх із п'їтьми, переможе у боротьбі, вирішить проблеми тощо. Найчастіше цього не відбувається, але водночас знов і знов серйозно використовуються як технологія політтехнологіями.

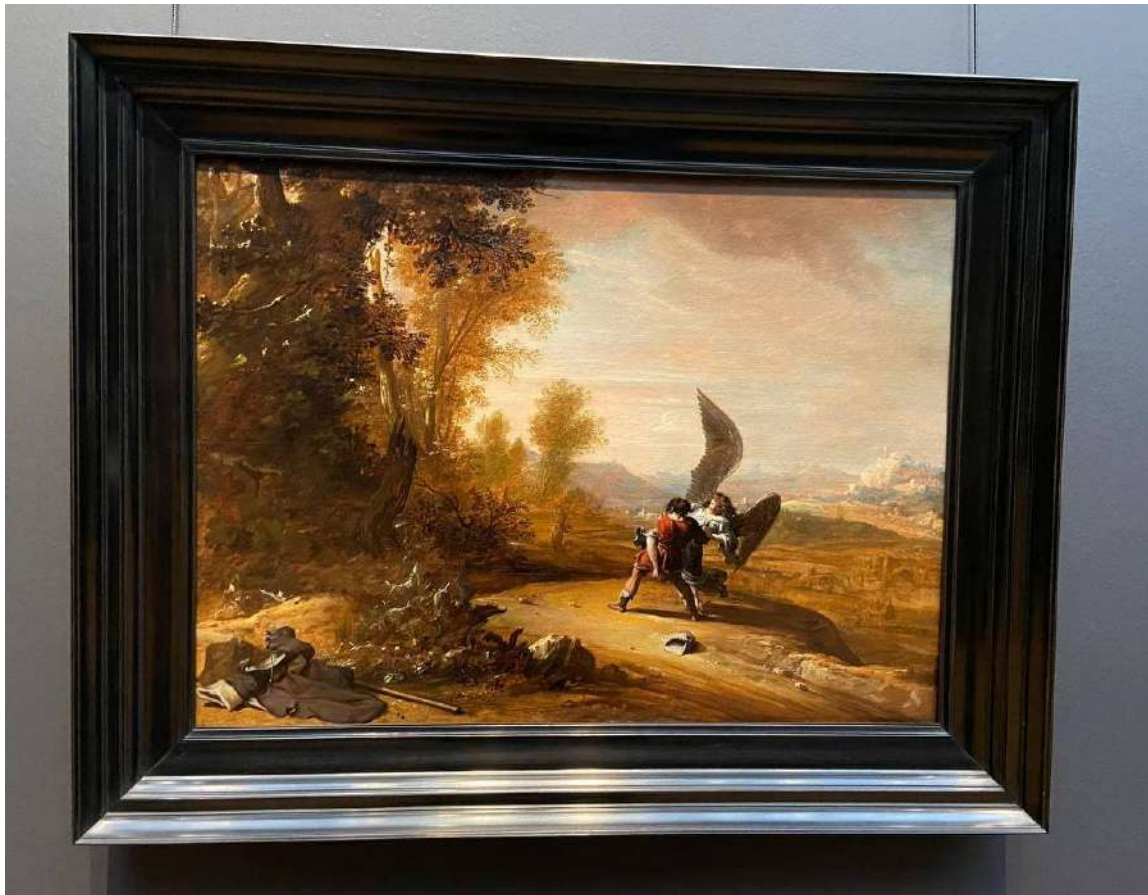
У той самий час теологемми, сакральні образи того, як формуються вожді, лідери, духовні поводири, провідні політичні діячі, закономірно резонують із релігійною свідомістю. «Вожді» швидко ідентифікуються людьми через теологеми, які ми сприймаємо у смисловому, ціннісному, символічному полі. І тут безумовно цікаво те, що найчастіше пророки розглядаються: або як

син людський, якому треба подолати свою ущербність чи якусь нездатність, недієздатність і діяти божественних сил; або ж розглядається, як **Син Божий** у цьому випадку є своєрідним ретранслятором божих сил, Божої милості; або ж він розглядається як **людина дії**.

Тут дуже цікаво з приводу людини дії, це характеристика Іакова, який боровся з ангелом Уріїлом доводячи, що він, власне, тисяцький серед синів божих, що він архангел, тобто керівник сил Господніх і перший служитель перед Богом, на відміну від Уріїла, який є восьмим в ієрархії.

Тут дуже цікавий момент, що Божественна ієрархія розглядається, як система організації тих чи інших структур, соціальних контурів, інститутів і так далі. Нижче я наводжу цю картину, яка виставлена у Державному музеї Амстердаму.

На картині відбувається боротьба Іакова з ангелом, тобто Іаків демонструє, що пророк, який знаходиться на шляху сходження, іноді може перебувати на рівні ангела або вище. Це в протиборстві і намагався довести Іаків.

Іаків, що бореться з ангелом, Бартоломеус Бреєнберг 1639, Рейксмузеум, Амстердам.
Фото М.А. Лепського

Не менш цікаво те, що Мойсей мав і царську владу, і месіанську, і пророчу, законотворчі та судові функції, які «в збірці» робили з нього досить сильного керівника і божественного посередника. Подібні речі присутні і в Іакова, і Еноха, останній теж став посередником Бога, візиром, вони володіють й іншими характеристиками. У будь-якому разі нас цікавить те, що в цих

теологемах відбувається персоніфікація сил, атрибутів божественних. Персоніфікація також включає образи подолання себе, становлення духовних людей, патріархів, пророків. Для воїнів були значущі характеристики посередників Божого управління, небесного воїнства, а саме ангелів, насамперед архангела, архістратиґа Михаїла, а також Гавриїла, який часто був пов'язаний із функціями комунікації, Рафаїла. Саме теологемні характеристики ангелів давали ідеальні образи віри діячів, святих ангелів було сім, вони формували розуміння посередництва Божественного. До речі, Карл П'ятий на Сицилії заснував орден Семи Ангелів.

Цю всю частину знімало філософська наукова свідомість, світогляд, який досліджував насамперед: а) як працює істинне знання і свідомість, саме ось і говорить про те, що людина свідомо має знання, входить у співвідношенні з цим знанням, прагне до істини; б) наука, крім гносеологічної, тобто пошук істини, частково, була спрямована на вивчення реальності об'єктивного світу, звідси власне антологічна частина пошуку у філософії, праксеологічна частина, прикладна практична, де важливим є техно, техно це характеристика не просто техніки це характеристика майстерності і тих знань, які можна застосувати на практиці, цінності або аксіології, яка безумовно пов'язана з процесами оцінювання, вимірювання, діагностики, розуміння того, що відбувається. Цей комплекс напрямів дуже важливий для розуміння філософської частини, наукової частини та медіації, але ми повинні все-таки відзначити, що і міфологічний, і релігійний, і філософський світогляд вони істотно впливають на процес медіації та переговорів, і комунікацій, і вирішення ситуації. Оскільки, по-перше, різні типи людей схильні до того чи іншого типу світогляду, по-друге, тому, що в момент кризи, ситуації невизначеності у людини злітає наліт її цивілізованості та культури і часто на перше місце виходять ще й проблеми ціннісних, духовних конфліктів, проблеми психічних конфліктів, внутрішньоособистісних і міжособистісних, і не менш важливих організаційних конфліктів, де конфлікти в соціальних інститутах визначають дуже багато речей. Саме цей комплекс ми розглядатимемо і надалі.

По суті, запропонована робота, як і цитовані у цій роботі джерела, є відображенням цього історичного типу світогляду.

РОЗДІЛ 5

МЕДІАЦІЯ ЯК НЕВИРІШЕНЕ ПРОТИРІЧЧЯ. ТУПІК, НЕПОВНОЦІННІСТЬ І БЕЗСИЛЬСТВО ЯК ОСНОВА ЗВЕРНЕННЯ ДО МЕДІАЦІЇ.

Продовжуємо з приводу медіації. Наступний матеріал пов'язаний безпосередньо з ідеєю: чому виникає потреба у медіації? У центрі переговорів та вирішення конфлікту досліджується суперечність тому, що саме суперечність є об'єктом конфлікту. А без вирішення протиріччя вийти з конфлікту практично неможливо, інакше можна вивчати об'єкт конфлікту, можна вивчати прояви, але не вирішення чи врегулювання. У центрі медіації як переговорного процесу є ще один дуже важливий процес, який, власне, і визначає необхідність запрошення медіатора. Йдеться, перш за все, про сили, які ми виділили в попередніх розділах, про сім базових сил медіатора. У цьому контексті нас цікавить питання, чому ці сили спрацьовують з медіатором і не спрацьовують під час взаємодії різних людей, чому їм потрібно запросити третю силу, а саме медіатора.

Перший момент, який ми з вами розглянемо – це **момент неготовності людей**, низький рівень підготовки до вирішення конфліктів. **Другий**, це безумовно **недостатня підготовка у веденні переговорів**, не знання комунікативних процесів взаємодії людей у напружених ситуаціях, ситуаціях, які потребують додаткових зусиль та дій. Такими речами, які блокують силу проведення нормальної, стійкої, необхідної комунікації, такою протисилою, яка блокує або обмежує можливості проведення успішних переговорів між непідготовленими людьми, є **тупикові обставини**, у комплексі які визначають тупикові ситуації.

Таких протисил можна виділити кілька, точніше це не стільки сили, скільки перешкоди, обмежувачі, часто це або обставини непереборної сили, або перешкоди, які людина не спроможна подолати з тих чи інших причин.

1. Виділимо базовий, перший – це насамперед те, що визначено нами як **межа, крайня точка**. Ось коли у людини існує *межа можливостей або межа її підготовки*, яку вона перейти без спеціальних процедур, вправ або технології не може, і ось у кожної людини є своя межа. Є *межа некомпетентності*, і ми знаємо, що керівник може спокійно досягати цієї межі і посада найчастіше означає досягнення цієї межі некомпетентності. Може бути *межа сили*, *межа терпіння* чи *межа здібностей*, але в будь-якому випадку це крайня точка, після якої рухатися дуже складно, тобто необхідно подолання цієї межі. Насамперед ми розглядаємо межу не тільки горизонтальну, це межа саме рівня підготовки. Отже, ми ставимо на замітку момент номер перший – це **досягнення межі**, коли людина не здатна охоплювати якісь або виявляти якісь необхідні властивості, які, власне, у людини відсутні, їх у неї немає.

2. Друге – це **необхідність виходу за рамки, як необхідність «злomu правил»**. Про що йдеться: про дії в певних межах, рамках ми зараз говоримо вже не про визначення, а про необхідність дій на зламі обмежуючих

перешкоджаючих об'єктів. Наприклад, ось відомий приклад, звичайно, з фантастичного фільму «Зоряний шлях» – це дія з приводу тесту Кобайасі Мару, тобто це межа, при якій будь-яке розгортання ситуації призводить до поразки, ми трохи пізніше скажемо, чим цей глухий кут відрізняється від цугцванга, але в даному випадку це межа, яку необхідно зламати, зламати правила гри.

І при зламі цих правил гри, тільки в цьому випадку, можлива перемога, що власне було і продемонстровано. Неможливо виграти ситуацію в деяких правилах і потрібно вийти за відомі рамки для того, щоб подолати ситуацію, тобто в цьому випадку у переговорах ми розглядаємо необхідність дисоціації виходу за межі правил розгляду всіх сторін як учасників, як дійових осіб, але без достатньо глибокої включеності, оскільки в ситуації інакше подивитися об'єктивно не виходить.

3. Третій – це власне **цугцванг**. На відміну від зламу, як виходу за рамки, цугцванг спочатку розглядався як позиція у шахах, яка відома як «**примус до ходу**». Саме таку назву німецькою мовою отримала така позиція. Її значення полягає в тому, що у цій ситуації кожен наступний хід погіршує ситуацію та позицію гравців. Поставимо на замітку, що ключовий момент – це *погіршення позиції просторової та силової взаємодії у переговорах*, тобто коли наступні кроки можуть погіршити ситуацію.

Часто це пов'язано з такою позицією, як, наприклад, порога руйнування за термінологією Ф. Глазла [Глазл Ф. 2020], наприклад, крайнього етапу ескалації конфлікту – «разом у прірву», коли вже опоненти не шкодують ні себе ні супротивника під час конфлікту і погіршують ситуацію, що в кінцевому підсумку призведе до взаємної поразки. У цьому алегорія, образ ситуації – це разом у прірву, але процес приходу до цієї крайньої точки, коли всі противники падають у найгіршу ситуацію, це цугцванг. Цугцванг – це якраз процес погіршення ситуації, і цей процес негативний і в заданих рамках невідворотний.

4. Четвертий глухий кут ми позначили як виснаження сил. **Виснаження сил** теж може бути пов'язане і з фазою «разом у прірву», і може бути викликане боротьбою. Часто перемир'я у війні і взагалі укладання миру відбувається після того, як сталося виснаження всіх сторін війни або виснаження хоча б однієї сторони війни. Так ось виснаження сил вимагає, як правило, втручання третьої сторони, коли третя сторона створює той силовий компонент, який дозволяє вирішити конфлікт без остаточного занепаду сил і незворотного руйнування силової складової конфліктантів. Оскільки повне руйнування сил може призвести до незворотних процесів втрати міри, яка вже не дозволить реалізовувати обрані рішення щодо врегулювання конфлікту.

5. П'ятою протисилою ми виділили так звану «**втрату відновлення чи прибутку**». У цій ситуації відбувається несподівана втрата прибутку, до якого вже звикли, яка вважається безумовною та зрозумілою у повсякденності, вихід із зони комфорту. Ми розглядаємо «прибуток» або «відновлення» в значенні прибувати. А в запропонованій ситуації заблоковано відновлення сил та прибутку, це може бути економічна блокада чи блокування відновлення психічного здоров'я, фізичної рекреації чи інших речей. Це ситуація повністю

«розряджених батарейок», тобто це не просто виснаження сил, а це неможливість поповнення, тут воно заблоковане.

Якщо в першому варіанті виснаження ми говоримо про процес, коли йде спад, то тут говоримо про те, коли недоотриманий або заблокований прибуток енергії, матерії, фінансів або ще чогось. І ось подібна ситуація призводить до того, що недостатня кількість енергії не дає можливість вирішити конфлікт, немає тих сил, які могли б вирішити, врегулювати ці конфлікти і в цьому випадку запрошують, як правило, медіатора, який включає ось цю силову частину.

6. Наступне значення – це вирва, **вирва прийняття рішення**. У цій ситуації йдеться про погіршення ситуації на звуження поля рішення, яке може призвести до самого дна ситуації. «Воронка рішення» означає, що на кожному наступному етапі скорочуються можливості розв'язання ситуації, заганняється конфліктна ситуація і конфліктанти потрапляють у ситуацію безвиході.

У цих умовах поле рішень та їх можливостей настільки скоротилися, що вони вже не можуть приймати рішення, оскільки вважають, що вичерпані можливості та поле прийняття рішень зведено до крапки. До цієї ситуації призводять рішення, які з кожним кроком скорочують можливості та поле прийняття рішення. Вирва рішень якраз є одним із видів глухого кута або бар'єрів для вирішення конфліктами протиріччя.

7. Сьомим, важливим моментом, який унеможлиблює вирішення конфлікту є **дезорієнтація**. В даному випадку ситуація визначена втратою системи орієнтування у соціальних відносинах між людьми. Це може бути тимчасова втрата або глибинна, але цей глухий кут викликаний суб'єктивною втратою орієнтації, координат і рекогносцирування в ситуації, і навіть у соціальному житті.

1. Досягнення межі (можливості, підготовки, здібностей, сил, терпіння)	2. Необхідність виходу за рамки, « злом правил »	3. Цугцванг «Примус до ходу»
4. Виснаження сил	СОЦІАЛЬНИЙ ГЛУХИЙ КУТ	5. Втрата відновлення («прибутки»)
6. « Воронка прийняття рішення »		9. Циклічність
7. Дезорієнтація	8. Неготовність «виходу з глухого кута»	10. Очікування допомоги

Рис. 5.1.1 – 10 соціальних глухих кутів, що ведуть до медіації

Ми говоримо про те, що часто люди можуть бути дезорієнтовані: у них збиті орієнтири та координати розв'язання ситуації, оскільки вони загралися в конфлікт, у протистояння, у протиборство, а спочатку у суперечності присутні

потреби, інтереси, позиції, які при потраплянні у конфлікт, у зіткнення вимагають постановки та досягнення цілей у тих чи інших проблемах та завданнях. Так ось у цьому випадку потреби та інтереси вже втрачені чи не усвідомлюються, позиція не визначена, орієнтація у цінностях теж виявляється збитою. Дезорієнтація є неможливістю зробити правильний вибір і виставити вірні орієнтири під час проведення переговорів та врегулювання конфліктів. Ця ситуація, яка також створює суттєві проблеми часто світоглядного характеру для вирішення конфлікту, наразі і потребує залучення медіатора.

8. Отже, наступна позиція – восьма позиція, визначена як **неготовність до виходу з глухого кута**. Неготовність тут пов'язана з тими страхами, побоюваннями, недовірою до іншої сторони, яка не дозволяє робити наступні кроки, оскільки ситуація розглядається як така, що погіршується за визначенням. Логіка війни призводить до міфологічного світогляду. Як чудово визначив психолог Л. Лешан [Лешан Л., 2004], у міфологічному світогляді противник не може бути гідним, противник не може бути добрим, противник може бути лише вселенським злом і ось ці ярлики вселенського зла, боротьби добра та зла, світла та темряви, якраз часто стають серйозним обмежувачем у вирішенні конфлікту.

Неготовність також пов'язана не тільки з міфологією протистояння, вона пов'язана з рівнем підготовки. Неготовність означає, що людина часто не здатна впоратися зі швидкістю розвитку ситуації, зі швидкістю взаємодії, необхідної для розвитку ситуації розв'язання конфлікту.

Кейс Король, який отримав в історії прізвище «Неготовий»

Пітер Акройд у «Історії Англії. Заснування. Від самих початків до епохи Тюдорів» дає такий опис ситуації:

К кінцю X століття Англія була багатою та процвітаючою країною. Тому жителі Данії, як і раніше, приходили сюди у пошуках скарбів та рабів; вони в рівній мірі боролися як проти англійців, так і проти данів, що асимілювалися. Набіги час від часу повторювалися у 980-х роках, і під час одного з таких нападів було спалено Лондон. Це була одна з численних великих лондонських пожеж. У 991 році армія данів розбила сили Ессекса, що відбилося в сумному стогнанні у великій англійській поемі, під назвою «Битва при Мелдоні»:

Духом володійте,
доблестю зміцніться,
сила вичерпалася -
серцем мужіться...

У цій поемі відбивається весь стоїцизм та вся мужність воїна X століття. Він приїздив на поле битви верхи на коні, а потім спішувався, щоб боротися; він убивав ворога замість брати його в полон. Після знаменної поразки під Молдоном король Англії Етельред був змушений просити про мир. Вікінги хотіли грошей і Етельред погодився виплатити їм 22 000 фунтів золотом та сріблом. Переговорам дуже сприяло те, що англійський король розумів давньоскандинавську мову. Система оподаткування держави, що зароджується,

була приведена в дію, щоб зібрати данину, яка стала відома як данегельд або «данські гроші».

Це був у точності той самий метод, яким скористався Альфред, коли зазнав поразки, але Етельред не був таким вдалим або, можливо, таким проникливим як його предок. Його прозвали Неготовим або, якщо бути точнішим, Нерозумним, і, можливо, насправді він був винен лише в тому, що слідував поганим порадам. Лідери королівства, ерли або графи, які керували ширами, були надто роз'єднані, щоб протистояти данській загрозі. Проте в правових та адміністративних справах Етельреду служили краще, і його царювання відоме своїми зводами законів та хартіями. Також у нього крім двору воїнів був двір поетів та музикантів. Ми могли б назвати його Етельредом Невдачливим, з тією лише обмовкою, що королі повинні створювати свій успіх самі.

Король Данії був саме таким творцем свого успіху. Коли він осадив Лондон в 994 році, Етельред знову змушений був розщедритися. Це вже ставало звичаєм. І данці тепер знали, що Англія настільки ж боягузлива, наскільки багата. Саме тому всі їхні атаки тепер були націлені саме на неї. У наступні роки напади тривали, доки датський король не добився трону. Етельред фактично направив історію Англії іншим шляхом, коли в 1002 одружився з дочкою герцога Нормандії Річарда I. Він зробив це, щоб забезпечити південно-східне узбережжя, але завдяки цьому союзу доля Англії стала невід'ємною від долі Нормандії. [Акройд П., 2020]

Як демонструє вищенаведений кейс – неготовність це найважливіший глухий кут, який вимагає від людини високого рівня вольової, комунікативної, перемовницької та конфліктологічної підготовки у вирішенні ситуації. Думаю, в історію не варто входити з прізвиськом «Неготовий», «Нерозумний», «Невдачливий», навіть королю.

9. Дев'ятий пункт – це **циклічність**. Часто люди потрапляють у біляче колесо, в якому рух означає циклічне прокручування тих чи інших неефективних дій, які початково не можуть призвести до вирішення конфлікту. Тупик «як білка в колесі» або глухий кут зацикленості на тих чи інших проблемах вимагає також включення медіатора, оскільки одна сторона робить, «крутить кіно» циклічне і друга сторона крутить «циклічне кіно», і кожен сподівається на кращий результат, хоча робить одне і те саме. І ось ця циклічність – це такий же глухий кут, який не дозволяє вийти з конфліктної ситуації і вимагає також включення медіатора.

10. Наступний глухий кут – це **очікування допомоги**, коли ємність протистояння носить дуже високий рівень і ресурсомісткість конфлікту дуже висока. У такій ситуації потрібна швидка реалізація певних сил і значень, що мобілізують, а люди малоемні. Вони не готові до складної ситуації, оскільки підвищують емоційні градуси та знижують раціональність.

І тут необхідно те, що називається «підмога». Як відомо у військових ситуаціях, коли люди стоять до переможного, але перемога не приходить, то потрібен прихід нових свіжих сил та ресурсів, «ресурсів ставки

Головнокомандувача». Підмога визначає медіацію, коли потрібна допомога у вирішенні конфлікту і одній, і другій стороні. Ця допомога повинна здійснюватися незалежно, об'єктивно, без оцінки, але відмежовуючи правильні та неправильні дії сторін з позиції очікуваного результату та вирішення конфлікту.

Запропонована нами класифікація глухих кутів медіації вперше і вона спрямована на ідентифікацію бар'єрів та умов запрошення професійних медіаторів. Звичайно, це все, всі ці крайні труднощі в переговорах ми можемо узагальнити або поняттям «тупик», або терміном «бар'єр», оскільки це значення об'єднує всі дев'ять запропонованих факторів. Розглянуті глухі кути є феноменом, що визначає необхідність вирішення протиріччя, коли дві сторони не здатні його вирішити самотійно. Ці феномени протиріччя вимагають професійного медіатора.

Ідентифікація та діагностика тупикових ситуацій вимагає досить високого ступеня підготовки і безумовно, коли конфлікт заходить у глухий кут, необхідна зовнішня система, яка змінить конфігурацію врегулювання конфлікту. Медіаційна система, спрямована на те, щоб люди, які зайшли в глухий кут, добровільно врегулювали конфлікт за допомогою медіатора, посередника.

Вкрай важливим фактором є рівень підготовки медіатора, оскільки ми з вами обговорили раніше, що сили сторін (конфліктантів) найчастіше знаходяться не в найкращому стані, певному надриві або крайній фазі розвитку або ескалації конфлікту, яка вже характеризує ситуацію lose-lose (програш-програш). Але саме з досягненням розуміння тупикової ситуації програш-програш з'являється можливість рухатися до стратегії win-win (перемога-перемога).

І ось тут, звичайно ж, з'являється ще одна дуже важлива вимога до медіатора, це вміння працювати в «іграх з ненульовою ставкою». В теорії ігор існує нульова ставка - це коли один виграє, інший програє, один виграв одиницю, інший отримав нуль; якщо виграв інший, то така сама ситуація лише симетрично навпаки. Альтернативою крайнім випадкам гри є компроміс або точки сідловини – це коли кожен отримує максимально можливе в цій ситуації з одного цілого, з однієї цілої одиниці – справедливу чи рівну частину. Наприклад, у цьому випадку апельсин поділяється навпіл. Але є ще й гра з ненульовою сумою – це відомий образ конфліктологів Хелени Корнеліус, Шошани Фейр – це образ апельсина, в якому одному гравцеві потрібна м'якоть, а іншому гравцеві – цедра апельсина. У ненульовій ставці у вирішенні конфлікту сума виграшу сторін більша за одиницю. Кожна сторона отримує не половину, не йде на компроміс, а є можливість отримати припустимо одиницю та одиницю. У прикладі Х. Корнеліус і Ш. Фейр, одна сторона хоче цедру для того, щоб спекти торт, а інша – м'якоть для того, щоб зробити сік, і апельсин є вже не одиницею, а значно більшим ресурсом. [Корнеліус Х., Фейр Ш., 1992].

І ось тут існує дійсно те, що свого часу запропонувала гарвардська школа – стратегія win-win (перемогти-перемогти): коли переговори ведуться у пошуку

ненульової ставки, коли поле взаємодії та переговорів може мати значно більші ресурси, більші можливості.

Ми пропонуємо іншу схему аналізу у дослідженні та розумінні глухих кутів, а значить і ситуації домінування тих чи інших протиріч. Безумовно, найвідоміша класифікація ситуацій за сферами життєдіяльності – розгляд соціальних, політичних, економічних, технологічних, культурних протиріч.

У разі ми говоримо про переважання протиріч у тій чи іншій сфері життєдіяльності людини, групи чи суспільства, але домінація може бути інша. Вона може бути пов'язана, з одного боку, з особистісною орієнтацією, оскільки в переговорах часто медіатору доводиться використовувати саме тактики різних взаємодій, виходячи з профілю психологічного та соціального портрета учасника конфлікту. Така домінація пов'язана з тим, що людина в якусь складну, напружену, екстремальну ситуацію використовує звичні механізми захисту, супротиву ситуації. Ці захисні механізми і є основою розуміння особистості конфліктанта для того, щоб із нею можна було працювати. З іншого боку, не менш важлива тупикова частина пов'язана з відхиленнями, з тим, що звична система захисту веде до певного стилю ведення переговорів. Безумовно, конфліктанти параноїки відрізняються від конфліктантів депресивного складу, безумовно, конфліктанти епілептоїди відрізняються від істероїдів і т.д., це повинно враховуватися в тактиці переговорів.

При цьому ми розглядаємо стилізацію не в плані косметичного прикрашання, а стилізацію в плані того, що інформація буде краще зрозуміла; буде краще сприйнята; швидше і ефективніше відбуватимуться переговори. Не менш цікаве завдання — це не тільки робота із системами захисту, а й із системами ущербності та дефіцитарності, які присутні у кожного з конфліктантів. Оскільки хтось сильніший у юридичних науках тому, що професіонал саме у цій сфері, хтось – в економіці, хтось – у психології тощо, то ці «хтось» використовують саме освоєну площину, в якій вони досить сильні або мають можливості. Вони ж, безумовно, страждають у тій площині, де їх універсальних знань або недостатньо, або вони відсутні взагалі, як, власне, може бути брак спеціальних і конкретних знань у тій чи іншій області.

Нам представляються не менш цікаві тупикові питання у переговорах, які пов'язані зі здібностями та рівнем їх прояву. Тут найважливішими є когнітивні, тобто пізнавальні здібності – те, як люди пізнають ситуацію, яку перспективу вони бачать. Здатність до бачення перспективи, усвідомлення майбутнього ми називаємо ф'ючерними здібностями або здібностями до майбутнього.

Крім цього, є конативні здібності, тобто стереотипи, поведінкові фрейми, поведінкові патерни, які люди здійснюють безпосередньо в конфлікті. І не менш цікавою частиною є емотивна складова, тобто переважання яких почуттів характеризує конфліктантів. Відповідно до цього переважання вони обирають формат переговорів, те, як відбуваються складні емоційні прояви у конфліктній напруженій ситуації.

РОЗДІЛ 6

ПРО ОСОБИСТИЙ ВИМІР МЕДІАЦІЇ – ПРОБЛЕМА МІРИ

Після визначення основних персонажів у медіації важливо подивитися не лише зовнішні зв'язки, а й внутрішні, які визначають зовнішні відносини особистості, про які ми говорили, коли розглядали варіації внутрішньо- та міжособистісних конфліктів у зіткненні «хочу», «можу», «треба». Саме відносини між «хочу», «можу» та «треба» безпосередньо пов'язані з особистісними та міжособистісними проблемами, які можуть істотно визначити, а іноді й застопорити, вирішення конфлікту. І під час медіації медіатор мусить вивчати ці стосунки. Ми виділили сім основних сил медіації – це розмежування є досить умовним, оскільки сили знаходяться у різних збірках, співвідношеннях, конфігураціях та у різному якісному стані, від виснаження до піку розвитку. Необхідно також відзначити, що ці сили визначені мірою, втрата якої призводить, як ми теж розглянули раніше: до безправ'я, образи, брехні, жадібності, виснаження, зацикленості, паніки, самозванства, безпам'яті, люті, абсурду, ушкодження та безумства.

Збірка втраченої міри часто пов'язана саме з дослідженнями конкретності ситуації конфлікту, точніше тим, що досліджувалося у реальному конфлікті. Насамперед, у кримінології медіатор змушений діагностувати різні сторони особистості, які беруть участь у переговорах, виходячи як мінімум з першого зрізу – це засіб визначення соціального та психічного стану, в якому перебуває людина. Він знаходиться в межах норми, в неврозі, або не витримує напругу, навантаження, дистрес і увійшов до прикордонного стану або вже впав у психопатію.

Всі ці стани можуть суттєво вплинути на процес медіації. Безумовно, медіатор не повинен бути психіатром чи психоаналітиком у чистому вигляді, але при цьому необхідно, щоб медіатор міг ідентифікувати ці стани та привезти процес переговорів, посередництва у нормальне русло. Темпоральність медіації визначає ефективну динаміку взаємодії, враховуючи чи визначаючи сприятливий час, коли сторони здатні спокійно обговорити, коли вони виділили час без відволікання на інші завдання, у розумінні, що процес вирішення конфлікту все-таки значно важливіший, ніж просто пошук ситуації втечі, тих захистів, які часто проявляються у людини.

Не менш важливий момент втрати міри, що може призвести до певного злочину.

Ми вже з вами зазначали, які злочини відповідають втраті міри. Крайньою втратою міри є рабство, полон, інвектива, шахрайство, корупція, крадіжка, серійні вбивства, тероризм, переворот і зрада, вбивства та знущання, фізичне насильство чи насильство проти особи – все те, що переведе переговори в правову площину і тут навряд чи посередник може повністю вирішити цю ситуацію без участі закону.

Покарання за державну зраду, 1713 р., анонімно, 1713 р. Рейксмузеум, Амстердам

Крім ситуації, коли медіатор має силову підготовку або те, що ми пояснили як позицію воїна, лікаря, тобто ці моменти дуже серйозно впливають на процес медіації, дай Боже, щоб медіатор не зіткнувся з крайніми формами втрати міри. Основне завдання зберегти медіацію в полі невтраченої міри, тобто працювати з реальністю, повертати людей у реальність, а для цього спочатку в етиці поведінки присутні ті правила, які обмежують можливість втрати міри.

Звідси робота не лише з часом, а й простором, робота, перш за все, з правилами, що передбачають максимальне обмеження будь-яких форм образи, інвективи, будь-якого переходу до крайніх форм конфліктної комунікації, поступове зниження емоційного фону та повернення до активного слухання, до

радикальної поваги, до тих правил, які, власне, дозволяють комунікацію вести ефективно.

Голіаф обезголовлений за мир, 1713 р., Ян Сенредам, по Лукасу ван Лейдену, 1713 р.
Рейксмузеум, Амстердам

Одночасно не менш важливою характеристикою швидкої діагностики (що вимагає досить тривалої підготовки медіатора до переговорів) є з'ясування істотних сторін особистості кожної зі сторін конфлікту, з'ясування їх профілю, тобто про що часто ми говоримо, як про профайлінг особистості. У цьому випадку існує кілька схем роботи, з якими медіатору варто бути не просто знайомим, а досить серйозно і глибоко їх опрацьовувати на рівні навичок.

Свого часу злочини, як крайні форми, все-таки досить ефективно розмежовували в діагностиці, і це робила нова школа кримінології, і школа Володимира Бехтерева, який заклав основи низки досліджень злочинів із психологічною основою аналізу. З'ясовувалась «своєрідна чотириланка»,

чотири категорії злочинців, чотири деформовані міри особистості. Для нас це крайні форми прояву несприятливих ситуацій у посередництві.

Перша категорія – це злочинці, які діють особливо рвучко, тобто чуттєва сфера має своєрідну характеристику зі швидкою імпульсною поведінкою, те, що називали **злочином за пристрастю**.

Злочин не завжди відбувається при домінації пристрасті, не завжди вистрілює сама крайня сторона негативного вирішення, але імпульсивність може серйозно ускладнити роботу медіатора, іноді до неможливості. Йдеться про ту чуттєву сферу, коли пристрасті, емоції, (крайній формі складання негативних емоцій) заважають вирішенню конфлікту. І тут важливим є як емоційний профіль опонентів, так і обмеження пристрасті, яка кипить і палає під час конфлікту.

Друга категорія визначена тією характеристикою злочинів, що пов'язана з природними вадами, як говорив В. Бехтерєв [Бехтерєв В.М., 2017], чуттєвою сферою, тобто **недорозвиненість моральних почуттів**. З такою деформованою мірою здійснюються заздалегідь обдумані наміри злочинців, яких називали «*morales insanity*», тобто моральне божевілля. Воно було пов'язано з тим, що заздалегідь обдуманий намір, задоволення своїх потреб здійснюється з порушенням моральних норм. В даному випадку ми говоримо про профіль ціннісного характеру відхилень, про втрату того, що Л. Сонді відзначав у категоріях етика та мораль.

У цьому випадку медіатор навряд чи за допомогою цінностей може швидко відновити ситуацію, але показати парадоксальність, нерозв'язність саме у цій складовій безумовно є дуже важливим завданням, оскільки тут буде присутня дуже висока ціннісна напруга між сторонами конфлікту.

Третя категорія, ми зараз продовжуємо схему аналізу Володимира Бехтерєва – це **недолік в інтелектуальній сфері**. Це пов'язано з тим, що сам Бехтерєв називав душевним недоумством, неможливістю розрізняти добро і зло, коли людина через відсутність цих здібностей не розуміє значення прав власності. В даному випадку ми говоримо про дефекти інтелекту і подібні конфлікти вирішувати також досить складно, тому що медіатору необхідно робити своєрідне протезування схем добра і зла, наводити часто сторітелінг або образи, які дозволяють вирішувати ці речі, але тут сфера роботи дуже обмежена здібностями зрозуміти конфліктантами відмінності та правильність дій.

Четверта категорія, не менш серйозна проблема під час проведення медіаційної діяльності – це відхилення від норми, пов'язане з **ослабленою волею**. Ми зараз говоримо про скорочення дієздатності. У злочинах це розглядалося через такі супроводжуючі явища, як алкоголізм, лінь, нездатність до систематичної праці. Злочин ставав єдиним способом існування. Конфлікти такого роду, які змушений вирішувати медіатор, якраз і визначено ослабленою волею. Тут медіатор неспроможний здійснювати заходи, пов'язані з відновленням цих волевих здібностей. Швидше тут питання полягає в тому, що медіатор працює із запобіжниками, які створюють ситуацію неможливості збільшення конфлікту тільки через те, що одна зі сторін, а може і дві сторони, мають ослаблену волю і перебувають у зміненому стані.

У цьому випадку, наприклад, на законодавчому рівні розглядаються ситуації опікунства та інші подібні речі, але у будь-якому разі є способи обліку цих заходів під час медіації. Ми зараз говоримо про пошкодження, якщо раніше ми говорили про глухі кути, то зараз про пошкодження, ті пошкодження, які можуть істотно послабити особистість та її дієздатність у вирішенні як внутрішньоособистісного, міжособистісного, організаційного та соціального конфлікту, оскільки подібні речі можуть створювати певні контури пошкодження, відхилення, втраченої міри аж до злочинів. Тому ці ушкодження розглядаються через: чуттєву сферу, коли пошкоджено **чуттєву сферу**; коли є відхилення **моральних суджень**; відхилення в **інтелектуальній сфері**; відхилення **вольової складової** дієздатності. По суті, ми говоримо про профіль інтелектуальної, емоційної, вольової та ціннісної сфер, і ці речі вимагають досить високих професійних якостей у медіатора, для того, щоб це можна було оцінити.

Більше того, ми зараз не говоримо про ті прояви психічних захворювань і виродження особистості, тобто коли власне медіація не просто ускладнена, вона вимагає саме включення, перш за все, лікарів і включення професіоналів, пов'язаних з зціленням. Наступний момент, коли ми розглядаємо особистість через категорію комунікативних процесів, розглядаючи сукупність соціальних відносин об'єднуючого початку, яке пов'язане з форматом цінностей, усвідомленості, дій, вчинків, якщо брати визначення С.Л. Рубінштейна - у відносинах особистості до інших, предметного світу, духовного світу і до самого себе.

Найважливішим профілем людини в конфлікті є **діяльнісний** або **суб'єктний профіль**, наскільки людина здатна до пізнання та раціональної, усвідомленої діяльності, наскільки ці характеристики забезпечені волею. Ми зараз розглядаємо, не просто самотійність прийняття рішення, медіація — це та форма, в якій знижено можливість, насамперед, самотійних рішень, через пошкодження, або глухий кут, у яких опинилися конфліктуючі сторони, але водночас медіація є пошуком рішення у взаємодії сторін. У цьому випадку роль медіатора полягає ще й у збереженні самотійності сторін, суттєво важливим є позитивне ставлення до навколишнього світу. Тобто, в даному випадку ми говоримо і про віру в майбутнє, і про знання, і про право на самотійне рішення, тут може бути медіаційна корекція сприйняття, те, що ми якраз розглядаємо як позитивні фактори медіації.

Сюди ж належить і сила, і контекст, і представництво, і віра, безумовно, у майбутнє, як і можливий обмін саме в позитивному значенні, у розвитку, можливості руху на краще. Ми розглядаємо цей рух як не просто початкові невеликі компроміси, а саме перехід до *співпраці у вирішенні проблеми*. Організатором цієї співпраці виступає медіатор, але зараз розглядаючи особистісний вимір конфліктної складової, яка безпосередньо пов'язана з медіацією, ми говоримо про ідентифікацію ще оригінальності розуму, творчих здібностей, **ціннісного профілю**, який може бути пов'язаний і з певними культурними значеннями. Наприклад, честь роду, яка високо цінується в Азії та

на Кавказі, особливо у досить локалізованих спільнотах. Наприклад, у Киргизії на законодавчому рівні закріплено «суд аксакалів».

Суд аксакалів. Основними завданнями суду аксакалів є: захист порушених або оспорюваних прав та законних інтересів громадян; сприяння зміцненню законності та правопорядку та попередження правопорушень на території айлів, селищ, міст; виховання у громадян поваги до закону, нормам моралі та моральності, що історично склалися зі звичаїв та традицій (Закон Киргизької Республіки «Про суди аксакалів»). За рішенням зборів громадян, місцевих кенешів або іншого представницького органу місцевого самоврядування на території айлів, селищ, міст з числа аксакалів, інших громадян, які мають пошану та авторитет, можуть засновуватися суди аксакалів (п. 2 ст. 92 Конституції Киргизької Республіки). Суди аксакалів обираються на три роки у складі не менше 5 і не більше 9 осіб, при цьому число має бути обов'язково непарним (ст.8 Закону Киргизької Республіки «Про суди аксакалів») [Збірник тренінгових матеріалів з медіації, 2010, с. 22].

Соціокультурні особливості, що впливають на медіацію та вирішення конфліктів, присутні і в Україні, у досить щільних, закритих чи відмежованих громадах, або у різних організаціях, групах та субкультурах. Ми зараз говоримо про вплив на конфліктантів, їх особистостей, соціальних норм і стереотипів, патернів поведінки, які є важливими для ведення комунікації, ведення переговорів.

Крім того, ми говоримо про те, що, безумовно, діагностична характеристика особистості пов'язана з визначенням того, чим людина відрізняється від іншої людини і що її поєднує з іншими людьми. Ми говоримо не просто про психологічний профайлінг або про радикали, які присутні в людині, ми говоримо про ту збірку особистості, яка визначає її поведінку у вирішенні конфлікту. І завдання медіатора не вторгатися у сферу особистості, але в той же час спонукати особистість під час комунікації до успішного вирішення конфлікту, щоб наступний етап після вирішення конфлікту означав все-таки не скорочення перспектив, а вихід на великі можливості та на людиноцентризм у вирішенні конфлікту. Хоча це не завжди вдається, але прагнути цього, безумовно, треба.

Далі тут потрібно визначати і силу слабкості, оскільки часто саме пасивні особи, слабо розвинені особистості, зі слабким психологічним укладом, вони вимагають додаткових зусиль і допомоги, але при цьому ця допомога не повинна перетворюватися на утриманство або передачу відповідальності. Ці грані найсерйознішим чином визначають роботу медіаторам, як і ті межі, за які медіатор переходити не повинен.

Одночасно ми розуміємо, що формування **ціннісного профілю людини**, того, які моральні цінності для нього важливі, можуть бути різноманітні, володіти абсолютно різним рівнем морального розвитку: у різній збірці, цілісності чи фрагментарності, у прекрасній збірці або у пошкодженій ціннісній сфері. Так у «прекрасній збірці» є узгодженість особистих і референтних цінностей (цінності малих груп, цінностей контакту людей), цінностей ідентифікації з іншими людьми, соціальними спільнотами та масштабними

групами. Ці цінності в «прекрасній збірці» не перебувають у конфлікті, швидше навпаки, посилюють особистість, її цілісність, пов'язані з єдністю суспільства загалом. Але бувають ситуації, коли відбувається відрив від цих цінностей та відновлення ціннісної сфери починається, перш за все, з референтної сфери, з мікросфери, взаємовідносин із сім'єю, роботою, друзями, відновленням чи створенням нових ціннісних та емоційних зв'язків.

Важливою для медіації є і інтелектуальна сфера – **інтелектуальний профіль особистості**, в даному випадку ми говоримо про смислові та контекстуальні речі про те, що необхідно працювати як з інформацією знань, так, власне, з оповіданнями та контекстами, які передбачають і коригування сприйняття, і формування перспективи, і часто виправдовують саме позитивне вирішення конфлікту, виправдовують вихід і дають право людини на щастя, на гідне життя, можливість розвитку. Не менш важливим є вольова складова, коли виконання домовленостей, ті запобіжники, які ставляться медіаторам, ми про це можливо скажемо трохи пізніше, вони все-таки дозволяють здійснити дії щодо реалізації домовленості та вирішення конфлікту, тобто все-таки в даному випадку вольова складова є основою для виходу з глухого кута, виходу з пошкодження.

Мабуть, базові моменти діагностики особистості пов'язані з **емоційним профілем**, станом емоційного інтелекту, емпатією, переважанням тих чи інших емоцій у вирішенні конфлікту, психологічних захистів та реакцій на безвиході, труднощі, напруження. Цей профіль також впливає на роботу медіатора з емоційною сферою.

Тут досить цікавий комплекс моментів діагностики, вибору стратегії та тактики медіації, які пов'язані зі статикою, а в даному випадку статику ми розглядаємо як певний структурний баланс, так і з динамікою, тими процесами в яких відбулися або глухі кути, або пошкодження, або моменти, які пов'язані з регресією або навіть виродженням, які вимагають відновлення емоційної сфери та під час медіаційних практик та дій (що частіше предметно розглядається у відновлювальній медіації).

РОЗДІЛ 7

ПРАКТИКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ МИРОТВОРЕННЯ

Базові позиції у з'ясуванні технологій миротворення групою дослідників під моїм керівництвом із самого початку, з 2014 року, були не завжди чітко артикульовані, ми знаходилися у науковому пошуку, розуміючи, що конфлікт на Сході України потребує мирного врегулювання, а отже, потрібно досліджувати специфіку миротворення без політизації. Нині ці положення нами розуміються, усвідомлені, скориговані та перевірені. І, як і раніше, залишається велике поле для дослідження та вивчення.

Пунктирно окреслимо логіку наших досліджень.

По-перше, відстоювання наукових позицій поставило завданням зняття емоційного забарвлення та політизації дослідження. Це було складно, оскільки суб'єкти протистояння для мобілізації прихильників використовували майже всі канали масової комунікації, технології та методи маніпуляцій. Саме вони руйнували всі слабкі спроби миротворення та формували звичне інерційне мислення мовчазної більшості, самоцензуру страху та тиск надактивної агресивної меншини. Ці технології виражалися в наступному:

1. Поділ на своїх та чужих, у яких можна акцентувати увагу на методах та прийомах емоційного обурення; наративи боротьби зі злом; залякування, страх смерті; демонстративні (публічні демонстрації у новинах) загибелі; загрози помсти та міри демонстрації сили;

2. Використання технологій медійної присутності у конфліктній ситуації та діях; публічна ідентифікація супротивників; домінація «сумлінності» суб'єктів війни та одночасно дискримінація суб'єктів миротворення;

3. Створення політичних та економічних преференцій суб'єктам війни (актуалізація статусно-рольових та ресурсних можливостей, створення «швидкісних соціальних ліфтів» для мобілізації та просування нових еліт протистояння);

4. Впровадження технологій конфлікту як поля реалізації та самореалізації агресії, створення території війни та смерті, ідентифікація позицій щодо переміщених громадян та біженців; створення соціальної травми як «стилю життя»;

5. Формування очікувань від держави як посилення соціальної травми у полі невпевненості у власні сили, зміна статусу суб'єктів та комбатантів на «жертв конфлікту», розширення сфери соціальної допомоги як реально необхідної, так і симулятивної.

Цим технологіям без наукової об'єктивності вкрай складно протистояти навіть вченим, частина з яких також схильна до емоційного зараження, міфологізації свідомості, аргументації війни та дискримінації опонентів без критичного осмислення базових методологічних позицій.

По-друге, ми вирішили брати у «первинному» дослідженні технології миротворення вищого, глобального рівня, спрямованого на вирішення регіональних та міжнародних конфліктів (це мандати Ради безпеки ООН); у

семантичному вимірі – це визначення понятійного апарату ООН; у праксеологічному вимірі – практики та заходи щодо миротворення програм ООН та ОБСЄ.

Ми узагальнили всі операції з миротворення у нашій операціоналізації відповідно до їх специфіки та спрямованості.

Узагальнення технологій як вирішення попередніх наукових завдань миротворення призвело до постановки на порядку денному наступних завдань:

- з'ясування специфіки різних заходів миротворення, це потребує визначення принципів їх комплексування, послідовності та алгоритмічності впровадження;
- вирішення завдання конкретизації заходів відповідно до масштабу миротворчих дій, достатнього рівня суб'єктності;
- відповідності технологій вирішенню конфлікту, оскільки все більше заходів симулюють вирішення конфлікту, а насправді спрямовані на досягнення інших цілей (політичних, економічних, фінансових тощо);
- подолання світоглядних невизначеностей миротворення та дискримінації суб'єктів миротворення, це пов'язано з тим фактом, що політики та державні діячі використовують звичну риторику війни та мову ворожнечі «з метою досягнення миру», застосовують популістські методи у ЗМІ замість дипломатичних стратегій та тактик досягнення миру.

Вирішення цих завдань у першому наближенні полягало у наступних напрямках:

- по-перше, подолання та розкриття технологій поділу на своїх та чужих, пошук загальнолюдських та загальнодержавних цінностей та інтересів;
- по-друге, обґрунтування і залучення громадянського суспільства та профільних інститутів державної і місцевої влади у миротворчі процеси та реальне висвітлення діяльності у цьому напрямку;
- по-третє, подолання преференцій до суб'єктів війни, створення соціальних ліфтів у відповідності до структури суспільства, а не заради війни. Суб'єкти військової діяльності мають свій ліфт – військова сфера без приватизації економічної та політичної сфер;
- по-четверте, розширення поля миротворення та світобудування як сфери реалізації та самореалізації особистості;
- по-п'яте, формування дієздатних суб'єктів миротворення запровадження технологій медіації, дипломатії, зміцнення військового потенціалу та оборони, вирішення конфліктів та незворотності права в державі;
- по-шосте, формування державної доктрини у позиції реально необхідної соціальної допомоги, дієздатності та активного подолання соціальних травм людьми. У вирішенні цих завдань було проведено низку заходів щодо верифікації наших результатів [Результати міжнародного експертного дослідження, 2017].

Після перших результатів проведено дослідження «Прогнозування за аналогією 2015-2018 рр.»:

- військовий конфлікт в Україні VS Нагірний Карабах (2 дослідження)

- військовий конфлікт в Україні VS Цхінвальський конфлікт (2 дослідження)
- військовий конфлікт в Україні VS Абхазький конфлікт (2 дослідження)
- військовий конфлікт в Україні VS Конфлікт Велико воєводства (Польща) (2 дослідження)
- військовий конфлікт в Україні VS Придністровський конфлікт (2 дослідження)
- військовий конфлікт в Україні VS Руандійський конфлікт (2 дослідження)
- військовий конфлікт в Україні VS Іспанський конфлікт (2 дослідження)
- військовий конфлікт в Україні VS Південно-корейський конфлікт (1 дослідження)
- військовий конфлікт в Україні VS ПАР (1 дослідження)

Результати представлені та пройшли апробацію також на Ninth International Social Science Summer School in Ukrainian Zaporizhzhia, 25-30 June 2018 19th-21st Centuries.

Була розроблена підготовка медіаторів.

Миротворення та медіація як напрям дослідження дослідного комітету Соціального прогнозування Соціологічної асоціації України (голова Лепський М.А.).

У 2017 році підготовлено та затверджено в Центрі післядипломної освіти ЗНУ Програма підвищення кваліфікації за спеціалізацією «ПЕРЕГОВОРНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА МЕДІАЦІЯ» у червні 2017 р. випуск перших медіаторів у складних переговорах (12 осіб).

У 2018 р. з ініціативи проф. Лепського М.А. за підтримки завідувача кафедри соціології Скворця В.О. розроблено та затверджено освітню програму для бакалаврів соціології «Соціологія медіації та кримінології». З 2019 року зроблено 3 набори.

З ініціативи проф. Лепського М.А. розробляється напрям дослідження миротворення та медіації у складних конфліктах, який пройшов апробацію у 8 Міжнародних наукових конференціях (на момент написання монографії)

Результати опубліковані як:

- Матеріали XI Міжнародної наукової конференції «Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни: політика подолання травми у процесі миротворення» (12 березня 2021, м. Запоріжжя).
- Матеріали X Міжнародної наукової конференції «Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни: технології миротворення» 21 лютого 2020 року.
- Матеріали IX Міжнародної наукової конференції «Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни: проблеми миру та ненасильства у змінах глобального порядку» 12 квітня 2019 року.

– Матеріали VIII Міжнародної наукової конференції «Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни: світогляд миротворення» (23 березня 2018 р., м. Запоріжжя).

– Матеріали VII Міжнародної наукової конференції «Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни: ідеї миру та ненасильства у змінах глобального порядку» (24 березня 2017 р., м. Запоріжжя).

– Матеріали VI Міжнародної наукової конференції «Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни: миротворення у гібридних війнах» (25 березня 2016 р., м. Запоріжжя).

– Матеріали V Міжнародної наукової конференції «Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни в умовах глобальних конфліктів» (24 квітня 2015 р.).

– Матеріали IV Міжнародної наукової конференції «Соціальне прогнозування та проектування: модернізація політичної системи України» (28 березня 2014).

Було захищено 2 кандидатські дисертації з цього напрямку.

Важливим питанням дослідження було визначення сучасних дефініцій та напрямів створення світу, основних положень, що визначають їх правовий статус. Основні положення про миротворення ґрунтуються на: Статуті ООН Розділ VI: Мирне вирішення спорів Ст. 33 п.1., Главі VII: Дії стосовно загрози миру, порушення миру та актів агресії Ст.41 (заходи, не пов'язані з військовим характером – економічного характеру, припинення засобів сполучення та дипломатичних відносин; Ст.42 (заходи демонстрації, блокади та військового характеру для підтримки та відновлення миру та безпеки).

Визначення базових понять на відкритих сторінках офіційного сайту ООН. Було взято основні визначення миру, а саме Миротворчої діяльності Peacekeeping, Peacemaking, Peacebuilding, Попередження конфлікту та посередництва (conflict prevention and mediation); Примушення до миру (peace enforcement); Значення миротворчої діяльності (Role of peacekeeping); Роззброєння (Disarmament Роззброєння). Уточнення їхнього перекладу відбувалося у глосарії термінів ООН. Ці визначення були розставлені в міру зниження напруги у військовому конфлікті, також ми вважали за потрібне додати до цих визначень поняття «превентивної дипломатії» та «багатоканальної дипломатії», що відображають заходи мирного врегулювання суперечок та конфліктів.

1. Мирне врегулювання суперечок (peaceful settlement of disputes).

ГЛАВА VI: МИРНЕ РОЗВ'ЯЗАННЯ СПОРІВ

Статуту ООН Ст. 33 п.1. Сторони, які беруть участь у будь-якій суперечці, продовження якої могло б загрожувати підтримці міжнародного миру та безпеки, повинні, перш за все, намагатися вирішити суперечку шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або угод або інших мирних засобів на свій вибір.

2. Дії стосовно загрози миру, порушень миру та актів агресії (action with respect to threats breach of the peace and acts of aggression).

ГЛАВА VII Стаття 41

Рада Безпеки уповноважується вирішувати, які заходи, не пов'язані з використанням збройних сил, повинні застосовуватися для здійснення її рішень, і вона може вимагати від Членів Організації застосування цих заходів. Ці заходи можуть включати повну або часткову перерву економічних відносин, залізничних, морських, повітряних, поштових, телеграфних, радіо або інших засобів сполучення, а також розрив дипломатичних відносин.

3. Дії щодо актів агресії.

ГЛАВА VII Стаття 42

Якщо Рада Безпеки вважає, що заходи, передбачені у статті 41, можуть виявитися недостатніми або вже виявились недостатніми, вона уповноважується вживати такі дії повітряними, морськими або сухопутними силами, які виявляться необхідними для підтримання або відновлення міжнародного миру та безпеки. Такі дії можуть включати демонстрації, блокаду та інші операції повітряних, морських чи сухопутних сил Членів Організації.

4. Роззброєння (Disarmament).

Припинення розповсюдження зброї та скорочення та, зрештою, усунення всіх видів зброї масового знищення є основними цілями Організації Об'єднаних Націй. ООН є постійним форумом для проведення переговорів щодо роззброєння, виробляючи рекомендації та ініціювання досліджень. Вона підтримує багатосторонні переговори у рамках Конференції з роззброєння та інших міжнародних органів. Ці переговори були укладені такі угоди, як Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (1968), Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань (1996) та договори, що встановлюють без'ядерні зони.

Інші договори, що забороняють розробку, виробництво та накопичення запасів хімічної зброї (1992) та бактеріологічної зброї (1972); заборонити ядерну зброю з дна морів та океанів (1971) та у космічному просторі (1967); та заборонити чи обмежити інші види зброї. Понад 150 країн стали учасниками конвенції про заборону мін 1997 року, яка була підписана в Оттаві. ООН закликає всі країни приєднатися до цієї конвенції та інших договорів, які забороняють використання руйнівних видів зброї. ООН також підтримує зусилля щодо запобігання, припинення та викорінення незаконної торгівлі стрілецькою зброєю та легкими озброєннями – зброя вибору у переважній більшості конфліктів у всьому світі. Реєстр звичайних озброєнь ООН та система стандартизованої звітності про військові витрати сприятимуть більшій прозорості у військових питаннях.

Міжнародне агентство з атомної енергії, що базується у Відні, за допомогою системи угод про гарантії гарантує, що ядерні матеріали та обладнання, призначені для використання в мирних цілях, не перемикалися на військові цілі. І в Гаазі, Організація із заборони хімічної зброї збирає інформацію про хімічні об'єкти по всьому світу та проводить планові перевірки з метою забезпечення дотримання Конвенції з хімічної зброї.

5. Підтримка миру (Peacekeeping).

Рада Безпеки встановлює миротворчі операції ООН та визначає сферу їх застосування та мандат у її зусиллях щодо підтримання міжнародного миру та

безпеки. Більшість операцій передбачає участь військовослужбовців, які стежать за дотриманням режиму припинення вогню або створюють буферну зону, тоді як переговори шукають довгострокове рішення. Інші операції можуть вимагати від поліції чи іншого цивільного персоналу допомогти організувати вибори або контролювати права людини. Операції також були розгорнуті для моніторингу мирних угод у співпраці з миротворчими силами регіональних організацій.

Операції з підтримки миру можуть тривати протягом кількох місяців або тривати протягом десятиліть. Операція ООН у лінії припинення вогню між Індією та Пакистаном у штаті Джамму та Кашмір, наприклад, була проведена у 1949 році, і миротворці ООН були на Кіпрі з 1964 р. На відміну від цих операцій ООН зміг завершити свою місію у 1994 у смузі Аозу між Лівією та Чадом за трохи більше ніж місяць.

Оскільки ООН вперше розгорнула миротворчі операції у 1948 році, майже 130 країн добровільно надали до 1 млн. солдат, офіцерів поліції та цивільних осіб. Вони служили разом із тисячами цивільних осіб більш ніж у 60 операціях з підтримання миру. У 2009 році 120 країн направили 90,200 співробітників силових структур – рекордну кількість. Понад 95,000 військовослужбовців, наданих 115 країнами, нині служать у цих операціях.

6. Встановлення миру (миротворення) (Peacemaking).

Миротворення зазвичай включає в себе заходи щодо усунення конфліктів і, зазвичай, включає в себе дипломатичні заходи, щоб призвести ворогуючі сторони до переговорної угоди.

Генеральний секретар ООН може здійснювати свої «добрі послуги» для сприяння врегулюванню конфлікту. Миротворцями можуть бути також послы, уряди, групи держав, регіональних організацій чи Організації Об'єднаних Націй. Миротворчі зусилля можуть бути зроблені неофіційними і неурядовими групами, чи окремими видними діячами.

Миротворення ООН приводить ворогуючі сторони до угоди дипломатичним шляхом. Рада Безпеки у своїх зусиллях з підтримання міжнародного миру та безпеки може рекомендувати способи уникнення конфлікту, відновлення чи зміцнення миру – наприклад, шляхом переговорів чи зверненням до Міжнародного Суду.

Генеральний секретар відіграє важливу роль у миротворення. Генеральний секретар може доводити до Ради Безпеки будь-які питання, які, здається, загрожують міжнародному миру та безпеці, здійснювати посередництво або тиху дипломатію за лаштунками - особисто або через спеціальних посланців. Генеральний секретар також бере на себе превентивну дипломатію, спрямовану на врегулювання суперечок до їхньої ескалації.

7. Миробудування (Peacebuilding).

Миробудування покликане зменшити ризик виникнення чи відновлення конфлікту шляхом зміцнення національного потенціалу на всіх рівнях для врегулювання конфліктів, а також закласти основу для сталого миру та розвитку. Це складний довгостроковий процес створення необхідних умов для забезпечення сталого світу. Заходи щодо миробудування спрямовані на

вирішення основних питань, що впливають на функціонування суспільства та держави, та прагнуть підвищити потенціал держави для ефективного та законного виконання своїх основних функцій

ООН дедалі більше здійснює діяльність, спрямовану на усунення причин конфлікту.

Комісія зі миробудування (КМБ) була створена Генеральною Асамблеєю та Радою Безпеки у 2005 році.

Комісія заповнює важливу прогалину в системі ООН у континуумі допомоги до розвитку. Вона об'єднує уряд конкретної країни разом з усіма відповідними міжнародними та національними організаціями, щоб обговорити та ухвалити рішення про довгострокову стратегію миробудування з метою запобігання рецидиву конфлікту.

Вона уповноважена: «мобілізувати ресурси та давати рекомендації та пропозиції щодо комплексних стратегій миробудування та постконфліктного відновлення». КМБ акцентує увагу на реконструкції, інституційному будівництві та сталому розвитку в країнах, що виходять із конфлікту.

Організація Об'єднаних Націй все частіше здійснює заходи щодо усунення першопричин конфлікту.

8. Примушення до миру (Peace enforcement).

Примус до миру передбачає застосування низки примусових заходів, у тому числі з використанням військової сили. Це вимагає чіткого дозволу Ради Безпеки.

Він використовується для відновлення міжнародного миру та безпеки у ситуаціях, коли Рада Безпеки вирішила діяти у разі загрози миру, порушення миру чи акту агресії. Рада може використовувати, у належних випадках, регіональні організації та органи для примусових дій під її керівництвом та відповідно до Статуту ООН.

Рівні миротворення та соціальна травма як кристалізація проблемного поля.

Миротворення як процес передбачає, з одного боку, формування світу краще за попередній. При цьому з подоланням наслідків війни, військового чи інших видів конфліктів.

У першому випадку миротворення відбувається як процес вирішення протиріч, що є джерелом розвитку людства, міжнародного співтовариства, суспільства, спільнот, людини. Це розглядається як глибинний рівень миротворення із масштабною оптикою дослідження та дій. Цей процес розглядається в концептуалізації сталого людського розвитку як подолання домінації лише економічних показників, що стають частиною в єдності з іншими соціальними, правовими, медико-біологічними, екологічними та іншими критеріями. У якості базових обґрунтовано стверджуються, і ми з цим солідаризуємося, захист прав людини та особистості, здоров'я, освіта, безпека, рівні можливості розвитку, добробуту, відкритості та доступності інфраструктурних державних можливостей розвитку та захисту людини. Цей базовий рівень визначається саме потребами миротворення.

Друга оптика процесу миротворення має вимір інтересів суспільства, це поверховий рівень конфліктів, їх наслідків та фіксації його у фреймах соціальної поведінки та діяльності у взаємодії людей (мікрорівень), груп та спільнот (мезорівень). Цей рівень може бути масштабований у масових рухах та протистояннях. Часто точкою кристалізації проблем цього рівня миротворення є соціальні травми, отримані, стигматизовані, сакралізовані та ритуалізовані суспільством. Ці травми стають ґрунтом для невротизації суспільної свідомості, визначають мову ворожнечі та дії соціальних суб'єктів та акторів. Саме цей поверхневий рівень миротворення, часто, розглядається у миробудуванні та визначається як рівень проблем та інтересів.

І остання теза, що демонструє перебіг операціоналізації миротворчої діяльності у тривалому дослідженні нашого колективу.

Наводимо операціоналізацію миротворчої діяльності після тривалого дослідження 2014-2019 рр. (миротворчої діяльності у конфлікті на Сході України), розроблену групою дослідників під моїм керівництвом, а також у рамках роботи консорціуму «Університети за мир» (куди входили 14 навчальних закладів вищої школи з 8 країн) для осмислення та формування системи мультилатеральної дипломатії було проведено симпозиуми та конференції, круглі столи в Туреччині, Грузії, Польщі. Ініціатива створення консорціуму належить моєму другу та колезі, кандидату психологічних та кандидату політичних наук Олександрові Володимировичу Русецькому, який висунув цю ідею у симпозиумах у Гіресуні (Туреччина) у 2013 та 2014 роках.

Внаслідок роботи українського колективу під моїм керівництвом було виділено у миротворчій діяльності наступні складові:

«Превентивна дипломатія» (Preventive diplomacy)

Заборона виїзду за кордон політичним суб'єктам та їхнім сім'ям із країн-агресорів

Економічні санкції щодо країни-агресора

Економічні санкції щодо державно-олігархічного бізнесу країни-агресора

Мультилатеральна дипломатія (багатостороння дипломатія)

1) між цивільними організаціями країн

2) культурний та науковий обмін

3) співробітництво та переговори між центральними політичними інститутами (президентами, урядами, парламентами)

4) муніципальна дипломатія (у тому числі дипломатія міст-побратимів) та органами місцевого самоврядування

5) університетська дипломатія та навчальні заклади

6) дипломатія організацій журналістів

7) дипломатія медичних установ

Білатеральна дипломатія (двостороння дипломатія)

Демонстрація сил ООН (військові навчання, тренування)

Блокада країни-агресора

Попередження та розкриття мови ворожнечі (пропаганди, фейків, контекстів агресії тощо)

Створення простору та форматів переговорів, медіації, арбітражу, судового розгляду

Встановлення миру (Peacemaking)

Здійснення нагляду за розмінуванням

Підтримка національних збройних сил нелітальною зброєю

Розмежування сторін конфлікту

Сприяння реорганізації сил оборони та безпеки

Сприяння в обміні та звільненні полонених

Контроль за атомними, хімічними та бактеріологічними об'єктами

Контроль за гідрооб'єктами (греблями, дамбами, гідроелектростанціями)

та джерелами питної води

Сприяння в обміні та звільненні заручників

Захист місій спостерігачів

Захист місій розслідування у конфліктах

Захист потенційних жертв геноциду

Підтримка миру (Peacekeeping)

Контроль кордону

Спостереження за припиненням вогню

Охорона буферної зони

Охорона гуманітарної допомоги та місій

Охорона об'єктів

Власний захист миротворців

Місія спостерігачів за припиненням вогню

Моніторинг виконання мирних домовленостей

Захист дітей, які втратили сім'ю або загубилися

Попередження насильства над жінками

Сприяння підтримці вразливих верств населення та місцевого населення, що залишилося на буферній території конфлікту

Операції «Примус до миру» (Enforcement and disarmament)

Операції із захисту цивільного населення у світі

Підтримка національних збройних сил летальною зброєю

Підтримка національних збройних сил навчанням та логістикою

Роззброєння військових формувань

Операції щодо запобігання нелегальній торгівлі зброєю

Демобілізація

Операції «Побудови миру» (Peacebuilding)

вся сукупність із 22 видів миротворчих операцій ООН була розподілена на 4 категорії:

1. Операції з проведення миротворчих реформ у країні:

- боротьба з корупцією
- організація основних демократичних інститутів та їх контроль
- сприяння державним органам
- сприяння розвитку судової системи
- сприяння створенню міліції (поліції) та допомога їй
- економічна реформа

- сприяння об'єднанню місцевих громад та згуртування їх населення на проекти розвитку в буферній або прифронтовій зоні
- сприяння об'єднанню місцевих громад та згуртування їх населення на проекти розвитку на територіях проживання (не прифронтової зони)

– сприяння громадським організаціям розвитку громад за участю місцевих жителів, біженців та посткомбатантів

2. Операції щодо політичної трансформації країни:

- здійснення основних цивільних функцій
- здійснення програм репатріації
- референдум / проведення виборів на окупованих територіях
- референдум / проведення виборів на звільнених територіях
- сприяння у звільненні політв'язнів.
- здійснення заходів позитивних емоційних зв'язків різних регіонів, зокрема територій конфлікту на основі прав людини та сталого людського розвитку.

3. Операції із забезпечення гуманітарної допомоги:

- гуманітарна допомога
- захист та підтримка прав людини
- громадська інформація
- сприяння розвитку громадянського суспільства та волонтерському руху
- операції з місцевим населенням з підтримки комбатантів та посткомбатантів у адаптації до мирного життя
- операції із запобігання торгівлі людьми (дітьми, жінками, чоловіками)
- сприяння та створення системи психологічної допомоги жертвам насильства над жінками
- сприяння та створення системи психологічної допомоги жертвам психологічної травми у зоні конфлікту
- сприяння та створення системи психологічної допомоги посттравматичного синдрому посткомбатантам за місцем проживання та їхнім сім'ям
- сприяння та створення системи психологічної допомоги жертвам насильства над дітьми

4. Операції щодо роботи з біженцями:

- адаптація біженців до нормального життя та їх працевлаштування
- проведення соціальної та психологічної реабілітації біженців
- пропорційний розподіл біженців у безпечних країнах
- пропорційний розподіл біженців у країнах конфлікту
- створення таборів біженців (ефективно лише як тимчасових, оскільки надалі може стати формою «гетто»)
- створення обмежень чи пропускних пунктів перетину кордонів потоку біженців
- операції з місцевим населенням щодо біженців (тимчасово переміщених осіб)
- фінансова допомога біженцям.

РОЗДІЛ 8

МИРОТВОРЕННЯ ПІД УДАРМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН. ІНФОРМАЦІЙНЕ АГРЕСИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Ця наукова розвідка продовжує дослідження процесу миротворення у контексті агресії інформаційних війн у медіапросторі. Актуальність цієї розвідки зумовлена теоретичними потребами дослідження суттєвих змін медіапростору та можливостей протистояння миротворення війноцентризму з його технологіями інформаційних війн. Актуалізує дослідження потреби практики відстоювання інтересів української держави як суб'єкта миротворення в єдності людства, що детерміновано новою фазою гібридизації інформаційних війн у комплексі воєнних дій у різних сферах життєдіяльності суспільства у різних комбінаціях, домінаціях та масштабах.

Не менш важливим є вплив інформаційної війни на зміни світогляду громадян, на отримання соціальних травм масової свідомості, що розпорошує соціальний, економічний, політичний, освітній, науково-когнітивний та інші капітали розвитку суспільства.

У цій частині ми досліджуємо миротворення як об'єкт агресії інформаційних війн у медіапросторі. Зміна предметного поля миру перебуває під тиском обґрунтування домінації війни над миром, принижуючи значення миру через утвердження його слабкості та крихкості, як цілісності, під впливом різноманітності та гібридності технологій війни. Але миротворення має силу солідарності людства як формування глобального цілісного суб'єкта з ноосферною свідомістю на метарівні; міжнародних установ, держав, міжнародних суб'єктів на макрорівні; великих спільнот та соціальних груп на мезорівні, і рефрентних груп та окремих людей на мікрорівні. Базовість мікро- та мезорівня дозволяє впроваджувати ідеї багатоканальної, мультилатеральної дипломатії міжнародного та крос-національного значення, кількісні та якісні зміни обумовлюють надію на створення стійкої системи захисту миру людства.

Екзистенційна аксіологія порівняння тяжіння до миру та війни має вимір не лише мироцентризму як кращого по відношенню до стану війни, краще наслідків війни, краще довоєнного чи сучасного, кращого серед майбутніх, але також щодо війноцентризму загроз існування та небезпеки розвитку людства – безпеки навіть з урахуванням кращої підготовкою до наступної війни, проти миру – як симулякру та «ширми» для підготовки до людиноненависницької чи геноцидної війни. При цьому ми затверджуємо можливість війни захисної, справедливої заради миру, кращого майбутнього, безпечного та збалансованого.

Ці атрибутивні характеристики смислового предметного поля мироцентризму та миротворення пов'язані з відстоюванням насамперед, міри життя у триєдності існування, душевного та духовного розвитку, втілення одухотворення розвитку життя у дійсності, у протистоянні незворотного руйнування людства, розвитку міри смерті [Лепський М.А., 201, С.56-63].

Дослідження діалектики війни та миру визначає пошук міри миру та війни, їх якісної визначеності як межі, за якою здійснюється перехід у протилежне. Крім того, єдність цих протилежностей визначає розвиток суспільства. Але метафізика як абсолютизація однієї сторони призводить до стагнації, запереченню розвитку. В нашому випадку в сучасному світі відбувається абсолютизація війни. Мир визначено через домінацію війни. Але не менш важливим є і визначення в результаті міри миротворення.

Зупинимося на основних спотворених позиціях абсолютизації війни та дискримінації миротворення.

По-перше, така позиція пов'язана із прихованим теоретичним обґрунтуванням важливості конфліктології, предметом якої є конфлікт, відкрите протистояння, що часто використовує військовий інструментарій (стратегії, тактики, операції, стратагеми, хитрість, маніпуляції, обман та інше). Крайня форма результату зіткнення протилежних інтересів визначається як війна. Як наслідок у світогляді людей конфліктологія розглядає первинність конфліктів, протистоянь, сутичок, війн; Миротворення стверджується як короткочасний процес вирішення наслідків конфліктів від одного до іншого. Миротворення та миротворення розглядаються як вторинні до конфлікту процеси.

По-друге, втрачається власний сутнісний зміст миротворення. Сутність миротворення полягає у формуванні усталених зв'язків, пов'язаностей, відносин, що масштабують соціальний і навіть соціальний капітал розвитку в солідарності людства, людяності та гуманізму, починаючи з прав людини. Фундаментальними цінностями миротворення є біофілія, антропофілія, прагнення до розвитку людства і ноосфери. Аксиологія війни визначена цінностями некрофілії, антропофобії, руйнування розвитку людства та ноосфери.

По-третє, протилежним процесом миротворення є розвиток ворожнечі, ненависті до всього живого, людяності та гуманності.

По-четверте, миротворення спирається на особливу картину світу та світогляду з формуванням особливого світорозуміння, світосприйняття та світовідчуття. У цьому світогляді люди зберігають і стверджують свою людяність, солідарність у біофілії та людинолюбстві проти ненависті та руйнування живого. Ця міра суттєво важлива для світогляду миротворення та її картини світу. Це не мріяння та «рожеві окуляри», це практична свідомість протистояння некрофілії та людинофобії.

Інформаційна війна та сучасний медіамір робить акцент на шок і максимальне емоційне збудження людини, що пов'язане з тиском на міру життя та руйнує миротворення та створює ілюзію війни всіх проти всіх. Це фактор підвищення емоційної напруги, її мобілізації, при використанні сили таких емоцій як страх, ненависть та інших, що особливо небезпечно при скупченні великих мас, підйому натовпу в агресії – це геніально довів Конрад Лоренц.

Медіапростір є посередником у сприйнятті людиною, групою, спільнотою, суспільством подій через канали масової комунікації, що характеризується такими родовими для будь-якого простору характеристиками

як взаєморозташованість, протяжність, структурність та протилежність часу. Медіапростір як простір посередництва отримання інформації та смислів дає структуру впливу на світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння через зміну почуттів, емоцій, образів та смислів. При повторенні та закріпленні відбувається зміна картини світу. Інформаційна війна, перш за все, спрямована на руйнування миротворення, як збільшення «організаційного тертя», якщо використовувати концепт К. Клаузевиця, розпорошення соціального капіталу розвитку в контексті П. Бурдьє або руйнування суб'єктності, як здатність до цілепокладання та дієздатності у гуманізмі та творчості при створенні людського світу.

В інформаційній війні під «ударом» виявляються людські потреби, які К. Момджан називає «організовими».

Будь-якій і кожній людині притаманний той самий набір організаційних потреб: потреба у безпеці, потреба у коханні та приналежності, потреба у самоповазі та самоствердженні, потреба у самоактуалізації, потреба у справедливості, потреба у знанні та красі і навіть потреба у свободі (за умови, що ми розрізняємо зовнішню та внутрішню свободу людини). В історії змінюються як потреби, так і способи їхньої ієрархічної субординації, що лежать в основі різних способів життя. Крім того, змінюється пов'язаний з незмінними потребами предметний світ, про що свідчить той очевидний факт, що значна частина об'єктів, що нас оточують, створена лише в XX столітті. З незмінністю потреб контрастує змістовна зміна інтересів, задана рольовими та статусними характеристиками людей, які вступають у мінливі суспільні відносини [Момджан К. Х., 2015].

Суспільство фрагментоване, якщо ці потреби не тільки не задовольняються, а й втрачається перспектива їхнього задоволення. Задоволення людських потреб є також основою для депривації або відносної депривації (за Теодором Гарром), як «розбіжність, що сприймається індивідами, між ціннісними експектаціями і ціннісними можливостями». Відносна депривація може бути результатом: зниження реальних можливостей і натомість зростаючих очікувань; зниження можливостей і натомість збереження очікувань колишньому рівні; зростання очікувань при цьому можливості залишаються або сприймаються на тому самому рівні [Гарр Т. Р., 2005, с.51].

Миротворення визначає не лише створення можливостей для задоволення людських потреб, а й профілактику та подолання відносних депривацій, фрагментованого зцілення з втраченою чи не втраченою мірою життя, мірою експектацій та можливостей. Саме того, що в інформаційній війні формується щодо ворога, що визначає зниження людськості та розгубленості людини у розірваному та фрагментованому світі.

Важливим є не лише вплив інформаційних війн як руйнація миротворення через рівень потреб, депривацію та руйнування інтересів, як дезорієнтація у суб'єктивному, інституціоналізованому світі соціальних відносин.

Так, К. Момджан наголошував, що зазвичай типи людських інтересів також мають історичну константність. Залежно від характеру об'єктів-медіаторів вони поділяються на:

1) гарматні інтереси, предметом яких є необхідні речі, тобто об'єкти практичного призначення, за допомогою яких люди фізично змінюють природне та соціальне середовище свого існування;

2) інформаційні інтереси, предметом яких є знання та вміння, необхідні для успішного провадження діяльності;

3) комунікативні інтереси, предметом яких стають інші люди, розглянуті з точки зору необхідності їх участі (або неучасті) у діях, що здійснюються;

4) організаційні інтереси, предметом яких є зв'язки та відносини між людьми, які забезпечують упорядкований характер колективної діяльності, що роблять її найбільш ефективною та менш небезпечною [Момджан К. Х., 2015].

Інтереси миротворення перебувають під руйнуванням інформаційної війни, якщо відбувається зниження значущості та зацікавленості людей у збереженні та розвитку інструментально-промислових ефективних практик, інформаційної, комунікативної та організаційної діяльності. Як наслідок відбувається, крім об'єктивно-передумового руйнування миротворення, ще й наступне суб'єктивно-орієнтуюче руйнування на рівні демотивації та цілепокладання, що може загострюватися у руйнуванні переконань миротворення, цінності миру та цілепокладання миротворчої діяльності.

Інформаційна війна впливає на технологічно-діяльнісну складову, в заміні миротворчих технологій технологіями війни, які поступово у зворотному напрямку перетворюють рідкісні блоки діяльності або суб'єкта миротворення, вводяться у внутрішньодіяльний конфлікт між обґрунтуванням миротворчої діяльності та засобами війни як нібито впровадження миротворення.

Не менш важливим є результуючий діяльнісний блок, який під час інформаційної війни перебуває під впливом знецінення результатів діяльності, задоволення потреб, впровадження інтересів, цінності мотивів та цілей на кінцевий результат.

Медіапростір інформаційної війни визначає руйнування усталених та суспільних відносин розвитку як створення конфліктів статусів та дискримінацію суспільних ролей суб'єктів розвитку. Якщо руйнування соціальних статусів при формуванні соціальної травми визначає втрату, спотворення, дискримінацію та стигматизацію приниження у термінах «біженці», «вимушені переселенці» та інші значення «жертв» замість суб'єктів миротворення та дієздатних людей, які опинилися у складних життєвих обставинах, то руйнується не тільки визначеність у зовнішніх соціально-структурних відносинах громадського простору, а й втрата ідентифікації людини, сім'ї, групи, спільності у суспільстві, віри у справедливість суспільства та її людяність. Поступово закріплюється соціальна травма як стиль життя жертви, яка лише просить не допомоги виходу із скрутного становища, а незмінної допомоги.

Однією з цілей інформаційної війни, як агресії та руйнування миротворення, є формування не лише соціальної травми як способу життя, а

формування домінації ролей драматичного трикутника «жертви – переслідувача – рятівника», система відносин якого відтворює ті ролі, які є недостатніми. За наявності жертви формуються ролі рятівника та переслідувача, які мають тенденцію до переходу один в одного в рамках драматичного трикутника, тобто формуються процеси не миротворення, а конфліктного рольового середовища.

Конфліктне, деприваційне, соціально травмоване середовище, фон та сфера активності чи пасивності людини, війноцентрована діяльність та поведінка формують поживний ґрунт для війни. Миротворення має ствердження в інших значеннях, що відрізняють її від псевдомиротворення, маніпуляцій на миротворення, від фіксації соціальних травм у некомпетентному зціленні, останнє ми визначаємо як соціальну ятрогенію, ушкодження лікуванням [детальніше див. Лепський М., 2016, с. 11-23]. Ці значення зцілення суспільства, спільнот, груп і людини в людяності, біофілії, побудові світу розвитку, медіації та фасилітації в емпатії, спільній діяльності, будівництві світу кращого за попередній.

Підсумуємо основні результати цієї наукової розвідки.

По-перше, миротворення як протилежний війні процес перебуває під впливом, тиском і навіть агресією суб'єктів війни, оскільки заперечує діяльність останніх, за своєю суттю, заперечує зцілення світу як протилежне фрагментації та розриву соціальної єдності.

По-друге, медіапростір розглядається як посередник у сприйнятті людиною, групою, спільнотою, суспільством подій через канали масової комунікації, що характеризується такими родовими для будь-якого простору характеристиками, як взаєморозташованість, довжина, структурність та протилежність часу. Тому медіапростір стає полем впливу інформаційної війни на сприйняття суб'єктами картини світу та спотворює діяльність, дієздатність та суб'єктність людей, груп, спільнот, суспільств як регулювання гармонізації їхніх світів, знищення світогляду миротворення та розвитку.

По-третє, інформаційні війни руйнують процеси миротворення через складові суб'єктної діяльності: потреби (у депривації), інтереси (незацікавленості, аномії), цінності (у знеціненні діяльності), переконання (смуток), мотиви (у процесі демотивації), цілепокладання (у дезорієнтації в очікуваних результатах), технологічно-діяльнісної складової (у підміні миротворчих технологій технологіями війни), в результаті діяльнісний блок (у бездіяльності, безсиллі, марності зусиль суб'єктів). Інституційно-структурний зміст миротворення, як створення живої, усталеної у розвитку структури суспільства та спільнот, перебуває під ударом як об'єкт інформаційної війни через створення конфліктів статусів у суспільстві та дискримінації суспільних ролей суб'єктів розвитку у процесі соціальної травматизації.

По-четверте, просторові, у тому числі медіапросторові умови війни визначають формування конфліктного, деприваційного, соціально травмованого середовища, фону та сфери активності чи пасивності людини в атракції (притягненні) суб'єктів до війноцентрованої діяльності та поведінки, як створення живильного ґрунту для війни. Просторові, видом яких є медіа-

просторові умови світу визначають формування медіаторно-переговорного, медіаційного, фасилітаційного, зціленого середовища, фону та сфери активності людини в атракції до біофілії, людино- та мироцентризму діяльності та поведінки, що є цілющою основою розвитку суспільства та людства, краще попереднього.

РОЗДІЛ 9

МЕДІАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ФЕХТУВАННЯ ГРАНДМАЕСТРО.

Ч. 1. ДОМЕДІАЦІЙНИЙ ЕТАП ЯК СТАРТОВІ УМОВИ

Розглянемо важливі стартові умови медіації, того, що відбувається до медіації та як реалізуються основні медіаційні завдання у практиці.

9.1. Характеристики домедіаційної стратегії та ситуації взаємодії конфліктантів

Перше питання – характеристики домедіаційної стратегії та ситуації взаємодії конфліктантів, що призвели до того, що медіація стала результатом та наступним етапом розвитку переговорів. Вона, домедіаційна ситуація, повинна мати свої характеристики, а ми повинні вивчити ці характеристики.

Перша характеристика, що викликала медіацію, проявляється в такому наслідку як «глухий кут». Вона представляється як особливий вид сприйняття, - йдеться не про позитивний процес, а про ті процеси світогляду та сприйняття дійсності, які приводять стосунки в глухий кут. Цей світогляд і сприйняття фрагментарно-частково відбиває реальність, яка доповнена, добудована фантазмом, загалом – це ілюзорне сприйняття. Начебто об'єктивні факти є у світогляді, але вони мають фрагментарний характер і добудовуються вигадкою, як зручний «кокон» або «ілюзорна бульбашка» особистості.

І тут мені хотілося б навести один приклад із практики переговорних сесій. Один із топ-менеджерів розповідав таку історію. Він тільки купив автомобіль, і його дружина часто вела машину з роботи та на роботу. Вона підвозила не тільки свою дитину, але оскільки вони жили не в самому центрі міста, також підвозила подругу, яка недалеко живе та яка працювала начальником кадрового відділу однієї з лікарень. А дружина топ-менеджера працювала в аптеці цієї лікарні.

І все було добре, вони підвозили подругу, її дитину та свою дитину одночасно. Але... зима прийшла, лід виявився, як завжди, не до речі, жінка не впоралася з керуванням і її подруга, яка сиділа на задньому сидінні і не пристебнулася, в момент зіткнення машини зі стіною шиномонтажу пролетіла вперед, відбилася від крісла і відлетіла назад. У неї були травми, забиття відростків хребців. Самі по собі травми були легкими, але у сукупності могли «потягти» на середню тяжкість.

Слава богу, всі були живі в цій машині. І навіть дочка, що сиділа на передньому сидінні, відбулася легким переляком. Так от подруга, яку ми називатимемо надалі «керівник кадрового відділу», а товаришували вони досить довго, потрапила природно до своєї лікарні, де знала добре лікарів і, власне, там вона працювала. Лікарі говорили про те, що окремо травми невеликі, а от у сукупності та зі збільшенням терміну лікування ситуація тягне на середні тілесні ушкодження, а це вже особлива стаття і вже розбирається безпосередньо поліцією. Чоловік цієї жінки, цей топ менеджер, розповідав як

далі розвивалися події. Цей приклад він наводив, як ілюстрацію невдалих переговорів та неможливості все спрогнозувати в них.

Так ось він прийшов до цієї жінки підготувавшись, як він думав до переговорів, знаючи, що вони давно дружать. При цьому він очікував на дві альтернативи розвитку подій. Перша альтернатива, – по дружбі жінка скаже: «Так, загалом підтримайте мене в лікуванні», друга альтернатива – назве суму грошей, яку, власне, їй хотілося б для лікування та відновлення свого здоров'я.

Але ця жінка готувалася до іншого варіанту і поступово збільшилася кількість діагнозів, частина з яких не завжди відповідала дійсності, і частина з них, безумовно, відповідала отриманим травмам.

Топ-менеджер розповідав далі, як розвивалися події. Він запропонував ці два варіанти переговорів і обидві з цих альтернатив не спрацювали. Вона сказала: «Що вона не готова сказати ... що вона подумає». В результаті, оскільки вже справа опинилася в поліції, процес перейшов у фазу судових розглядів.

По суті, ця жінка добудувала реальність своїми вигадками, своїми фантазіями. Вона припустила, що вона зможе, оскільки вона постраждала сторона, отримати велику суму грошей зі своїх друзів і таку суму вона назвала – ця сума була 70 000 тисяч грн., на той час долар був по 8 гривень, тобто дуже велика сума грошей.

Вона включила і моральні збитки, наприклад, вона говорила про те, що хотіла потрапити на концерт філармонії і не отримала душевного задоволення, «не почула звуки музики». І ось далі проходили судові розгляди, до яких включилися безумовно адвокати та страхова агенція. Страхові агенти діяли досить зрозуміло, вони взяли чеки, які були надані на лікування, і почали з цих чеків викидати все те, що не призначалося лікарем, наприклад, якийсь пояс для спини, серветки, щось ще, таблетки (які купувалися щодня, але кількість цих таблеток була достатньою, щоб нагодувати всю палату). І ось такі чеки викидалися, в результаті залишилася лише сума, яка реально була витрачена на лікування. Коли адвокати керівника відділу кадрів усвідомили, що очікування вже не відповідають результату і судовий процес затягнувся (а кожне засідання природно вимагало оплати адвокатів), то за їхньою порадою жінка запропонувала піти на світову. Вона запропонувала, щоб їй заплатили 15 000 гривень і на цьому все закінчилося. Але на цьому етапі вже інша сторона не пішла на ці умови, оскільки вже було завдано певну психологічну травму подій і вони розчарувалися в дружніх відносинах. Були ще й інші моменти. Вони відмовилися оплачувати цю пропозицію. У результаті суд закінчився тим, що, справді, там було встановлено для виплати не таку вже й велику суму в районі 2 000 - 3 000 гривень на оплату лікування і, власне, на цьому все завершилося.

Та жінка ще намагалася насолити своїй подрузі, яка працювала в аптеці, зробивши запис їй у трудовій книжці, що вона була під судом, але це також потім було ліквідовано через прокуратуру. Так ось, топ-менеджер говорив про те, що це невдала стратегія переговорів (коли він прийшов спочатку з двома варіантами), тому що він не міг припустити, що людина вчинить нерационально.

Я ж пояснив, що цей момент цілком вписується в схему, оскільки відображає першу характеристику домедіаційного етапу (у даному випадку досудового розгляду, оскільки в запропонованому кейсі медіації як такої не було, одразу був перехід до судового розгляду). Цей кейс дуже добре ілюструє першу характеристику: люди часто домислюють в очікуваннях не свої первісні інтереси, а добудовують те, що їм хочеться.

Люди **добудовують фантазіями імовірність**, можливість отримання великої суми грошей за рахунок того, що вони постраждали; ймовірність ще різних речей, які, власне, змінюють ситуацію. Але при цьому об'єктивні факти та реальність повертають їх до дійсності. Так ось перша характеристика саме те, що у людей часто збірка є не «негідною», а «фрагментарною». Фрагментарна об'єктивність плюс добудована фантастична реальність, як вигадка, як фантазми, часто безглуздя, нонсенс.

Друга характеристика – те, що призвело до глухого кута і, власне, характеризує найважливіші умови, в які медіатор потім потрапляє, тому що саме ці умови реалізовувалися в попередньому етапі і як наслідок збереглися в цьому глухому куті і саме з цими наслідками, з цими результатами медіатору доводиться працювати. Йдеться про те, що попередня, звичайно, стратегія була безумовно в характеристиках win-loss, а часто і loss-loss, якщо брати характеристики гарвардської школи переговорів. Йдеться про перемогу-поразку або навіть уже про ту «рубку», в якій передбачається заподіяння шкоди противнику якомога більшого.

При цьому значно більша шкода нанесення противнику не співвідноситься з тим, яку шкода отримає свій бік і ймовірність до стану, коли, власне, настає виснаження сил. І ось ця характеристика зберігається в даному випадку, де вже сталося розчарування тому, що перемоги не відбулося, та й, власне, остаточної поразки іншої сторони теж не відбулося, це та ж характеристика глухих кутів, де потрібна медіація.

Третя характеристика – **відсутність комунікативних переговорних і конфліктологічних технологій**, тобто люди доводять до абсурду ситуацію глухого кута, в якій виявляється, що вже і медіатор повинен з цим розібратися та вивести з цього абсурду, з цього глухого кута.

Четверта характеристика, що викликала медіацію, це те, що за відсутності таких технологій як переговорних, конфліктологічних, медіаційних, комунікативних (які ведуть до ефективної комунікації) відбувається **компенсація відсутніх технологій**. Часто ця компенсація відбувається як **обман, тиск, агресія**, іноді це характеризується такою моральною категорією як підлість, але у будь-якому випадку тут пов'язано з **неконструктивною агресією та гнівом**. І результати цієї компенсації теж визначають умови, в які надалі потрапляє медіатор, тобто ці наслідки пов'язані з тим, що втрачено довіру, що, по суті, люди перебувають у стані нехтування, часто відрази по відношенню до іншої сторони. І їх певний емоційний настрій вже точно не сприяє майбутнім домовленостям і медіатору в цей момент теж доводиться не солодко.

П'ята характеристика пов'язана з тим, що до етапу медіації вже було зіткнення, протиборство, що кожна зі сторін вже намагалася завдати травми іншій стороні і часто ці травми були отримані, і ці травми часто не визнають сторони, але насправді вони мають **досвід так званих «опіків взаємодії»**. Ми вводимо цей термін не випадково, він іноді краще характеризує болісний стан «дотику» до цих травм комунікативно, часто посилює конфлікт, часто повертає в пам'яті конфліктантів до попереднього стану, що також необхідно враховувати медіатор при вході в медіаційний процес.

Шоста характеристика – якщо нам з вами брати характеристику етапів конфлікту Ф. Глазла, то у даному випадку ми говоримо про те, що часто медіатор входить у переговори з конфліктними сторонами вже коли була досягнута **стадія руйнації, аж до етапу «разом у прірву»**. Про це раніше йшлося, коли розглядали ситуацію, в якій сили у протиборстві виснажені, вичерпані, як попадання в глухий кут. При цьому одночасно вже завдано дуже багато травм, тобто існує велика дистанція між опонентами. Часто вона пов'язана з міфологічним сприйняттям свої-чужі, пов'язана з тим, що вже опонент є ворогом і він не може бути добрим.

А з живою людиною, якій нав'язаний, стигматизован образ ворога треба домовлятися, доводиться домовлятися, оскільки штовхає до переговорів ймовірність ще більших збитків внаслідок судового розгляду. Ситуація погіршена та ускладнена, оскільки початкові потреби та інтереси втрачені. Вони могли б бути досягнуті, якби сторони не увійшли до ситуації максимального конфлікту і відповідно не потрапили б до цього глухого кута.

Наступний дуже важливий момент, який ускладнює роботу медіації, є те, що запрошення медіатора може бути і не на таких крайніх етапах – це може бути на будь-якій стадії розгортання конфлікту, але найчастіше актуалізація та розгляд медіаційних відносин все-таки визначена глухим кутом.

Цей етап можна визначити за допомогою поняття Гарвардської школи переговорів як BATNA «Best alternative to a negotiated agreement»: найкраща альтернатива договірній угоді. Вони ввели це поняття для того, щоб пояснити вплив на підготовку та проведення переговорів основної та альтернативної угоди. Люди під час підготовки до переговорів розглядають передусім головну угоду і можуть бути пов'язані цим проєктом. Потрібно вивчати й альтернативну, найкращу альтернативу угоди. У цьому випадку люди, у яких у резерві BATNA, якщо переговори не склалися, почуваються впевнено, оскільки не працюють у ситуації вибору без вибору чи безвиході. У них є вибір.

У випадку наявності BATNA можливості переговорів зростають, є специфіка у медіації. Коли велися переговори у стилі win-loss, то отримано якийсь результат, як у нашому кейсі. Дама кадрового агентства, точніше кадрової служби припускала, що найкраща її угода – це отримання через суд великої суми грошей, саме та угода, у якій вона почуватиметься переможцем. А от альтернативи сприятливого для неї результату суду не розглядалося. Вона не розглядала альтернативу тому, що в процесі щось не вийде, вона думала, що все одно зможе домовитись. Вона не враховувала безумовно динаміку переговорів

та динаміку конфлікту, коли задню швидкість уже не вмикають, вже не гальмують, бо точку неповернення пройдено. Ось цей момент не враховувався.

Коли ми говоримо про медіацію, то цілком імовірно, що саме BATNною була медіація, коли люди зайшли з основною своєю угодою в глухий кут і на сцену вийшла медіація, як BATNA, то сталося дуже серйозне перетворення. Медіація із допоміжної альтернативи перетворилася на головний варіант вирішення проблеми, і тоді на сцені конфлікту з'являється медіатор. Ми бачимо взаємозв'язок зміни головного варіанта на BATNA, медіацію, і це зміна, що передує медіаційному процесу.

Цей механізм складається з взаємопов'язаних відносин: динаміки ескалації конфлікту аж до руйнування відносин, входження в глухий кут і перетворення медіації з BATNi в основний варіант розвитку подій. Ось це, власне, визначає стартові умови медіації, але якщо ми хочемо розкласти ці умови за наслідками, за проявами цих наслідків, то бачимо наступне складання стартових умов у тому чи іншому співвідношенні, в тій чи іншій інтенсивності і медіація може дещо відрізнитися в кожній конкретній ситуації. На наш погляд, варто уважно розглядати ці домедіаційні прояви для того, щоб розуміти початкові умови та проаналізувати ці умови у медіаційному процесі.

9.2. Прояви завершення домедіаційного етапу

Прояви завершення домедіаційного етапу як стартових умов медіації є таким:

Перший момент – це відсутність довіри та велика комунікативна та особистісна дистанція учасників переговорів.

Другий момент – це наявність досвіду образи чи ресентимента. Це питання докладно викладалося у соціології агресії, моїй роботі (у вас є можливість її подивитися).

Третім моментом є тиск, погрози, агресія. Вони можуть бути як протиправні або на межі протиправних дій, як демонстрації та погрози, агресія, тиск, обман – тими компенсаціями ефективних результативних переговорів, які призводять до глухого кута. Саме це створює потенціал для судового розгляду та небажання потрапити до судового розгляду визначає необхідність медіації. На цьому етапі виявляється, що «вуси знаходяться у кожної зі сторін у сметані», тобто «всі замазані» вже певними негідними діями. Так ось ці моменти таки призводять до того, що сторони зацікавлені більше вже в медіаторі, бо наробили негативного, як наслідків, досить багато.

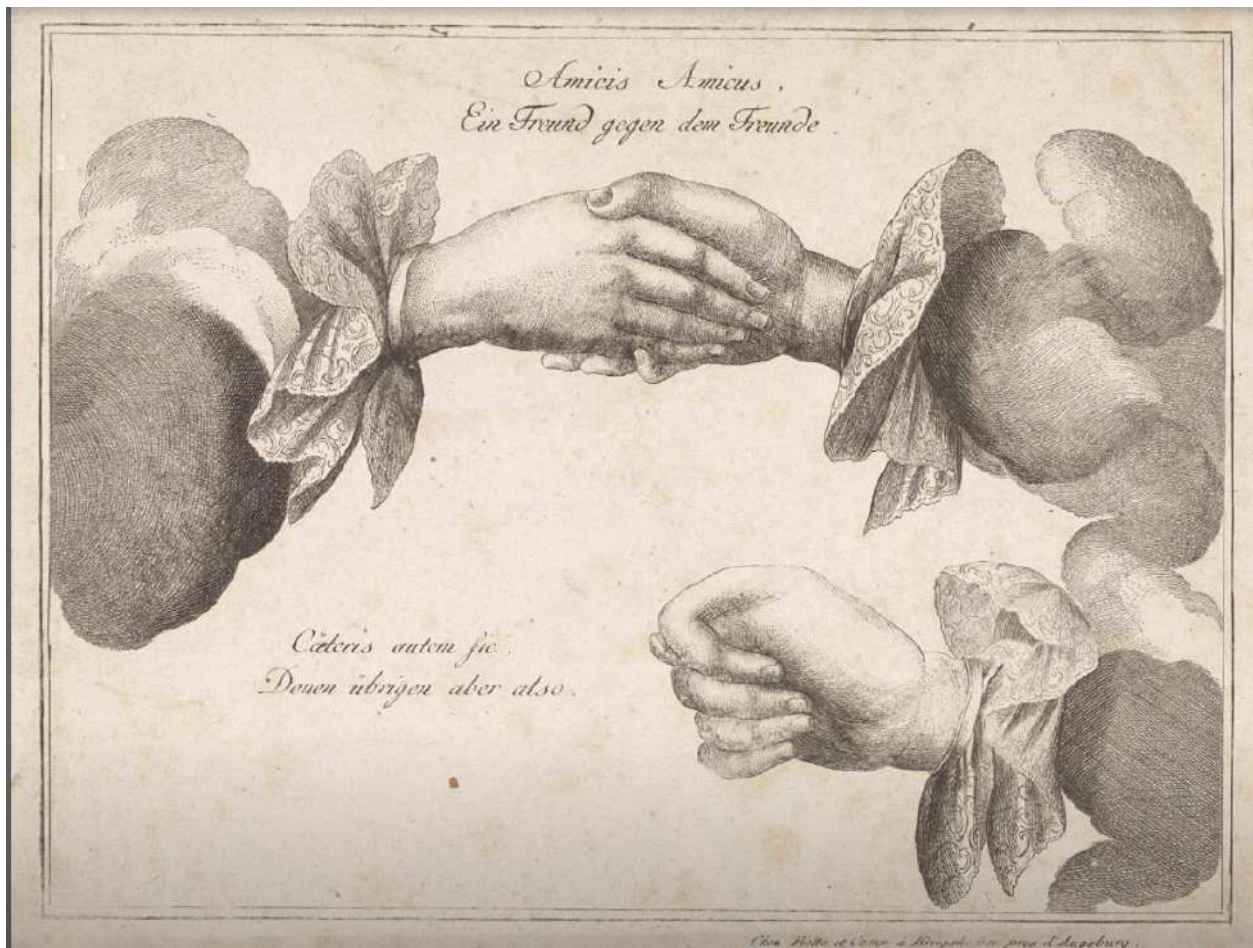
Четвертим моментом, як наслідок, що важливий для розуміння стартових умов, є очікування перемоги і втіленого образу поваленого супротивника, що не здійснилося, що, з одного боку, дає можливість вести переговори далі медіатору, з іншого боку, це характеризує певний стан сторін.

П'ятим моментом, як наслідок, є те, що ми з вами обговорювали – міфологічний світогляд і поділ на «свої» і «чужі». Безумовне негативне сприйняття іншої сторони як ворогів, які не можуть бути добрими навіть у малому, тому що вороги не можуть бути на «світлій стороні», а от добрі люди,

іноді «можуть робити негідні дії» і їх треба прощати. Така думка лише посилює розкол і конфлікт та веде до «війни». Медіатору доведеться повертати їх із міфології в реальність. Це також буде завдання для медіатора.

Шостим моментом є виснаження сил або їх нестача, тут є певна і позитивна, і негативна частина. З одного боку, нестача сил сприймається кожною зі сторін як неповноцінність у переговорах, саме тому вони закликали медіатора. Медіатор розглядається як доповнення цими силами, технологіями, як своєрідний помічник і конфліктуючі сторони часто думають, що цей помічник має бути лише на їхньому боці, хоча запрошують його як незалежного переговорника, незалежну сторону.

У цьому моменті, з одного боку, є неповноцінність у переговорах, з іншого боку, якщо сил досить багато, то цілком імовірно може виявитися ситуація, коли поява медіаторів активізує конфлікт, тобто активізуються сили конфлікту, які ще не витрачені. Цей момент також варто враховувати.

Алегоричне зображення з вітальними руками і рукою, що робить непристойний жест, Анонім, 1750 Рейксмузеум, Амстердам. Алегорія двох результатів переговорів.

Ось власне базові прояви, які значно ускладнюють життя медіатору та потребують професіоналізму у вирішенні подібних проявів та повернення людей у реальність. Часто, ось якщо ми з вами згадаємо медіаційні сили, ми це розглядали як силу зцілення, не тільки силу права та знання, але ще й силу зцілення, як власне силу контексту і тут є певна конфігурація сил, яка вимагається від медіатора.

9.3. Травми, що визначають фазові стани на початку медіації

Коли ми говоримо про фазові стани, які призвели до негативних ситуацій, а ми вже з вами розглядаємо, що одна з основних сил медіатора це все-таки сила зцілення комунікації в кращому варіанті, в гіршому – це поділ сторін на певну дистанцію, щоб у цій дистанції досудово врегулювати ситуацію.

Основні фазові стани, які можуть бути з різною інтенсивністю та збіркою, так чи інакше визначають медіацію. У цих фазових станах ми розглядаємо наступний ряд травм.

Перша травма, яка внаслідок ситуації зіткнення інтересів зробила у конфлікті рух до переговорів – ми позначимо її як **«динамічна травма»**. Наприклад, у кейсі про топ-менеджера такою травмою був **початковий інцидент, нещасний випадок**. У запропонованому прикладі, одна людина не впоралася з керуванням, інша людина не була пристебнута, хоча загалом була попереджена, що необхідно пристебнути ремінь безпеки, несприятливі погодні умови, занесення машини та отримана травма, пов'язана з нещасним випадком. «Динамічна травма» може бути отримана не внаслідок нещасного випадку, а швидкості й інтенсивності зіткнення інтересів та отриманої шкоди чи недоотриманого прибутку тощо.

Друга травма пов'язана з процесом уяви, формуванням фантазмів, самодобудовою реальності уявними домислами, найчастіше це **уява сатисфакції**, коли протилежна сторона конфлікту визначена як винна. Людина передала відповідальність за все, що відбувається іншій стороні і хоче сатисфакції, хоче помсти, в якій формі уява надасть цю помсту – не уточнюватимемо. Уявлення та уява сатисфакції може бути різною. В основі цих припущень знаходиться ідентифікація себе як «хорошої сторони» і уява про справедливий світ («той, хто добре поведився, отримає бажане»). У будь-якому випадку фіксуємо цей момент, що людина починає додумувати та продумувати сценарій чи образи сатисфакції.

Далі відбувається **«повторна травма»**, яка пов'язана із взаємодією конфліктуючих сторін, у якій як мінімум одна із сторін хоче здійснити сатисфакцію і часто про це не говорить, а демонструє діями. Ця конфліктна сторона не говорить для збереження раптовості її дій помсти. У будь-якому випадку відбувається недооцінка іншої сторони, того, що інші люди теж борються за своє життя, за власні умови якості життя, за себе і свій стиль життя. І тут починається взаємний обмін повторними травмами.

Повторні травми взаємодії ми визначаємо як травми намірів «уявної сатисфакції». Якщо перша травма, динамічна травма, визначена обставинами, то повторна травма – уявою, уявленнями та намірами. Травми намірів пов'язані з уявними речами, але вже це уявне стає об'єктивованим під час комунікативних відносин, комунікативної взаємодії. Тут застосуємо так званий закон Вільяма Томаса «нереальна ситуація може бути реальною за своїми наслідками». Тобто уявне може призвести до реальних наслідків у результаті поведінки та дій. Хоча, якщо ви пам'ятаєте, Вільям Томас просто написав цю

тезу в статті з походу, але це положення настільки мало пояснювальну силу, що соціологи почали називати законом.

Третя травма. Наступний момент після двох травм (травми динамічної ситуації, об'єктивного зіткнення; травми уявної сатисфакції як суб'єктивного наміру) з'являється внаслідок протиріч боротьби за ресурси. Після травми намірів тут добудовується ситуація агресії, яка може призвести до того самого гострого конфлікту. Так відбувається **травма ескалації конфлікту** аж до того, що часто образно називають війною двох сторін, взаємодії завдання ударів з одного і з іншого боку.

Четверта травма виходить в результаті попереднього глухого кута – це **травма нерезультативності**, коли обидві сторони розуміють, що їх технології взаємодії невірні, ситуація агресії та обману не призводить ні до чого, окрім збитків і втрат. Всі впевнено рухаються до руйнування і до майбутнього суду, де їхня суб'єктність звужується і зовнішня ситуація керує їхньою долею.

Доля конфліктуючих людей передається до судових органів, а якщо цей суд недостатньо кваліфікований чи корупційний, то, по суті, доля передається на волю грошей або на волю випадку. Травма нерезультативності є також дуже суттєвою травмою конфліктуючих сторін.

П'ята – це, власне, **травма загрози наслідків**, і ось тут уже люди намагаються таки знизити загрозу, знизити ці наслідки, і саме це підштовхує їхнє запрошення медіатора.

Ось цей момент якраз є точкою входу до медіаційного процесу.

Загалом, ми з вами повинні враховувати, що на початку медіатор може зіткнутися з **динамічною травмою, травмою намірів, травмою агресивних дій, травмою нерезультативності та травмою загрози наслідками**.

9.4. Фазові стани на початку медіації

Перша фаза найчастіше починається з того, що люди стикаються з обставинами, як вони вважають, непереборної сили, а іноді це справді обставини такої сили. В умовах, коли висока роль обставин існує два підходи.

Перший – це взяти відповідальність на себе за вирішення ситуації, що склалася. Це найкращий варіант і найчастіше цей варіант не призводить до медіації.

Другий варіант – це позиція, в якій «обставини вищі за мене» і людина приймає безвідповідальне рішення, перекладає відповідальність на інших, що, власне, створює вже потенціал для майбутньої сатисфакції. Крім травм обставин та динамічної травми, людина вже створює ґрунт для уяви, для домислів, для сатисфакції. У разі взяття відповідальності сторін зберігається можливість розвитку ситуації без наступних травм. Відповідальні люди прагнуть розглянути обставини об'єктивно, без міфологізації, без стигматизації вини. Такий підхід скорочує час розв'язання задачі і вона вивчається по суті. Саме тому за такого підходу дуже рідко використовується медіація. До речі, як не парадоксально, саме в цій ситуації медіація найефективніша, оскільки медіатор працює з людьми, які прагнуть вирішити ситуацію. При такому

підході медіація проходитиме простіше та легше. І, на жаль, у медіаторів така ситуація складається нечасто.

За певних умов існує можливість появи каталізатора конфлікту, коли хтось чи щось прискорює конфлікт та його інтенсивність. Таким каталізатором серед інших може бути медіатор.

Тому просто наявність третьої сторони не завжди означає автоматичне вирішення конфліктної взаємодії. Наявність третьої сторони може призвести і до прискорення конфліктної ситуації, прискорення агресивних реакцій, до ескалації конфлікту, тому що роль каталізатора може загострити сприйняття «обложеної фортеці», «весь світ проти» або як у Цоя «весь світ іде на мене війною». Отже, прискорення може призвести до раптової динаміки, до крайніх форм сатисфакції, зростання ролі перемоги, зростання ціни ймовірності результату. Все це слугує збільшенню конфліктності взаємодії сторін. Зростають і вимоги до мистецтва медіатора щодо зниження конфліктності ситуації.

Ці процеси позначені **другою фазою**, яку ми визначаємо як **«гаряча фаза, що травмує»**. Тут відбувається взаємодія сторін, що травмує, що якраз пов'язана з ефектами сатисфакції, про що йшлося раніше. Як ви пам'ятаєте, в одному з прекрасних голлівудських фільмів була фраза про те, що «якщо людина готується до помсти, вона повинна приготувати дві могили для противника і для себе». Тут відображено останній етап Ф. Глазла - «разом у прірву».

Тут відбувається знецінення дієздатності противника, його прагнення до життя, до збереження стиля життя, спроби «зрубати грошей» за страждання і таке інше. Уява роздмухує результати і дії, що призводять до мобілізації як сили однієї сторони, так і сили протилежних сторін, відповідно, ось ця мобілізація і веде до **фази номер три**, яку ми визначили як **вибухова фаза**, де обмін ударами веде до війни. Ось тут відбуваються різні стереотипи цієї війни: це може бути пов'язано з колективними несвідомими сценаріями, а може бути пов'язано з тим конфліктним досвідом, який зберігається у пам'яті людей. Тут медіатору бажано, звичайно, якщо є можливість підготуватися, вивчити біографію та досвід інших конфліктів. Медіатор буде краще «озброєний», ніж у діях по ходу, за ситуацією.

Це якраз та фаза, у якій відбувається міфологізація світогляду, що пов'язана з поділом на свої-чужі. На цій **четвертій фазі** відбувається **виснаження сил і ресурсів** емоційних, психологічних, часто фінансових, людських і так далі, і ось після цього, саме в кінці цієї фази, з'являється вже глухий кут.

П'ята фаза визначена як **заморожування ситуації** – пошук медіатора, пошук усвідомлення ситуації, пошук того, як можна зберегти обличчя обом сторонам (або хоча б своїй, як вважає кожна зі сторін).

На цій фазі пошук медіатора визначено як пошук тієї сили, яка б змогла вирішити конфлікт, пошук того, хто «може розрулити» конфлікт, вивести з подібної тупикової ситуації. У цьому випадку, звичайно, пошук медіатора може відбуватися абсолютно різними каналами, найчастіше все одно люди намагаються шукати по найближчому оточенню людину, яка зможе зберегти

етику та конфіденційність, оскільки, часто вже отримано безліч травм, які призвели до глухого кута. Люди намагаються не афішувати своїх глухих кутів, своїх невдач, не робити їх публічними. Вони шукають медіатора, який зможе врегулювати конфлікт, зберегти професійне обличчя конфліктантам і зробити це без публічної демонстрації.

Шоста фаза – це вже **медіація**. Необхідно враховувати, що спочатку ці прояви та травми можуть бути не такими яскравими та рельєфними, обидві сторони можуть приховувати ці прояви, але у будь-якому разі буде недовіра сторін, травмованість взаємодії. Переговори характеризуватимуть спробу компенсувати свою неповноцінність, ущербність та безсилля, або приховати їх. Обґрунтування буде пов'язане з обставинами, з тиском ситуації – первинний опис домедіаційного стану та загроз наслідків, як делегування відповідальності медіатору, яке він має подолати.

РОЗДІЛ 10

МЕДІАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК «ФЕХТУВАННЯ ГРАНДМАЕСТРО».

Ч. 2. СЦЕНА МЕДІАЦІЇ

У попередньому розділі ми розглянули стартові умови домедіаційного етапу, а в цьому розділі ми досліджуємо другу частину медіаційних технологій як фехтування грандмаестро – «сцени медіації». Ми розглядаємо базові ситуації, в яких домінують та чи інша сила, деформація, втрачена міра та чи інша створена гіперреальність, фантомність – як сцену.

Чому?

Тому що тут присутня включеність, статусно-рольова, функціональна частина медіаційного процесу у домінуючих проблемах, з якими стикається медіатор. По суті, це своєрідна сцена, на яку виходить професійний переговорник для того, щоб змінити ситуацію на краще, сформувати поле, яке вже не пов'язане з втраченою мірою. І ось тут ми виділяємо кілька найважливіших сцен медіації, класифікація дозволяє швидко діагностувати та уточнити напрямок діяльності медіатора. І якщо брати вже сформовану концепцію 7 основних сил медіації, то вона покаже специфіку того, які блоки, які сили, які технології медіатор має застосувати до ситуації для того, щоб сформувати правильний, а отже ефективний, максимально адекватний розвитку та справедливості результат.

Почнемо з **1 сцени**, яку ми у попередньому розділі визначили як **«випалена земля»**.

Що то за випалена земля?

Насамперед, це характеристика ситуації, в яку входить медіатор, коли обидві сторони вже виснажені, вже було пройдено ситуацію, коли було завдано найстрашніших ударів з обох сторін і залишається останній шанс для цих сторін, а отже й актуалізовано роль медіатора.

Чому випалена земля?

Тому що дуже багато чого піддається руйнуванню і головне таких речей, як довіра, вірність, справедливість і так далі. Сцена характеризується і пов'язана не тільки із взаємодією на руйнування, коли була вже своєрідна війна, а й визначена зруйнованими цінностями, існує максимальне поле поразки для обох сторін.

І ось, що відбувається у випаленій землі?

Насамперед, ми можемо стверджувати, що «випалена земля» пов'язана з полем сили та контексту. Сила та контекст вже були застосовані, і ці сили досить вичерпані. Контексти були пов'язані з війною, вони відпрацювали основні поля розрухи. Це приблизно як колись Уїнстон Черчілль сказав: «американці обов'язково вчинять правильно, але перед цим вони використають усі інші варіанти». В даному випадку медіація саме переведення ситуації «з усіх інших варіантів» до варіанта, що «правильний».

Випалена земля пов'язана із застосованою силою руйнівного контексту та потребує сили зцілення. Тож у даному випадку потрібно відновлювати цінності

справедливості, сили розвитку. Тут хотілося б згадати слова В.С. Висоцького: «Хто сказав, що земля вмерла? Ні, вона причаїлася на якийсь час».

Висоцький В.С. Пісня про землю.

Хто сказав:
«Все згоріло вщент»?
Більше у землю
Не кинете насіння.
Хто сказав,
Що земля вмерла?
Ні,
Вона причаїлася на якийсь час.
Материнство
Не взяти у землі,
Не відібрати,
Як не вичерпати море.
Хто повірив,
Що землю спалили?
Ні,
Вона почорніла від горя.
Як розрізи траншеї лягли,
І воронки, як рани сяють,
Голі нерви землі
Неземне страждання знають.
Вона винесе все,
Перечекає.
Не записуй землю
У каліки.

Хто сказав,
Що земля не співає,
Що вона
Замовкла навіки?
Ні, дзвенить вона,
Стогін глушачи,
З усіх своїх ран,
Із віддушин.
Адже земля –
Це наша душа,
Чоботами
Не витоптати душі.
Хто повірив,
Що землю спалили?
Ні,
Вона причаїлася на якийсь час

На цій сцені настав час, щоб поступово жити паростки формування кращого сценарію взаємодії різних сторін. Звичайно ж, базові стартові умови не найкращі. Випалена земля передбачає відносини вже після військових конфліктних подій, коли сторони завдали максимальної кількості ударів, коли «опіки» сторін, звичайно ж, досить сильні і травми вже, по суті, отримали повне циклічне завершення.

Другою сценою є **поле війни чи смерті**.

Як тут не звернутися до релігійної свідомості до затвердження силою віри і не згадати Псалтир, Псалом 22.

Псалом Давида
Господь мій Пастир; я в нічому не потребуватиму.
Він спочиває мене на зlatih пажитях
і водить мене до тихих вод.
Підкріплює душу мою;
спрямовує мене на стежки правди

заради імені Свого
 Якщо я піду і долиною смертної тіні,
 не злякаюся зла,
 бо Ти зі мною;
 Твій жезл і Твій посох
 вони заспокоюють мене.
 Ти приготував переді мною трапезу
 у вигляді ворогів моїх;
 намастив оливою голову мою;
 чаша моя сповнена.

Так, благо і милість (Твоя) нехай супроводжують мене
 у всі дні життя мого,
 і я перебуватиму в Господньому домі
 багато днів.

У цьому псалмі, звернення до Бога, як до найвищої бажаної сили, має сильну образність. Образ віри у проходженні «долиною смертної тіні, не злякаюся зла». Проходження ситуації поля смерті з досить великою вірою у свої сили, вищі сили, вищі цінності. У Біблії, звісно, це Бог, для медіатора — це цінності справедливості, знання, дієздатності, сили.

Поле війни та смерті передбачає, що поява медіатора може прискорити процеси незворотної руйнації стосунків або, навпаки, зупинити їх.

Тут робота медіатора пов'язана з силою та контекстом, з вірою та майбутнім як основними характеристиками вибору медіаційних технологій. На цій сцені медіаторам потрібна віра та майбутні поля формування миру кращого, ніж попередній. Ці перспективи прояснюють та роблять зрозумілим вихід із цього поля.

При цьому будь-яка сторона, яка може виступити провокатором, прискорювачем крайніх конфліктних форм, повинна розуміти, що в цьому випадку вона може зіткнутися з посиленням позиції протилежної позиції миру та врегулювання конфлікту. Це станеться, тому що медіатор має бути абсолютно об'єктивним і бути на стороні справедливості, розвитку та майбутнього.

Полю війни або смерті може бути дано цю гучну назву «смерті», але ціна питання протиборства в цьому полі значно підвищується. Цю інтенсивність протистояння ми позначаємо образом «війни та смерті», коли протистояння має досить потужний характер, а сторони не знесилені і мають свої можливості продовження. В даному випадку потрібен перехід з міфології війни та смерті до раціонального аргументованого простору, миротворення, як до найсприятливішого та кращого варіанту розвитку ситуації.

Цар Давид, який приносить жертву Богу і бачить ангела смерті, Корнеліс Галле (II), 1638 – 1678. Рейксмузеум, Амстердам.

Наступне **3 поле** — це **поле образ та кривд**. Безумовно, тут переважає, звісно, вербальний контекст конфліктної ситуації, оскільки сторони намагаються здійснити інформаційно-психологічний вплив на противників. У цьому випадку медіатор виступає як людина, яка здатна обмежити ці удари за допомогою права справедливості та знань.

Ось звідси й характеристики сили медіації, адекватні цій сцені – це сила знання інформації, інформаційних, комунікативних процесів, це також віра у майбутнє, сила, яка здатна долати поле фантазмів. Оскільки образи завжди пов'язані з певною характеристикою втрати міри, образи та брехня визначені уявою та фантазмами.

Якщо в попередньому полі війни та смерті загрозою є гнів і лють, як втрата міри, то у цьому полі втрати міри пов'язані із образою та брехнею, репутаційними ударами. Розкриття за допомогою знання цієї брехні, переведення до об'єктивного стану, а отже і справедливого, характеризує силу знання та силу права. Медіатор відповідно повинен бути здатний та мати навички відстоювати об'єктивність, незалежність і справедливість, а отже, і ввести ситуацію на краще.

4 поле — це **поле торгу**. Це поле пов'язане, перш за все, зі втратою міри, яку ми з вами визначили, як жадібність та виснаження. Це двигун втрати міри, втілення абсурдної ситуації, зумовленої цією жадібністю, спробою виснаження іншої сторони, страхом втратити власне майбутнє. Відповідно, цей страх також є ключовим на цій сцені медіації. Відповідно, ми з вами чудово розуміємо, що тут медіатору необхідне комплексування сил права, обміну та переходу, статусу (як представництва) та, звичайно ж, знань.

У полі торгу все ж таки припускають тимчасовий фактор отримання прибутку, задоволення потреб та інтересів, дефіциту та ущербності, а отримання обсягу цього прибутку, обміну цих речей має ґрунтуватися на об'єктивності та значенні предметів обміну для кожної сторони.

5 поле ми позначили як **ігрове поле** – це поле пов'язане з обміном та переходом, але тільки, як ви розумієте, двигуном є азарт. Азарт, який може бути пов'язаний з попередніми деформаціями, такими як жадібність, виснаження, очікування сприятливого фарту без зусиль. Але все-таки сенс цієї сцени дещо інший, ігрове поле має і позитивні речі, тому що гра в переході до раціональної складової є цілком зручним полем для медіатора, необхідним полем розрахунку.

Тут добре працює теорія ігор – методики Аткінсона, коли теорія гри застосовується до медіаційної практики, а також теорія рефлексивних ігор Володимира Лефевра, що дозволяє цілком адекватно дослідити низку конфліктних процесів. Загалом у цьому полі після Другої світової війни розроблено ігрові технології, які були розроблені в теорії ігор і теорії операцій та успішно застосовуються в аналітичних центрах.

У цьому полі досліджуються ресурси та потенціал, а, отже, і процедури раціональних схем ухвалення рішення, які дозволяють вийти на зрозумілий об'єктивний результат медіації. Звичайно, не варто перебільшувати значення ігрових технологій, хоча метафори гри, як і раніше, є ключовими

прогнозування результатів протистояння. Так конфлікти організації в основних контекстах багато хто пов'язує з термінологією таких ігор як шахи, покер, го, маджонг. Як тут не згадати роботу Зб. Бжезинського «Велика шахівниця». Іноді розглядають і відмінності правил гри в конфліктному зіткненні сторін, так іноді кажуть, що Схід (Китай та Японія) грає у гру Го, коли Захід грає у шашки чи шахи.

У дипломатії відомий образ «покер-фейс», незворушної людини з дипломатичним статусом, що зберігає спокій і не ведеться на провокації. Ігрове поле потребує ретельного вивчення медіаторами. Якщо медіатор входить у поле, де зіткнулися гравці – треба знати обстановку та вміти її картографувати, використовувати її ресурси та володіти ситуацією. Знання обстановки конфлікту, володіння ситуацією та технологіями миротворення визначають той рівень медіатора, який ми називаємо рівень «грандмаестро» та «гросмейстера» гри обставинами та взаємодіями, зміни полів та сцен медіації.

Отже, наступне **6 поле** – це **поле лабіринту бар'єрів**.

Поле лабіринту бар'єрів виникає при втраченій мірі, у почутті безсилля та безправ'я, воно визначено фантомною реальністю, що включає рожеві мрії та самобичування, знижену дієздатність подолання глухого кута, а також означає зіткнення з бар'єрами, нав'язаними сильними гравцями або соціальними інститутами, вихід з яких часто із змінами правил гри чи виходами за межі ситуації.

Лабіринт бар'єрів означає, що конфліктна ситуація може бути визначена не одним, а кількома бар'єрами якоїсь дивної конфігурації. Наприклад, у сімейній медіації, якщо один із членів сім'ї, батьків тоталітарний, то створюються маса бар'єрів, які потім переростають у психологічні захисти у дітей чи інших членів сім'ї. Ці бар'єри мають характер комплексів і медіатор стикається з тим, що таких бар'єрів накопичилося дуже багато, якихось неадекватних правил сімейного гуртожитку, сімейних програмних сценаріїв, якихось торгів та обмінів, що створюють лабіринт бар'єрів вирішення конфлікту. Медіатор відповідно працює частіше із силами обміну, цінностями, знаннями. Напрямок медіації у сцені бар'єрів – це не просто вихід із лабіринту, а й злам.

Це вимагає включення сил права, справедливості, оскільки потрібно відновити втрачену міру, повернути стан безправ'я. Відновлення втраченої міри пов'язане з подоланням гіперреальних фантомних речей таких як сімейний сценарій вразливості – не вразливості, оскільки ця фантомність визначена і такою втраченою мірою як зацикленість та паніка.

Саме зацикленість та паніка актуалізують ті самі правила, ритуали, які у крайній формі носять характеристики обсесії, компульсії.

Наступне **7 поле** – це **поле з ляльководом**.

В даному випадку медіатор може зіткнутися з тим, що група підтримки, так звані опори учасників конфлікту, насправді не є опорами, а є гравцями цього конфлікту та, по суті, керують діями тих чи інших сторін. У цьому випадку медіатор стикається з так званою «тінню медіації» – сірими

кардиналами, які, власне, своїми порадами чи визначеннями змінюють медіаційну ситуацію.

Медіатор у цих умовах змушений розглядати і включати силу представництва та силу розповіді (сторітейлінгу) як початкових найбільш ефективних речей, які дозволяють людям адекватно перейти у стан суб'єктності, дієздатності, жити своїм розумом, а не бути тими самими ляльками на ниточках, про які чудово співав Андрій Макаревич. Бути тим, що вони «чи особи, чи ляльки... які потім все одно вмілою рукою будуть покладені в скриню».

Безумовно, це дуже цікаве поле медіації, але дуже складне для роботи медіатора. Тут також медіатор виступає як грандмаестро.

8 поле – це поле травм та болючих захистів.

Ось у цьому випадку, звичайно ж, це поле вимагає, перш за все, сили зцілення. Звичайно ж, збірка цієї сцени пов'язана з нонсенсами, фантазмами, зі страхом та панікою, які можуть посилюватись іншими проявами стін. Рельєф сцени визначений тими травмувальними ситуаціями, які були розглянуті у попередній главі та вимагають більш ретельного опрацювання і вивчення медіатором.

Якщо конфлікт потрапляє у сцену травм та болючих захистів, то ці травми та болючі захисти долаються полем створення спільної діяльності з подолання травм та одночасно вирішення тих управлінських завдань, які потрібні в цій ситуації медіації.

Перехід у цій сцені пов'язаний із з'ясуванням об'єктивних інтересів, потреб сторін у напрямку поля комунікації, яка розуміє, не травмує і є не агресивною. Тут частіше застосовуватимуться методи фасилітації, ненасильницьких комунікацій, активного слухання тощо. Тобто ці методи і в інших сценах застосовуються, але в цій сцені вони є ключовими і медіатор повинен володіти знаннями з галузі психології. Відповідно, тактика теж вибудовується часто з урахуванням психотипів у соціальних, соціально статусних відносинах цих людей, і навіть розуміння травм і болючих захистів.

Тут медіатор м'яко переводить у суб'єктну площину, у площину суб'єкта життя людей, які здатні організовувати свій простір до майбутнього на основі знань сили та розуміння напряму розвитку.

9 поле – це поле футурошоку.

Це поле в даному випадку пов'язане з четвертою силою, силою віри у майбутнє. Втрата міри на цій сцені проявляється у зацикленості та паніці перед майбутнім, тобто людина знаходиться як білка в колесі, з якого вийти не може. Це ось колесо фатальних помилок, травм, страхів, багато в чому ритуалів обсесії та компульсії, саме пов'язаних зі спробою подолати «петлю часу» у площині повсякденності.

Ось тут, звичайно, ми пам'ятаємо, що термін «футурошок» запровадив Елвін Тоффлер. Це була дуже популярна робота футуролога, був дуже сильний резонанс цієї роботи про шок перед майбутнім, про перспективи розвитку суспільства. Була й не менш значуща одна з останніх робіт Елвіна Тоффлера –

«Метаморфоза влади», як зміни сил, влади, динаміка цих речей призводить до шоку перед майбутнім.

І ось вихід із шоку перед майбутнім, звичайно ж, потребує сили, віри в майбутнє, сили знання, інформації та демонстрації перспективи формування контекстів, сили справедливості.

Тут збірка роботи медіатора пов'язана з іншими речами. Якщо в попередньому полі ключовою була все-таки сила зцілення, то тут ключовою є сила віри в майбутнє, що базується на знанні, а пізніше відбувається збірка й інших сил медіації.

Якщо підсумувати короткий аналіз базових 9 сцен медіації, то можна сказати, що звичайно ж має бути якась збірка та готовність до варіації сил медіації. Медіатор повинен підготуватися до базових умов, знати специфіку травм, фаз і сцену, в яку він потрапляє, розуміти та дослідити ту ситуацію, що склалася з переважаючими домінуючими характеристиками однієї з цих сцен.

Хоча в деяких випадках можлива збірка різних сцен їх перетинів. Припустимо, первинною сценою є «випалена земля», як характеристика пост військової ситуації, відповідно, «поле війни та смерті» – це попереднє поле, яке ще теплиться, знаходиться на 2 рівні, відповідно 3 рівень може бути визначений ігровим полем. Ось приклад збірки трьох сцен, у тій чи іншій послідовності вони дають розуміння того, що відбувається. Ну, наприклад, поле травм та болючих захистів пов'язане з полем лабіринту бар'єрів на 2 рівні, а на 3 рівні ми бачимо поле футурошоку, тобто подібні речі можуть бути зібрані в будь-якому варіанті та контексті, що багато в чому визначає мистецтво медіатора, його швидку діагностику сцени медіації.

Яку ж сцену із собою приносить медіатор? А ось тут саме, на мій погляд, важливе та цікаве те, що пов'язане з ситуацією майбутнього, з розумінням професіоналізму, рівнем майстерності, яку я привніс у назву як мистецтво «грандмаестро» чи «гросмейстера» – найвищого класу переговорів та вирішення конфліктів, що у шахах називається приставкою до майстерності «грос» або в іспанському фехтуванні – «гранд».

Медіатор привносить той найвищий рівень ненасильницького добровільного вирішення конфлікту до якого має прагнути кожен переговорник. Тож яку сцену приносить із собою медіатор? Ми визначили цю сцену як поле знання, сили справедливості та розвитку, а тому спочатку необхідно перевести ситуацію з моменту втраченої міри, гіперреальності та фантомності, у ситуацію об'єктивного знання і це можливо лише за рахунок сили знання та інформації. Другий момент означає поле сили та контексту, оскільки ми розуміємо, що, зайшовши в глухий кут, обидві сторони чекають появи тієї сили, яка зламає бар'єри або виведе з глухого кута.

Чому ми говоримо про справедливість?

Справедливість, звісно, визначає силу права. Щирість, правда, об'єктивність у аргументованому характері взаємодії дозволяє поле гри перевести у поле права, яке дозволяє вирішити ситуацію по суті. Тут же ми вказуємо на визначення перспективи вирішення конфлікту – поле майбутнього, тому що без віри в майбутнє універсальних знань може бути недостатньо.

Конкретика ситуацій часто призводить до того, що на початку медіатор не може впевнено стверджувати, як поведуться учасники конфлікту під час медіації.

Але віра в майбутнє може носити такий фрактальний, масштабуючий, наслідувальний, захоплюючий усі сторони характер, оскільки всім хочеться прагнути кращого, і ця характеристика людей якраз і дозволяє медіатору бути успішним за допомогою сили, яку ми позначили як віра в майбутнє. Важливим для грандмаестро є знання технології розвитку, динамік, що відбуваються в конфліктах, динаміки малої групи, динаміки комунікативного спілкування. Ось це ті знання, які дозволяють медіатору переключитися з негативних сцен конфлікту на позитивну сцену їх вирішення.

Підсумовуючи цю частину, зазначимо, що в діагностичній процедурі сцен медіації медіатор вивчає, перш за все, втрачену міру, прояв гіперреальності та фантомності, зцілює їх у затвердженні характеристик об'єктивності, знань, цінностей, сил справедливості, майбутнього, цілісності, як зцілення, можливості обміну та переходу. В якості вторинних виступають торг, контекст і розповідь. Базовими та ключовими є сила знань, міць силового блоку, віра в майбутнє та сили зцілення.

РОЗДІЛ 11

МЕДІАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК «ФЕХТУВАННЯ ГРАНДМАЕСТРО».

Ч. 3. ІНСТРУМЕНТИ МИРОТВОРЕННЯ В РУКАХ МЕДІАТОРА

Після розгляду сцени медіації розглянемо медіаційні технології, інструменти медіатора, який володіє переговорами на високому рівні. Представлений уважному читачеві виклад цього матеріалу пов'язаний з главою, яка присвячена миротворенню, і тут дуже цінними для медіатора є висновки, пов'язані з практикою Ради Безпеки ООН, які, на наш погляд, можна застосовувати і на інших рівнях медіації. Ці практики ми вивчали протягом тривалого часу з 2014 року до 2019 року включно.

Практики миротворення були предметом вивчення і низки міжнародних конференцій. До яких висновків ми дійшли на підставі документів ООН, Ради безпеки, мандатів, які надають ООН у миротворення – підіб'ємо підсумки, лише характерні для медіації, ті, які медіатор може взяти на озброєння із практики миротворення.

По-перше, це визначення трьох ступенів складних конфліктів, трьох рівнів цих конфліктів. **Перший рівень – це мирне врегулювання суперечок, диспутів.** В даному випадку базовим центральним елементом є суперечка. По суті, на цьому рівні відбувається боротьба потреб, інтересів та позицій, звідси і пошук взаємних перетинів цих елементів у різних сторін переговорів у цій сфері. Ці питання досить глибоко пропрацювала Гарвардська школа переговорів, вивчаючи у стратегії перемога-перемога перехід на цінності, інтереси, потреби, одночасно затверджуючи ухиляння від позицій та особистісних оцінок.

Одночасно ми враховуємо, що у стратегії торгу, яка часто застосовується у суперечці, саме відбувається дослідження чи картографія як потреб та інтересів, так і позицій. При грамотному вирішенні суперечок йде рух кількома просторами: перший простір – це **«простір єдності»**, тобто те, що створює спільність, те, що підвищує цінність взаємодії, те, що створює можливість переговорів. Другий простір, через який спільно проходять сторони, керуючі чи керовані, або в рамках фасилітаційних практик як ведені у переговорах, це **простір ймовірності та майбутнього**. При цьому створюється контур взаємодії на основі попереднього простору єдності в переході до простору майбутнього, кращого майбутнього, ніж до цього спору.

Якщо ця суперечка перетворюється на загальну справу з вирішення протиріччя, створюючи умови, за яких усі співпрацюють навколо вивчення проблеми, дослідження тих протиріч, які призвели до суперечки та ведуть все-таки до рішень, що дозволяють розвиватися, то цей етап руху по простору майбутнього створює умови для розгляду найбільш складного простору – **простору відмінностей і протистояння**.

Переговори у просторі відмінностей та протистояння слугують задачі вирішення конфлікту та встановлення угоди чи домовленості. Цей простір базується на результатах двох попередніх етапів (у просторі єдності та просторі

майбутнього) та через простір відмінностей медіатор веде конфліктантів у вирішенні протиріччя до простору рішень урегулювання конфлікту.

Тут ефективні практики медіації відновлення, безконфліктної комунікації, фасилітаційні практики. На цьому етапі ключова роль відводиться дипломатії (мультилатеральній та білатеральній, багатоканальній та двоканальній), що створює поле можливостей.

Другий рівень – це дії щодо загрози миру. На цьому рівні в центрі знаходяться погрози актів агресії. Основним центральним поняттям є «загроза». Слід відрізнити «загрозу» та «ризик». Загроза відбиває можливість реалізації небезпеки, пошкодження, завдання шкоди тій чи іншій стороні, можливості крайньої форми непоправної шкоди, пов'язаної зі здоров'ям, життям, смертю і війною як остаточним руйнуванням світу.

Ризик – це ситуація, коли існує ймовірність втрат чи недоотримання прибутку, як середня ситуація між визначеністю та невизначеністю. Ризик розглядається в тріаді: визначеність, ризик, невизначеність, де ризик займає проміжне положення між невизначеністю та визначеністю, між штатними ситуаціями та абсолютно некерованими та неусвідомлюваними небезпеками, які розгортаються без впливу суб'єктів вирішення конфліктів.

Ризик означає, що співвідношення керованих та некерованих факторів може бути різним. Саме ступінь ризику і визначає це співвідношення. Відповідно, ризик все-таки передбачає керовану складову з боку суб'єктів, на відміну від ситуації невизначеності.

Загрози ж припускають, що існують як суб'єктивні, так і об'єктивні небезпеки. Чому ж виникає ситуація загрози щодо миру? Це означає, що та чи інша сторона є або показує себе спусковим механізмом ситуації, яка призведе до розгортання небезпеки, чинником, який стає загрозливим для іншої сторони чи ситуації миру загалом.

І тут, на відміну від першого рівня, інші завдання і у медіатора. Насамперед, тут можливе раціональне обґрунтування та зупинення небезпеки, оскільки поки що лише загроза миру. Одночасно суб'єктивні загрози можуть об'єктивуватися та з потенційних стати актуальними і небезпекою, що реально розгортається.

На ідентифікації нереальної та реальної загрози «сипались» багато переговорників, дипломатів та медіаторів. Необхідна зупинка загрозливих актів сторін конфлікту.

До того ж тут є можливість розриву будь-яких видів відносин: дипломатичних, політичних, економічних. Цей ряд можна продовжувати в залежності від сфери конфлікту та домінації сил сторін конфлікту. Крім того, при появі загрози миру, загрози актів агресії дуже ймовірна і демонстрація сили, яка долає подібні загрози, аж до «зустрічного удару», превентивної агресії. Іноді достатньо лише демонстрації, а іноді подібна демонстрація може призвести до ескалації конфлікту, і в цьому випадку рівень загрози миру має тонку грань із рівнем актів агресії, руйнуванням миру. Ця тонка грань означає зростання ціни ймовірності.

Саме тут загроза демонструє можливість підвищення ризику, підвищення можливості реалізації небезпеки. При цьому той чи інший суб'єкт стверджує, що він керує інтенсивністю та розгортанням небезпеки. Тут може бути широкий діапазон від блефу, обману, створення димової завіси, хитрощів до попередження та спускового механізму реалізації загрози. І тут виклик медіатору в ідентифікації брехні, розмежуванні реальних та нереальних речей, фантазмів та віртуальності до об'єктивного попередження небезпеки. І діяти доведеться відповідно до ситуації та обставин.

Третій рівень визначено радою безпеки ООН і вимагає осмислення кожним медіатором – це, власне, **акти агресії стосовно миру**. Ось тут, звісно, було розроблено різні заходи на рівні міжнародних відносин. Вони зберігають корисність для медіації, на наш погляд, і на інших рівнях та іншому масштабі взаємодії конфліктантів.

По-перше, тут можлива також демонстрація сил, що може призвести до блокади, санкцій, спрямованих проти того, хто здійснив акт агресії стосовно миру. У медіаційних досудових практиках саме це може призвести до судового розгляду або в більш м'якій формі до арбітражу. Крім того, стосовно актів агресії можуть бути стратегії обеззброєння, операції силового значення і, безумовно, одночасно має відбуватися встановлення простору взаємодії, створення більшої привабливості, простору задоволення потреб інтересів та вирішення конфліктів, ніж будь-які форми актів агресії.

Стосовно цієї ситуації, безумовно, існує і правовий вплив на агресора. Оскільки акти деструктивної агресії мають опинитися поза законом чи поза правилами поведінки медіаційних процесів. Коли ми говоримо про правила проведення медіації, то йдеться не лише про пояснення, а й про етичні санкції, що можуть мати психолого-відновлювальний, правовий, морально-етичний, ціннісний характер та які демонструють неприпустимість подібного та обмежують можливості прояву актів деструктивної агресії, припиняє їх. І в цьому питанні, безумовно, медіатор не має бути слабкою стороною. Нагадаємо про силу ненасильницьких дій, які часто змінюють мир.

Медіатор має бути стороною справедливості, сили розвитку та формування майбутнього.

Ці три рівні (мирне врегулювання суперечок, дії щодо загрози миру та, власне, актам агресії) вимагають розгляду відповідно до процесів миротворення. Це відноситься, перш за все, до практик, які позначені як *reasetaking*, *peacekeeping* і *peacebuilding*.

Ну почнемо по порядку. Перше, безумовно, варто розглянути на основі сили знань, сили представництва та сили дипломатії, йдеться про профілактику та попередження якраз актів агресії, превентивних дій до крайніх форм конфліктної ситуації чи війни. Після превентивної дипломатії звичайно ж, якщо зіткнення сталося і превентивні заходи не допомогли, а значить і дипломатичні запобіжники не спрацювали, здійснюється перехід до наступного етапу.

У цьому випадку включаються ті мандати, ті процеси, які визначені як встановлення миру або *reasetaking*. Це дипломатичні заходи приведення ворогуючих сторін до переговорної угоди. Тут є ряд напрямів пов'язаних і з

медіацією, в тому числі. Наприклад, це так звані «добрі послуги» авторитетних осіб. Якщо на практиці ООН це дії голови чи ключових посадових осіб, то в нашому випадку медіаційних процесів цими особами можуть бути певні керівники, люди, які мають авторитет, які можуть вплинути на обидві сторони або на окремі сторони у врегулюванні конфлікту через миротворення. Крім того, є тактика уникнення ескалації, тобто встановлення таких дипломатичних рамок, фреймів миру, які служать відновленню та зміцненню миру.

Вони посилюють протистояння та ескалацію, не переводять конфлікт на наступні етапи до крайніх форм. Тут же присутня і, наприклад, тиха дипломатія, яка передбачає не включення публічної сцени, не включення публіки, не масштабування конфлікту за допомогою засобів масової інформації чи соціальних мереж.

Тиха дипломатія проводиться ніби за лаштунками особисто чи через спеціальних посередників. У медіації теж є іноді робота груп медіаторів або парна медіація, коли медіатор працює не один, а може включати ще необхідних посередників, зацікавлених у вирішенні конфлікту двох сторін або ж тих людей, які працюють у напрямку миротворення. При цьому в тихій дипломатії відбувається посилення обох сторін у напрямку миру, врегулювання конфлікту. І, безперечно, тут супроводжується і тактика превентивної дипломатії врегулювання суперечок без допущення до ескалації конфлікту. Навіть якщо вже запущено процес приведення до миру, все одно потрібна превентивна дипломатія, щоб не зірвати цей процес, щоб скоротити поле загроз і можливостей актів агресії.

Крім встановлення миру (reasetaking) на наступному етапі формується такий процес, як reasekeeping або підтримання миру в практиці – це створення буферної зони, режиму припинення вогню, пошуку довгострокового вирішення. Це обмеження правилами взаємодії, поділ, створення певної дистанції, що дає можливість знайти довгострокове рішення. Одночасно затверджується дотримання прав людини. Тут же відбувається знешкодження мін, сцен втрати міри, ви пам'ятаєте, ми вже розглядали травми, які визначають сцени втрати міри, як, власне, вибухонебезпечну ситуацію, як подібний до мін та їх знешкодження образ.

Ось розмінування цих травм або недопущення тиску на травми (у народі відоме як «не тиснути на хворий мозоль») – це враховується і включається в дискусіях та переговорах. Ці моменти можуть бути віднесені до reasekeeping медіатора. Безумовно, тут відбувається обмеження та створення запобіжників від мови ненависті, образ та головне загрозам миру та агресивним діям.

Розширюється поле можливостей у напрямку миру, і, перш за все, у пошуку найкращого рішення в ситуації, що склалася.

Пошук такого вирішення конфлікту визначає третій процес, який дуже добре відомий у миротворення, але менш відомий у медіаторів, йдеться про миробудування reasebuilding.

Миробудування покликане зменшити ризик повернення, рецидиву або відновлення конфлікту. Це відбувається, відбувається через вибудовування відносин чи усвідомленням їх. Тут необхідно наголосити, що медіація спочатку

розглядається як не нав'язування якихось рішень та ненасильницькі дії, але водночас позначає вибудовування системи позитивних цінностей, усвідомлення та самоусвідомлення потреб та інтересів сторін, що вийшли з конфлікту.

Можливість миробудування стверджується як створення успішного світогляду у вирішенні конфлікту. До цього процесу належать: зміцнення сил переговорника; потенціалу ненасильницького безконфліктного вирішення спору; створення умов сталого миру; створення офіційно фіксованих запобіжників загроз та актів агресії миру; вирішення основних питань взаємодії та виконання умов досягнутого миру.

Саме тут дуже важливим є осмислення об'єкта та предмета конфлікту, вирішення ключових протиріч конфлікту, задоволення потреб та інтересів сторін, але вони мають, безумовно, бути позитивними та справедливими.

В аналізі того, що відбувається, велика роль відводиться методам моделювання, розробленим, наприклад, у теорії ігор. Важливим процесом медіації є перехід від функціонування сторін, яке травмує, до розвитку та формування перспективи у правових справедливих форматах. Тут же відбувається й усунення причин конфлікту. Ці причини осмислюються в контексті причинно-наслідкових зв'язків, які призвели до глухого кута і досліджують дії зі створення такої ситуації, в якій стає неможливим повторення дії цих причинно-наслідкових зв'язків у зародженні та ескалації конфлікту (принаймні до цього треба прагнути).

У центрі цього етапу знаходиться справедливе рішення щодо ресурсу, тобто того предмета конфлікту, навколо якого відбуваються суперечки, протистояння, напруга і так далі. Безумовно, не менш цікава і ще одна форма, яка досить скептично розглядається в практиці миротворення, оскільки має силовий характер, але має місце бути.

Йдеться про такий напрямок, як примус до миру, *peace enforcement*. Примус до миру, звичайно, є комплексом протидій стосовно етапу загрози миру та переходу від нього до актів агресії.

Примус до миру передбачає застосування низки силових заходів, зокрема використання військової сили на рівні ООН та її Ради безпеки. Тут варто одразу згадати роль миротворців у блакитних касках, яких надають різні країни та які беруть участь у певних операціях за мандатом Ради Безпеки ООН.

Приведення до миру в медіації часто означає перехід до судового розгляду, коли іншого варіанта вже не залишається, коли агресора вже необхідно зупинити, у тому числі силовими методами. Це здійснюється в рамках закону як узаконене насильство для встановлення миру.

Якщо Радою безпеки ООН примус до миру використовується у випадках загрози миру, порушення миру або актів агресії, то в медіації примус до миру пов'язаний з ідентифікацією однієї зі сторін у вкрай деструктивних агресивних діях, які загрожують життю та здоров'ю іншої сторони та/або призводять до порушення закону, і медіатор як громадянин відповідно до законодавства зобов'язаний зупиняти подібні дії.

Нагадаю статті Конституції України:

Конституція України Розділ II ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Стаття 21. Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

Стаття 27. Кожна людина має невід'ємне право на життя.

Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави - захищати життя людини.

Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань.

Стаття 28. Кожен має право на повагу до його гідності.

Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідям.

Стаття 60. Ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази.

За віддання і виконання явно злочинного розпорядження чи наказу настає юридична відповідальність.

Стаття 63. Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист.

Засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду

Тут необхідно зазначити, що часто буває, що у полі сімейної медіації сторони конфлікту намагаються показати своїх опонентів як украй деструктивно агресивними. В даному випадку медіатор має бути максимально об'єктивним, тут необхідні незаперечні факти цієї агресії та перехід уже в правову систему вирішення конфлікту.

Оскільки «примус до миру» пов'язаний із збільшеною ймовірністю злочину, а в даному випадку медіатор перебуває на боці протилежної ескалації конфлікту та загрози злочину, які він, як і будь-який законослухняний громадянин і професіонал повинен зупиняти, то ці моменти іноді вимагають серйозного та уважного пояснення сторонам.

Отже, підсумувавши позитивну частину технологій, які, на мій погляд, адекватно застосовні в медіації, зазначимо, що існують різні ситуації від суперечки, загроз до власне актів агресії. Саме вони потребують комплексності та послідовності застосування миротворчих процесів та вибору технологій адекватних відповідно до цих ситуацій. Тому медіатор повинен освоювати різні форми роботи та бути готовим до крайніх умов загрози війни, актів насильства як крайніх форм конфлікту, протистояння яким потребує миротворення з боку медіатора.

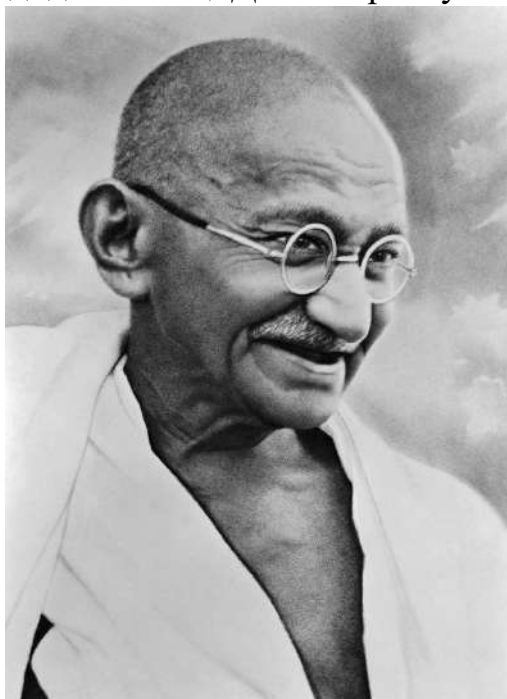
У той же час слід зазначити, що в сучасних переговорних процесах медіатори не завжди готові до крайніх форм, оскільки медіація спочатку обмежена ненасильницькими та несиловими методами взаємодії учасників. У

цій науковій роботі ми намагаємося розглянути не усічений діапазон медіації, а повний діапазон. Поясню чому – усічений діапазон призначений на вузький набір компетентнісних знань (часто без універсальних знань – загальної теорії медіації), а значить медіатори запрограмовані на вузький діапазон переговорних процесів.

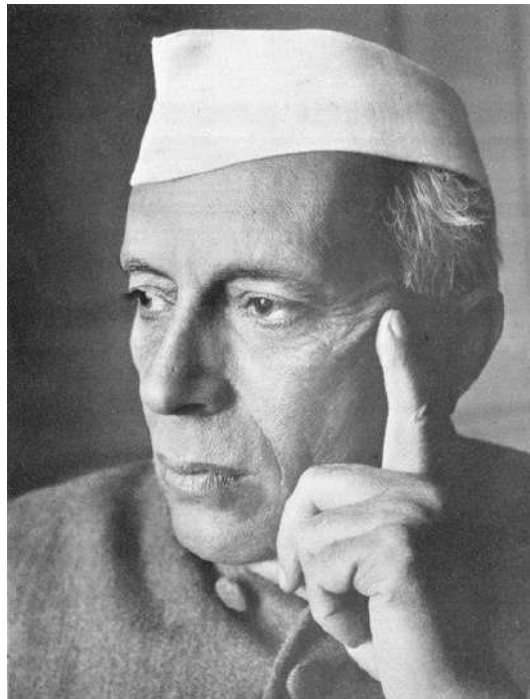
З одного боку, це формує професійних «автоматів» медіаторів, що тиражують у вузькому діапазоні обмежений набір методик, з іншого боку розробники і ті, хто формують усічений діапазон, можуть ще довго формувати рівні підготовки та перепідготовки (і в цьому нічого поганого немає, крім швидкості навчання та якості вирішення ситуації).

Одночасно усічений діапазон сил медіатора слугує запобіжником від можливих зловживань та ймовірності ятрогенії медіаційної практики, тому в медіації вироблені такі принципи: добровільність, рівноправність сторін, конфіденційність, незалежність та неупередженість медіатора, конструктивний характер переговорів. А за твердженням Христофа Бесемера основні ідеї медіації відповідають ідеям руху «життя без насильства» [Бесмер Х., 2005, с.44].

Підтримуючи повністю установку на життя без насильства, одночасно варто стверджувати максимальний рівень дієздатності та вміння керувати повним діапазоном сил медіації. На мій погляд, продовжувачі ідей «усіченого підходу» ставлять знак рівності насильству і силам, це дуже серйозна помилка. Ще Махатма Ганді при розгляді ситуації в провінції Беттії стверджував, ненасильство засноване на силі та переконаності у своїх діях, ахімса (ненасильство) не може і не повинна практикуватися вибірково та від страху. Вона має практикуватися від внутрішньої сили і в усьому, а не вибірково. Його ідеї про «the spinning wheel» та мужність пропоную розглянути в кейсі **«ідеї ненасильства Махатми Ганді та миротворення»**, з цитатою з листів Махатма Ганді до в'язниці Джавахарлалу Неру.

Махатма Ганді

Джавахарлал Неру

Кейс «Ідеї ненасильства Махатми Ганді та миротворення»

Наведу аргументи миротворення та ідей ненасильства, які були запропоновані мною консорціуму «Університети за мир» на форумі в Грузії Mahatma Gandhi Days. Peace and Nonviolence International Conference. July 25-30 2016 – Tbilisi, Batumi, Georgia

Ідея Консорціуму «Університети за мир» була розроблена нашими грузинськими партнерами, а спільна діяльність дозволяє назвати друзями, і бере початок на симпозіумі у Туреччині у Гіресуні у грудні 2014 року.

На той момент багато хто говорив про можливий розкол України під час російської анексії Криму та Донбаського конфлікту.

Наші грузинські колеги говорили, що ми робимо ті самі помилки, які робила Грузія в Абхазькому та Цхінвальському конфліктах. І ми намагаємося почути та зрозуміти наших друзів. За ці кілька років ми щось встигли, але ми, говорячи словами Махатми Ганді, ясно відчуваємо обмеженість наших зусиль.

Зупинюся на деяких тезах спільних, у моєму розумінні, з теорією світу ненасильства Махатма Ганді та діяльністю консорціуму, а також просто суб'єкта миру у світі зростаючого насильства.

1. Обмеженість зусиль та «прядка» миру.

В момент війни суб'єкт миру залишається під ударами різних войовничих сторін, втрата начебто означає істину або в запалі емоцій все означає.

Під ударами суб'єкт миру може запропонувати лише любов до людства та майбутнє. Так в одній із дискусій із прекрасним молодим українцем у мене відбулася суперечка.

Він стверджував, що Україна має воювати до перемоги. Перемога справді потрібна, але який дискурс перемоги – війни чи миру.

– А що для тебе перемога?

– Повне руйнування та знищення противника.

– А що далі? Це питання призводить до роздумів чи можна побудувати на крові та руйнуванні майбутнє.

Я запропонував йому визначення «перемоги» як миру, який кращий за попередній, довоєнний стан, хай і не відразу, але кращого.

Через місяць ми повернулися до цієї розмови, він почав стверджувати поетику війни як натхнення непримиримого насильства, жертвність, але вже «заради кращого світу». Тоді я змушений був поставити запитання:

– А який політичний та економічний режим відповідає кращому світу та українському патріотизму? Коли цей режим відстоює інтереси політичної, громадянської нації та коли ці жертви не марні?

Як написав Махатма Ганді у в'язницю Джавахарлалу Неру: «І хоч би що ти не робив, насамперед не розчаровуйся в прядці. І я і ти можемо бути незадоволені собою через багато чого, що ми робили і у що вірили, але ніколи не повинні ми відчувати ні найменшого жалю про те, що повірили в прядку або про те, що щодня пряли так багато хорошої нитки заради нашої батьківщини».

«Above all, whatever you do, don't you be disgusted with the spinning wheel. You and I might have reason to get disgusted with ourselves for having done many things and having believed many things, but we shall never have the slightest cause

for regret that we have pinned our faith to the spinning wheel or that we have spun so much good yarn per day in the name of the motherland» [Gandhi M. K., 1922].

2. Миротворення як суб'єктивність людства.

Скільки ж таких ниток миру має бути, щоб людство стало суб'єктом дієздатним до миру та захищаючим спільні цілі.

Зараз спостерігається посилення розломів, так події в Сирії забезпечили таку напругу в Європі, що посилюються бар'єрні функції в ЄС. Великобританія на це посилення відповіла Brexit, прагнучи максимально знизити навантаження на національний бюджет і закрити кордони. Посилюються праві у Європі, одночасно формується економіка війни у локальних конфліктах. Санкції, peacekeeping, peacemaking та peacebuilding ще повинні довести ефективність наднаціональних, світових інституцій.

Будівництво миру зараз перебуває на межі між: з одного боку, затвердження глобального світового порядку, форматування країн під правила глобальних суб'єктів, з іншого боку, створення умов післявоєнного миру з режимом до нормального життя та розвитку, чого, власне, і прагне peacebuilding.

Не менш важливою проблемою є розвиток соціальної травми, застрягання в ній як спосіб життя, соціальне утриманство біженців, які як деформація вимагають конвертації травми у соціально-економічні забезпечення. Використовуючи драматичний трикутник «переслідувач-рятувальник-жертва», вони виступають у ролі жертви з можливим переходом до терористично забарвленого переслідувача.

Європейська сторона, що приймає, також опиняється в драматичному репертуарі від рятувальника до жертви або навіть до переслідувача. Згадаймо насильства на вулицях Німеччини або посилення терактів у Франції.

Глобальні форми насильства військового, терористичного, економічного, інформаційного тощо все частіше розглядаються у визначенні гібридних воєн у різних співвідношеннях. Все це нові виклики для суб'єктів світу, і тут вивчення «мови насильства», її наративів вже недостатньо, як недостатньо ідентифікувати фази геноциду. Необхідно формування дієздатності суб'єктів світу з позиції цілісності як своєї країни, так і людства.

Нагадаю саме проти третирування, гніту та насильства виступав Махатма Ганді, одночасно розмежовуючи ненасильство, ахімсу і боягузтво: «Моя огида до війни була тоді такою ж сильною як і зараз, і я нізащо не взяв би в руки рушницю. Але людське життя – не пряма лінія, це переплетення моральних зобов'язань, часто вельми суперечливих. І людині доводиться обирати між тими чи іншими обставинами. Як громадянин і реформатор, який закликає покінчити з війною, я не повинен був агітувати і вербувати прихильників війни, які ухилялися від вербування через боягузтво...

Я не вірю в відплату, але чотири роки тому, не вагаючись, сказав мешканцям села біля Беттії, що вони, які нічого не знали про ахімсу, винні в боягузтві, не захистивши честь своїх жінок і своє майно силою зброї. І я не вагався ... нещодавно сказав індусам, що якщо вони не вірять у повну ахімсу і не можуть її практикувати, то вони будуть винні у злочині проти своєї релігії та

людяності, якщо не зможуть силою зброї захистити честь своїх жінок проти викрадача, який вирішив забрати їхніх жінок».

«My repugnance to war was as strong then as it is today; and I could not then have and would not have shouldered a rifle. But one's life is not a single straight line; it is a bundle of duties very often conflicting. And one is called upon continually to make one's choice between one duty and another. As a citizen not then, and not even now, a reformer leading an agitation against the institution of war, I had to advise and lead men who believed in war but who from cowardice or from base motives, or from anger against the British Government, refrained from enlisting.

I do not believe in retaliation, but I did not hesitate to tell the villagers near Bettia four years ago that they who knew nothing of ahiysi were guilty of cowardice in failing to defend the honour of their womenfolk and their property by force of arms. And I have not hesitated. . . only recently to tell the Hindus that if they do not believe in out-and-out ahiysi and cannot practise it they will be guilty of a crime against their religion and humanity if they failed to defend by force of arms the honour of their women against a kidnapper who chooses to take away their women».

3. «Життя як вузол моральних зобов'язань».

Наведу ще одну цитату Махатми Ганді: «Безперечно вірно, що ненасильство поширюється подібно до аромату троянди вздовж і впоперек землі, але смердючий запах насильства все ще сильний, і було б нерозумно ігнорувати або недооцінювати його».

«It is undoubtedly true that non-violence is spreading like the scent of the otto of roses throughout the length and breadth of the land, but the foetid smell of violence is still powerful, and it would be unwise to ignore or underrate it».

«Сморід війни» швидко охоплює людей, соціальна тканина рветься і залишаються лише фрагменти цілісності.

Саме тому необхідно формувати «єдність у розвитку», освіту до миру та науки, існування останньої виправдано лише однією цінністю – «Істинною». Саме тому політичний режим, налаштований на отримання прибутку, вимагає від науки лише забезпечення політичної стратегії домінування і панування. Країнам, які не є глобальними гравцями, залишається лише шанс об'єднуватись та доводити об'єднану суб'єктність миру, використовуючи багатоканальну, мультилатеральну дипломатію, створюючи нове когнітивно-інноваційне поле міжнародних відносин. Важливим кроком при цьому є створення широкої експертної панелі або майданчика науково-інноваційного миру. У цьому контексті важливу роль може відіграти Тбіліська ініціатива або Гельсінкі 2.0.

Конструювання майбутнього відбувається не тільки у вирішенні істотних проблем сьогодення, а й у «перебудові» історичних основ, часто невідомими і нерозумними «конструкторами». Відбуваються меморіальні війни за трактування, приватизацію чи історичну помсту у подіях, які вже сталися. Зараз необхідною залишається «Історія миру» у світовій історії, усвідомлення її глобальних технологій, відстоювання миру в сьогоденні та формування миру майбутнього, заснованих на цілісності людства – все це вимагає робити міцні «хороші» нитки, тканини соціальних відносин, соціетального та інтелектуального капіталу міжнародних відносин.

4. Добро та знання.

І ще одне становище Махатми Ганді: «Добро повинно поєднуватися зі знанням. Від простого добра користі мало. Потрібно зберегти чудову якість розрізнення, що супроводжує духовну мужність і характер. У критичній ситуації треба знати, коли говорити, а коли мовчати, коли діяти, а коли утриматись. Дія і бездіяльність за цих обставин стають тотожними, а не такими, що суперечать один одному».

«Goodness must be joined with knowledge. Mere goodness is not of much use. One must retain the fine discriminating quality which goes with spiritual courage and character. One must know in a crucial situation when to speak and when to be silent, when to act and when to refrain. Action and non-action in these circumstances become identical instead of being contradictory».

Навіть у разі крайньої форми протистояння можлива мирна суперечка на початку дискусії, під час входу в переговорний процес. Наведу українську дипломатичну байку: «український дипломат розповідає про відомий епізод, коли Київський князь Володимир перед Хрещенням у Херсонесі (нинішньому Севастополі) вирішив скупатися у морі, і московський князь украв у нього штани. На це твердження російський дипломат кидає репліку – «Не було тоді московських князів, Москва була започаткована значно пізніше». І після цієї репліки колеги український дипломат продовжує – «А тепер перейдемо до аргументів, чому Крим не має бути анексований».

Окрім риторики та аргументації у суперечці, ще безумовно необхідні сили права, сили знань, сили віри та перспективи (майбутнього), дієздатності та інші сили медіації, без яких залишиться лише гарна риторика і нічого більше.

Тому ми стверджуємо необхідність у підготовці медіатора повного діапазону сил, без усіченої практики, дії з усвідомленням обмежень ситуації та самообмежень в усвідомленому виборі медіатором стратегії та тактики медіації.

В умовах добровільності та ненасильницької медіації найважливішим напрямом робіт медіатора є вивчення технологій супроводу правильної соціально-групової динаміки – фасилітаційних практик, їх можливостей у вирішенні конфлікту.

При цьому не завжди медіатор повинен бути байдужим, оскільки в ситуації можуть розгортатися інші характеристики, які вимагають іншої конфігурації сил медіатора.

Розглянемо ще один, який я хочу обговорити у цій частині. Він пов'язаний з формами взаємодії медіатора та різних сторін конфлікту. Медіатор змушений реагувати на їхню специфіку та зміст, обмежувати їх, не дозволяючи посилювати загрози миру та можливість актів агресії по відношенню до миру. Нагадаємо, медіатор веде до миру та угоди.

Про що йде мова? Визначимо ключові десять форм взаємодії під час медіації сторін конфлікту.

Першу форму взаємодії ми визначили як футуризацію.

Ми вперше запроваджуємо цей термін футуризація — це взаємодія людей у пошуку перспективи, створення майбутнього. Ось звідси і «future», як

«майбутнє» можна було б, звичайно, застосувати і слово ф'ючеризація, але більш адекватним видається розгляд футуризації, тобто розгляд перспективи кращої, ніж конфлікт, перспективи розв'язання конфлікту як кращого миру, ніж попередній.

Друга форма взаємодії у комунікації – це аргументація переконання. В даному випадку ми говоримо про раціоналізацію взаємодії, яка передбачає основу на об'єктивні факти, докази, вислуховування один одного, активне слухання. І тут створюється ситуація саме дослідження об'єктивних характеристик потреб та інтересів як одного, так і іншого боку конфлікту.

Третя форма взаємодії – взаємодія на основі потреб та інтересів.

У цій формі взаємодії в центрі є система потреб – потреби у чомусь. У науці та управлінні достатньо розроблені схеми потреб, починаючи від вітальних, соціальних та духовних до інших різних класифікацій.

Для нас важливо те, що потреби та інтереси відносяться до суб'єктивно-передумового блоку діяльності та є основою більшості успішних переговорів. Інтереси розглядаються як те, що рухає та створює спонукання. Це категорія переходу від потреб у мотиви. Інтереси можуть бути усвідомленими та неусвідомленими, але вони часто звернені у сферу діяльності та інституційного задоволення своїх потреб.

Четверта форма взаємодії – мотивація та таргетизація.

Ми визначили цю форму взаємодії як мотивація та таргетизація.

При цьому мотивація відображає спонукання до формування сил, усвідомлення сили спонукань. У теорії діяльності мотивація перебуває у структурі діяльності: після усвідомлення потреб інтересів, зв'язування їх із переконаннями, вона (мотивація) завжди формується до постановки мети (до цілепокладання). А ось у понятті «таргетизації» відображено процес цілепокладання, який передбачає і зацікавленість сторін, і задоволення потреб, і, власне, спонукальну силу досягнення мети.

П'ята форма взаємодії – це чарівність чи сугестія, навіювання.

Тут найбільш адекватне слово «чарівність», оскільки чари відбивають прояв у взаємодії міфологічного світогляду, яке тяжіє до протистояння свої-чужі і веде до ескалації конфлікту. Сугестія розглядається в контексті гіпнотизму, який може мати і науково обґрунтований та науково-технологізований характер. Гіпнотизм окремо досліджувався в кримінології та психології як вплив на інших людей. Зараз дуже часто у переговорах використовуються НЛП технології, які часто пов'язані із сугестією, іноді, щоправда, використовується еріксонівський гіпноз. Причому це прийнято у діловій практиці, як на мене, не дуже адекватно. Медіатор повинен розуміти подібні речі, оцінювати та припиняти. Таке може бути в медіаційній взаємодії – чарівність та сугестія. Нагадаємо старе правило, «щоб не розчаровуватися, не треба зачаровуватися». Якщо ви не хочете потрапити в об'єктивні факти, які будуть проти вас, ви повинні спочатку вивчати об'єктивні факти та діяти відповідно до них, а не відповідно до ілюзорних очікувань.

Шоста форма взаємодії – це маніпуляція, обман. Вона також пов'язана з попередньою категорією. Люди часто йдуть на створення димових завіс,

ширм, обману, хитрощів і ще багато різних подібних речей. Вони (ці речі) визначають взаємодії, особливо коли це зі сценами випаленої землі та іншими. У цьому випадку медіатор повинен не лише діагностувати, ідентифікувати подібні форми комунікації, а й обмежувати та зупиняти. Я хочу нагадати, медіатор взаємодіє у напрямку справедливості та об'єктивності, що несумісне з обманом та маніпуляціями. Іноді все-таки подібні речі зустрічаються у тактиці розкриття позиції, камуфляжу, обману, маніпуляцій та «димових завіс».

Сьома форма взаємодії – це торг. Про нього сказано дуже багато, безумовно, він дуже часто працює в медіаційних практиках. Пошук взаємовигідного рішення може бути у форматі торгу, компромісу чи співпраці. Можемо відзначити, що найчастіше конфліктна взаємодія не переходить у співпрацю, у цю кращу форму взаємодії для вирішення конфлікту. З компромісами, коли співробітництво або неможливе, або ще не настав час до нього, теж не все гаразд на етапі їх реалізації. Компроміси в даному випадку можливі під загрозою судового розгляду, який може для сторін виявитися найбільшою загрозою, більшою за медіаційне рішення.

Восьма форма взаємодії – це критика та обнулення.

Подібна форма взаємодії є вкрай негативною для медіації, для її результату. Щоправда, вона часто зустрічається у медіації. Насамперед, вона зустрічається у сімейній, професійній та бізнесовій медіації. В останній її проявами є, коли керівник дозволяє собі обнуляти позицію, інтереси та потреби своїх співробітників. У сімейній медіації, коли дружина чи чоловік обнуляють результати створення сім'ї або дії свого партнера в сім'ї, тобто як у З. Фрейда – відбувається процес кастрації (причому як по відношенню до чоловіка, так і по відношенню до жінки).

Медіатору необхідно розмежовувати критику та обнулення (як знецінення іншої людини, її особистості, цінності, її прав) від критичного мислення. Критичне мислення – це мислення, яке спрямоване на пошук об'єктивних фактів та їх верифікації, в позиції все піддай сумніву. Підкреслюю: перевіряй, аргументуй, доводь і верифікуй, але не знецінюй та обнулюй.

Критичне мислення відноситься до світу пошуку істини та правди з позиції верифікації, перевірки достовірності аргументів та фактів. А ось критика як обнулення, як у рейдерській кастрації, це характеристика критиканства, створення умов неможливості вирішення ситуації, оскільки відбувається дераціоналізація. В критиканстві відбувається переведення на страх і тіньову сторону під час взаємодії.

Дев'ята форма взаємодії – це тиск. Тиск, як форма збільшення напруги створення додаткових труднощів у переговорах з метою досягнення своїх цілей, не зговірливості однієї чи обох сторін конфлікту.

Тиск завжди присутній у складних та напружених переговорах, коли медіатор визначає сторони конфлікту як важкі.

Ми можемо розглянути форми та прояви важких співрозмовників, складних переговорників – вони будуть абсолютно різними. Наприклад, однією з цих форм важких переговорників є так звані «акули та монстри», які передбачають постійний тиск на другу сторону та тиск на медіатора,

переговорний пресинг. Медіатор повинен створювати контур обмеження подібних взаємодій тиску, тому що тиск передбачає створення напруги в іншій стороні, почуття провини та перехід до того, щоб йти на поступки. Часто гідні люди поступаються частіше, ніж негідні, оскільки погано володіють силами медіації. Система тиску має обмежуватися та долатися під час медіації.

Десята взаємодія – це взаємодія загроз та звинувачень. Медіатору часто доводиться вислухати ці крайні форми, і тоді доведеться перейти на тактику взаємодії з кожною із сторін окремо, перш ніж вести з ними дискусію одночасно.

Загрози, ми вже зупинялися на цій формі взаємодії, разом із небезпеками та актами агресії і доведеться долати в угоді медіатору та обмежувати цю взаємодію з перших кроків. Загрози, як і акти агресії, є крайньою небажаною формою взаємодії.

Таке теж буває, низка кейсів погроз та актів агресії є у досвіді у кожного медіатора – коли люди зривалися на агресію і було необхідно її зупинити чи перевести в конструктивне русло, обмежити чи вивести другий бік з-під агресивної ситуації. Надалі необхідно було поставити запобіжники, створити той контур взаємодії, у якому агресія неприпустима та її рецидиви теж.

РОЗДІЛ 12

ЕМПІРИЧНІ СОЦІОЛОГІЧНІ МЕТОДИ У МЕДІАЦІЇ

Для соціології медіації важливим є не лише теоретична частина, не лише соціально-технологічна, а й емпіричні прикладні методи. Уточнимо, до соціальних технологій у медіації відносимо штучні, тиражовані, послідовні, результативні операції та процедури, які спрямовані на досягнення мети – укладання домовленості та угоди у переговорному процесі за участю третьої сторони – посередника (медіатора). До соціальних технологій медіації ми відносимо технології взаємодії, комунікативні, управлінські, конфліктологічні, переговорні та консультаційні технології, які застосовуються до, під час та після проведення зустрічей посередника зі сторонами конфлікту, які ведуть переговори.

У прикладній частині нас цікавлять соціологічні методи, насамперед, емпіричні методи застосовуються під час медіації. Яка специфіка їх застосування та які умови дозволяють використовувати їх ефективно, а які, навпаки, знижують ефективність застосування тих чи інших методів соціологічного дослідження.

Зупинимось на кількох групах емпіричних соціологічних методів.

Перша група – це група методів, яку прийнято називати **класичним аналізом документів чи кабінетними дослідженнями**. Йдеться про методи, що передбачають використання отриманої раніше соціологічної інформації, яка для дослідження є вторинною, оскільки здійснюється використання лише результатів дослідження та їх інтерпретація у медіаційних практиках.

Зупинимось на кількох методах із цієї групи.

Звісно, це *аналіз документів* чи, власне, кабінетний метод дослідження. Конфлікти, через які звертаються до медіаторів, часто вимагають знання власне механізмів медіації, подібних ситуацій, прецедентів, які так чи інакше вплинули у минулому на вирішення таких самих ситуацій, що особливо прийнято в юридичній судовій практиці, особливо у прецедентному праві. Одночасно важливою частиною дослідження є вивчення та використання статистичних даних.

Для чого це потрібно? Знання механізмів статистичних даних, фактажу, конкретики як професійних компетенцій ми можемо розглядати з позиції не тільки того, що відомо як «епістема», як знання глибинні, теоретичні, спеціальні, а й того, що відомо як «техне» – знання про технології, практики, які вже пройшли апробацію, верифікацію та застосовуються, але також і про конкретне знання – «метису», знання конкретних та унікальних умов та ситуацій, специфіки конкретного.

Про співвідношення цих понять варто прочитати у роботі Дж. Скотта «Благими намірами держави» [Скотт Дж., 2011].

Знання конкретних ситуацій, що розгортаються, це не цілком ситуація *ad hoc*, але це завжди конкретні кейси дослідження. Так ось, в аналізі документів найчастіше досліджується стан за вже певними критеріями, категоріями та

індикаторами, статистичними даними, кореляціями та зв'язками, рідше механізмами.

Це необхідно для визначення ризику, загроз при продовженні конфлікту, одночасно подібні знання дозволяють демонструвати закономірність результату причинно-наслідкових зв'язків. Ці методи дослідження визначають або ілюструють механізми вирішення конфлікту, причому як з боку ефективного вирішення конфлікту, так і з боку фатальних помилок – тих помилок, які можуть призвести до плачевного результату або знизити ефективність роботи медіатора та укладання угоди.

Зараз найбільш доступними документами для аналізу учасників конфлікту є соціальні мережі, за якими можна створити презентаційний профіль учасників, як вони презентують себе мережевій спільноті. Тому **аналіз документів соціальних мереж** розвивається і розвиватиметься далі та включає в себе як якісні методи (контент і контекст аналіз), так і методи візуальної соціології.

Аналіз документів спрямований і на дослідження механізмів розвитку та вирішення ситуації за аналогією. В даному випадку, тут цілий комплекс використання методів аналогії, характеристика багатьох з них наведено у моїй роботі «Якісні методи соціального прогнозування», де ми докладно досліджували методи аналогії, а також у роботі «Прогнозування за аналогією». #GS Геополітичні студії. Робоча книга» [Лепський М. А., 2016; Лепський М. А., Лепська Н.В., 2017].

У **методі за аналогією** необхідно розглядати подібні або з високим ступенем подібності процеси, події та ситуації, які також передбачають можливість використання кейс-стаді, яка є одним з основних практикоорієнтованих інструментів у навчанні та підготовці професіоналів, у нашому випадку медіаторів та переговорників, у вирішенні конфліктів із непідготовленими конфліктуючими сторонами.

Як правило, медіатори використовують екземпліфікацію (аналіз конкретних прикладів), той напрямок, який передбачає конкретне знання як ілюстрацію, як демонстрацію можливості проведення медіації на конкретних прикладах, кейсах ситуацій, які аналізуються.

Для медіатора подібні речі формуються в банк кейсів, який загалом там є певною підмогою аналізу, узагальнення практики, конкретної практики. Тут варто відзначити також проєкт Гарвардської школи переговорів, який був запущений не так давно. У дослідженні кейсів та переговорних практик американських держсекретарів (SOSP).

Проєкт американських держсекретарів (SOSP) є спільним зусиллям Програми переговорів Гарвардської школи права, Гарвардського переговорного проєкту, Проєкту майбутнього дипломатії Белферського центру у Гарвардській школі Кеннеді та Гарвардської школи бізнесу. SOSP висвітлює та веде хроніку переговорів колишніх держсекретарів США.

Кожного із дипломатів проінтерв'ювали про потужну переговорну тактику, яку вони використовували при управлінні зовнішніми справами, консультуванні президента з питань зовнішньої політики та виконанні

договорів. SOSP також наголошує на найбільш складних і важливих переговорах з якими довелося зіткнутися, коли державні секретарі виконували вищу зовнішньополітичну роль країни.

Ця жива історія охоплює понад 40 років служби – від Ніксона до адміністрації Обами – і пропонує унікальний архів для вчених, які вивчають запобігання та вирішення конфліктів, посередництво, переговори та дипломатію.

Державні секретарі США

56-й Генрі А. Кісінджер

60-й Джордж П. Шульц

61-й Джеймс А. Бейкер III

64-й Мадлен К. Олбрайт

65-й Колін Л. Пауелл

66-й Кондоліза Райс

67-й Хілларі Родем Клінтон

69-й Рекс У. Тіллерсон

[<https://www.pon.harvard.edu/category/secretaries-of-state-project/>]

Окремим кейсом було глибинне дослідження практики Генрі Кісінджера як одного з фундаторів американської дипломатичної школи, людини, яка входить до ради старійшин при голові ООН, аналітика та дипломата найвищого класу, який змінив дипломатичними заходами цей світ.

Я рекомендую з увагою поставитися до роботи Джеймса Себеніуса, Нікласа Бернса, Роберта Мнукіна «Мистецтво переговорів по Кісінджеру: Уроки укладання угод на вищому рівні» [Себеніус Дж. та інші, 2019].

Окрім аналізу документів, кейс-стадії методів за аналогією, безумовно використовується у медіаторній практиці **біографічний метод** дослідження: 1) формування конфліктної ситуації; 2) учасників конфлікту; 3) медіаторів (для вивчення найкращих методів у конкретній практиці переговорів); 4) ідей та підходів у медіації.

Біографічний метод, як генезис формування конфліктної ситуації, спрямований на розуміння зародження і розвитку конфліктної ситуації та визначення етапу, на якому включився до роботи медіатор. Безумовно, не варто захоплюватися застосуванням методу заради методу. Цей метод слугує задачі врегулювання конфлікту та укладення угоди, він спрямований на прискорення усвідомлення процесів, що відбуваються, і наступної тактики та стратегії медіації.

Біографічний метод дослідження учасників конфлікту спрямований на підготовку медіатора до вирішення конфлікту. Для медіаторів у підготовці до переговорів необхідно розуміти досвід, специфіку, орієнтацію, поведінкові стереотипи, характеристики діяльності, фатальні помилки чи характеристики успіху, конкретного результату, спрямованість, професійну деформацію учасників взаємодії – це вивчається безпосередньо біографічним методом. Біографічний метод може демонструвати етапи біографії, а також етапні

характеристики, потреби інтересів, специфіку етапу сімейної динаміки та професійного зростання, що також є підмогою для ведення переговорів медіатора. Під час підготовки до переговорів медіатор чи його помічник дає біографічний аналіз особистості учасників, у медіаторному сленгу відомий як «об'єктивка».

В американській практиці іноді проводяться **спеціальні політичні чи економічні розслідування біографії** у професійній сфері, у діяльності людини, особливо, якщо ціна питання є дуже високою. Наприклад, це можуть бути політичні дослідження, прийняті на практиці політтехнологів та політконсультантів до початку виборчого процесу. Це робиться для того, щоб надалі переговори або медіація під час переговорних процесів була адекватною, оскільки відомий факт, що все, що не продумано спочатку, обов'язково в гіршому вигляді з'явиться наприкінці. «Скелети, сховані у шафі» на початку процесу обов'язково з'являться у кульмінації чи у розв'язці медіаторних переговорних процесів. Тому цей процес дуже необхідний для підготовки та проведення медіаторних переговорів.

Біографічний метод дослідження кращих практик переговорів, і власне медіаторів, слугує переважно дослідженню механізмів ведення переговорів та підвищення кваліфікації медіаторів.

Для вдосконалення медіаторського професіоналізму слугує **метод біографії ідей** та підходів у медіації. Із прикладом роботи з методом біографії ідей та авторською методикою ви можете ознайомитись у параграфі «Ідея «людського розвитку» у контексті вивчення трансформаційних фаз новацій (біографічний метод розвитку ідей) у монографії 2015 року «Стійкий розвиток суспільства: Запорізький регіональний досвід» [Лепський М.А., 2015.С.12-29].

До методів дослідження конфліктантів, який може бути основним та допоміжним у переговорах є **профайлінг учасників конфлікту**. Ми виділяємо кілька видів профайлінгу, який у своїй збірці зазвичай слугує у підготовці медіатора. Якщо раніше у главі 7 ми вже розглядали необхідність у профілі складання діяльнісного (суб'єктного), ціннісного, інтелектуального та емоційного профілю учасників конфлікту, то зараз зазначимо специфіку методів, складання яких, на наш погляд, робить медіатор у профайлінгу.

Психологічний портрет учасників конфлікту чи опонентів необхідний для розуміння специфіки поведінки, стратегії та тактики взаємодії із нею, специфіки комунікації, чутливості опонентів чи наявності психологічних травм, особливостей, спрямованості та форми захисту. Особливий інтерес для медіатора представляє система спонукань, психологічних захистів патернів та стереотипів поведінки, а також діяльності.

Неусвідомлена поведінка часто представлена в архетиповому або прототиповому профілі, при цьому розглядається специфіка поведінки під напругою переговорів у тиску стресорів ситуації або у фруструючих умовах, що зумовлює ймовірність девіантної та делінквентної поведінки.

Окремими методами профілізації є **соціологічний та кримінологічний профайлінги** учасників конфлікту.

У **соціологічному профайлінгу** досліджується профіль соціальних взаємодій, статусно-рольової визначеності, соціальний досвід, соціальне оточення, динаміка відносин та включеності до соціальних інститутів. Тут, безумовно, цікавим є не лише соціальні ідентифікації, які дають свій відбиток на сферу інтересів та мотивів, а й соціальне оточення (близьке та далеке) – що у своїй сукупності саме формує досить повний образ.

У **кримінологічному профілі** акцент робиться на схильність до агресії та погроз, до тих чи інших видів злочинів. Ось чому ми робимо акцент на ситуації агресії, погроз та перехід до активів агресії, їх роль у залученні до роботи процесів миротворення ми розглядали раніше. Для нас важливим є розмежування ситуації суперечки, загрози миру або здійснення активів агресії. Звідси й висока значимість кримінологічного профілю у роботі медіатора. Кримінологічний профіль якраз і дає інформацію про схильність чи потенціал до тих чи інших злочинів, того чи іншого психологічного та соціологічного типу особистості для того, щоб уникнути ескалації конфлікту, обмежити його або створити систему запобіжників від такої поведінки.

Наступною групою соціологічних методів, які застосовуються по відношенню до медіації, є група **методів моделювання** переговорного процесу. Моделювання носить пізнавальний та орієнтуючий характер, визначення причинно-наслідкових зв'язків карти потреби та інтересу, позицій сторін, що у свою чергу визначено методом медіаційного моделювання.

Застосовується **метод когнітивного картування**. Метод досить відомий у практиці дослідження та вирішення екстремальних ситуацій. Цей метод належить насамперед до теорії графів та дослідження каузальних, причинно-наслідкових відносин. При цьому відбувається схематизація позицій, потреб, інтересів та мотивів відносин, які фіксуються у схематичній формі.

Цим відносинам присвоюється знак чи визначається також їх інтенсивність, що дозволяє медіатору наочно розглянути ситуацію та можливу її динаміку.

Одним із кращих підходів свого часу був підхід Трахтенгерця Е.А. – комп'ютерна підтримка прийняття рішень [Трахтенгерц Е.А., 1998].

У процесах моделювання конфліктної взаємодії учасників евристичність має теорія ігор та теорія рефлексивних ігор Володимира Лефевра. Безумовно, ми тут зараз не даватимемо методики та методології, а лише окреслимо коло та спрямованість застосування методів. Цьому буде присвячено окрему роботу.

Ми зазначимо лише те, що можливості саме теорії ігор дають інструментарій раціонального супроводу етапності розгортання переговорів для того, щоб досліджувати ціну питання, можливість пошуку так званої точки сідловини або можливість досягнення максимально сприятливого результату для обох сторін. Тут досліджуються ігри з нульовою та ненульовою сумою, а також ці методи дають можливість усвідомити ціну питання, умови, що можуть серйозно вплинути на вибір тих чи інших учасників переговорів, а також схему придбань чи втрат під час укладання угоди.

Наступна група соціологічних досліджень – **якісні соціологічні методи**.

Застосування якісних методів (контент, контекст -аналізи, фокусоване групове чи індивідуальне інтерв'ю) дозволяє розглянути змістовну частину та уточнити суттєві зв'язки, а не просто визначити типовість, перевірити гіпотези та зробити висновки, як це відбувається в анкетуванні за допомогою кількісних розподілів, кореляцій у статистичних кількісних (масових) дослідженнях.

У ситуації медіації увага експертів або фахівців, що інтерв'юються, може бути визначена необхідністю експертної оцінки «зовні» того, що відбувається, для того, щоб посилити власне розуміння медіатора та дисоціюватися від зайвої включеності в ситуацію («подивитися з балкончика»). **Метод індивідуального інтерв'ю, контент та контекст-аналізів** можуть використовуватися безпосередньо до конфліктуючих сторін.

По-перше, розглянемо такий метод як контент-аналіз. Ви знаєте, що контент-аналіз застосовується найчастіше до текстів, досліджуються елементи, сюжетні одиниці рахунку, емоційні залежності, частота їх вживання в тексті і т.д. Докладніше ці методи досліджуються в курсах прикладної та емпіричної соціології. У контент-аналізі, безумовно, найбільш ефективним видом для медіації є аналіз засобів масової інформації та соціальних мереж.

Це застосовується в тому випадку, якщо ми розглядаємо медіаційні практики резонансних подій, які вже відобразились у ЗМІ, соціальних мережах, і нам, безумовно, потрібно розуміти ступінь тиску тих чи інших додаткових гравців, які включені до переговорного та конфліктного процесів для того, щоб розуміти куди взагалі цей процес рухається. Звичайно, контент-аналіз може використовуватися не тільки для аналізу ЗМІ та постів соціальних мереж, як документів, він також використовується і під час розшифрування транскрибації медіаційних зустрічей чи інтерв'ю учасників.

У медіації застосовується така технологія як **рекординг**, коли помічник медіатора одразу фіксує, транскрибує зустріч, виводить на екран для того, щоб сторона конфлікту усвідомлювала ті моменти, які вже визначені, могла підкоригувати свої позиції у цій транскрибації та погодитись з фіксацією подібних речей. У цьому підході контент та контекст -аналізи можуть удосконалюватися і надалі. За допомогою контент-аналізу або експрес-контент-аналізу можна досліджувати когнітивні етапи, емоційну напруженість та інші аспекти розгортання переговорів, що дозволяє зробити акценти спрямованості однієї зі сторін або кожної зі сторін конфлікту. Цей метод не так часто використовується, але має дуже серйозні переваги для усвідомлення процесу, для динаміки переговорного процесу.

У медіації також використовують такі якісні методи як **метод спостереження**. Йдеться про неструктуроване, напівструктуроване або структуроване спостереження залежно від дослідницької ситуації. Специфіка використання того чи іншого виду методу спостереження залежить і від того як ведеться спостереження, безпосередньо під час медіації або вже опосередковано, за допомогою відеозапису чи аудіо запису, за допомогою методів візуальної соціології, коли аналізується власне фотографічні знімки або кадри, або ділянки відеозапису. Безумовно, це дуже перспективний аналіз.

Тут, звичайно, є «багаж» антропологічних методів дослідження, але не тільки. Так структурування спостереження може бути пов'язане з моделюванням медіаторів-експертів найвищого рівня для практики ведення переговорів та інших медіаторів.

Згадаймо позицію «немає нічого теоретичніше, ніж хороша практика, і немає нічого практичніше, ніж хороша теорія». Базові структури спостереження, звісно, пов'язані з розумінням теоретично обґрунтованих закономірностей чи узагальненням успішного практичного досвіду сильних медіаторів.

Оскільки в медіації одним із принципів є проведення переговорів без посередників і представників сторін, без адвокатів, досить високий потенціал має **індивідуальне глибинне інтерв'ю** учасників конфліктних переговорів, звичайно, за заздалегідь продуманому гайдю для моделювання конфліктної динаміки і, власне, динаміки вирішення конфліктів переговорів.

Можуть бути і «вхідні» початкові глибинні інтерв'ю, які на старті можуть виявити потреби, інтереси, мотиви учасників і, власне, профіль учасників конфлікту чи переговорного процесу, тому цей інструмент дуже зручний медіатору, який володіє соціологічними методами. Звичайно, тут максимально актуалізоване мистецтво ставити питання, мистецтво слухати, мистецтво отримувати відповіді, при цьому мистецтво ненасильницької комунікації, емпатії, підвищує ефективність проведення глибинного інтерв'ю.

При медіації соціальних групових конфліктів та їх альтернатив можуть використовуватися такі якісні методи як **фокус-групові інтерв'ю** і значно рідше використовується метод номінальних груп. Так, фокус-групові дослідження було дуже добре проведено корпорацією RAND (Егель Даніель, Росс Ентоні С., Ефрон Шира, Карам Ріта Т., Вайана Мері Е., Рис Чарльз П.) протягом кількох років арабо-ізраїльського конфлікту, що може слугувати основою для переговорів та медіації у миротворчому процесі між сторонами конфлікту. Досліджувалися альтернативи як можливе вирішення конфліктів майбутнього, ставлення тих чи інших соціальних груп до такого вирішення конфлікту. Як кейс наводжу коротку характеристику цього дослідження нижче.

Альтернативи в арабо-ізраїльському конфлікті

Питання дослідження

1. Чи є якийсь із п'яти запропонованих альтернативних варіантів майбутнього в ізраїльсько-палестинському конфлікті прийнятним як для ізраїльтян, так і для палестинців?

2. Якщо ні, то які зміни необхідно внести до цих пропозицій, щоб зробити їх життєздатними?

3. Які дії може зробити міжнародне співтовариство, якщо такі є, на підтримку мирного врегулювання конфлікту?

Протягом десятиліть рішення про створення двох держав домінувало у зусиллях щодо вирішення ізраїльсько-палестинського конфлікту. Сумніви, які зростали, щодо життєздатності рішення, заснованого на співіснуванні двох держав, порушують питання про те, які з можливих альтернатив можуть бути

успішними, якщо вони будуть належним чином підтримані міжнародною спільнотою.

Дослідники RAND провели 33 фокус-групи в регіоні для збору якісних та кількісних даних про життєздатність п'яти альтернатив: статус-кво, рішення з двома державами, конфедерація, анексія та рішення з однією державою. Фокус-групи, проведені у липні 2018 року та травні 2019 року, зібрали докладні думки понад 270 осіб, включаючи палестинців Західного берега, палестинців Гази, ізраїльських євреїв та ізраїльських арабів. Ці дані надають новий спосіб з'ясувати, чи є якісь області перетину між палестинцями та ізраїльтянами, які могли б стати основою відновлення діалогу.

Жодна з альтернатив не була прийнятною більшості як ізраїльтян, так і палестинців. Рішення про створення двох держав було найбільш політично життєздатною альтернативою, хоча всі чотири групи населення висловили щодо нього скептицизм. Статусу-кво віддавали перевагу ізраїльські євреї, але його категорично не любили палестинці. Палестинці із Західного берега надавали перевагу варіанту створення двох держав, тоді як жителі Гази ставили рішення з однією державою трохи вище за рішення з двома державами. Дані наголошують на глибокій недовірі та глибокій ворожості кожної сторони по відношенню до іншої. Важко уявити собі відхід від нинішніх тенденцій і те, до чого вони можуть привести, якщо й доти, доки сильне й мужнє керівництво серед ізраїльтян, палестинців та міжнародної спільноти не заявить про своє прагнення кращого майбутнього для всіх.

Ключові результати

- Жодна з альтернатив не була прийнятною більшості як ізраїльтян, так і палестинців. Для ізраїльських євреїв єдиною альтернативою, визнаною більшістю учасників «прийнятною», був статус-кво. Для більшості учасників трьох інших груп населення – ізраїльських арабів, палестинців із Гази та палестинців із Західного берега – не було прийнятною альтернативи.

- Рішення про створення двох держав було найбільш політично життєздатною альтернативою, хоча всі чотири групи населення висловили щодо нього скептицизм. Рішення про створення двох держав було кращою альтернативою як для ізраїльських арабів, так і для палестинців із Західного берега та другою за рейтингом альтернативою для ізраїльських євреїв та палестинців із Гази. Жодна з інших альтернатив не отримала навіть близько такої підтримки.

- Палестинці заявили, що вони хочуть рішення про створення двох держав, але із серйозними змінами. Ці учасники повідомили, що, крім інших модифікацій, новій палестинській державі буде потрібна армія для самооборони та захисту своїх кордонів, а також економічний контроль над своїми кордонами.

- Статусу-кво віддавали перевагу ізраїльські євреї, але його категорично не любили палестинці.

- Був широко поширений скептицизм щодо здійсненності будь-якої альтернативи. Ізраїльтяни та палестинці повідомили, що не довіряють своєму власному керівництву, керівництву іншої сторони та людям з іншого боку.

- Поділ був найважливішим фактором у визначенні прийнятності.
- Ізраїльські араби та палестинці вказали, що всі альтернативи були переважні на користь ізраїльських євреїв.

- Для мирного вирішення конфлікту знадобиться поєднання економічних гарантій та гарантій безпеки – як для ізраїльтян, так і для палестинців.

Рекомендації

- Недовіра у широкому розумінні, ймовірно, є найбільшою перешкодою на шляху до миру. Міжнародна участь, яка вселяє оптимізм та ентузіазм щодо миру між усіма сторонами, необхідна і повинна включати безпеку та економічні гарантії, а також суспільний діалог, щоб спрямовувати та розвивати роздуми про потенційні альтернативи та їх наслідки.

- Жодні альтернативи статусу-кво не будуть життєздатними без змін у внутрішній та міжнародній політиці. Статус-кво, незалежно від можливих довгострокових наслідків, наразі є кращим варіантом для ізраїльських євреїв. Проте ізраїльські євреї рішуче підтримують рішення щодо створення двох держав. Визначення типів стимулів, які можуть бути надані як усередині країни, так і на міжнародному рівні, щоб спонукати ізраїльтян до вивчення рішення про дві держави, ймовірно, матиме вирішальне значення для успіху цієї альтернативи.

- Міжнародні гарантії безпеки палестинцям, ймовірно, будуть необхідні для будь-якого мирного врегулювання конфлікту.

- Просвітництво ізраїльтян і палестинців може призвести до більш прагматичних рішень. Деякі учасники дійшли висновку, що велике обговорення, запропоноване у фокус-групах, дозволило їм прийняти більш усвідомлене рішення про кращу альтернативу, і заявили, що в результаті вони підтримали іншу альтернативу. Підхід фокус-групи може бути корисним при формуванні поглядів, якщо він застосовується до гострих аспектів конфлікту, включаючи конкретні галузі співробітництва, такі як водопостачання, електроенергетика та дорожні мережі, але також, ймовірно, буде потрібна ширша інформаційна кампанія щодо різних альтернатив.

[Egel Daniel, Ross Anthony C., Efron Shira, Karam Rita T., Vaiana Mary E., Ries Charles P. Alternatives in the Israeli-Palestinian Conflict // URL - https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA725-1.html]

В даному випадку розглядаються досить масштабні об'єкти та предмети медіаційних практик, коли не просто дві сторони, а коли можна розглядати групи та тих, хто репрезентує інтереси цих груп та, власне, конфліктну ситуацію. Досліджуються як потреби та інтереси, так і мотиви цих груп у конфлікті, їх стереотипи, міфологеми, теологеми та ідеологеми, які присутні у визначенні конфліктної ситуації.

Якщо ми з вами розглядаємо масові опитування, кількісні методи соціологічного дослідження, то вони застосовуються по відношенню до масштабних соціально-групових та організаційних конфліктів.

Часто це масштаб ком'юніті, громади, муніципальний, регіональний, державний та міжнародний рівні конфлікту, тобто потрібні досить потужні та масштабні емпіричні дослідження. У цьому випадку масове опитування дозволяє уточнити якраз ті процеси, які визначають рух великих груп, те, як відбувається динаміка, відносини цих груп. До того ж кількісні соціологічні методи застосовуються для вивчення громадської думки, настроїв, суспільної свідомості як під час переговорів, так і після їх закінчення, після медіаційної угоди.

Безумовно, тут цікавими є анкетування ставлення людей до динаміки миротворчих та медіаційних технологій, масштабного рівня вирішення конфліктів.

Масові опитування можуть застосовуватися і в дослідженні соціальних поглядів на конфлікт, їх динаміки, впливу засобів масової інформації, погляду основних суб'єктів та стейкхолдерів на вирішення конфлікту. А також ці методи можна використовувати з «технологічної точки зору» – як послідовність вимірів, до, під час та після застосування медіаційних технологій, для розгляду того, що змінилося в динаміці ситуації та визначення результативності медіації. Слід зазначити специфіку застосування соціологічних методів у різних формах медіації.

Не менш цікавими є розмежування опитувань за допомогою цифрових технологій і насамперед у «вододілі» на офлайн та онлайн дослідження медіації.

Все частіше, власне, і в медіації почали застосовувати онлайн-методи за допомогою різних ресурсів, таких як Zoom, Skype, Google Meeting, різних месенджерів (Вайбер, Вотсап та ін.), Телеграм канал, Фейсбук і т.д. Ці платформи обумовлюють можливості проведення медіаційних зустрічей в Інтернеті, віддалено. Ці зустрічі проводяться на платформах скрізь де є відеозв'язок, віддалено – у всіх місцях де доступний Інтернет, де можна проводити індивідуальні (парні), групові та колективні відеозустрічі. При цьому, наприклад, в Zoom є така форма як поділ на окремі групи, сесії (кімнати). Групи поділяються на «кімнати», в яких можна проводити за наявності кількох медіаторів зустрічі окремо, а потім зустрічатись у загальному переговорному процесі.

Е-медіація або електронна медіація все частіше усвідомлюється, промовляється та використовується. Особливо це можна застосовувати, коли медіація носить не складний характер, коли все-таки є момент можливості вирішення, професійного виведення ненасильницького фасилітаційного характеру людей на вирішення конфлікту та угоду. Одночасно перевагою електронних систем медіації є можливість запису, фіксації цих речей. Віддалена взаємодія учасників медіації розширює можливості, оскільки конфліктанти можуть перебувати у різних регіонах, країнах, перебувати у динаміці бізнес-поїздок.

Збільшується і спектр можливостей медіатора, він може виконувати своє завдання дистанційно та віддалено, але зберігають свої позиції як найкраща практика – поєднання офлайнових та онлайн-технологій медіації.

Наведемо кейс різних видів медіації, розроблених у Гарвардській школі переговорів.

Кейс Види медіації Гарвардської школи переговорів

Коли сторони, які залучені до серйозного конфлікту, хочуть уникнути судового розгляду, існують види посередництва, які можуть бути ефективною альтернативою. У медіації навчений посередник намагається допомогти сторонам знайти точки дотику, використовуючи принципи співробітництва та переговорів про взаємну вигоду. Ми схильні думати, що всі процеси посередництва схожі, але насправді посередники використовують різні підходи залежно від типу конфлікту, з яким вони мають справу. Перш ніж вибрати посередника, подумайте про різні стилі та типи посередництва, які доступні для вирішення конфлікту.

Посередництво, що сприяє

За спрощувачим чи традиційним посередництвом професійний посередник намагається полегшити переговори між сторонами в конфлікті. Замість того, щоб давати рекомендації або нав'язувати рішення, посередник заохочує учасників спору до досягнення власного добровільного рішення, досліджуючи глибші інтереси один одного. За фасилітуючого посередництва посередники зазвичай приховують свої погляди на конфлікт.

Посередництво за дорученням суду

Хоча посередництво зазвичай визначається як цілком добровільний процес, воно може бути санкціоноване судом, який зацікавлений у забезпеченні швидкого та економічного врегулювання. Коли сторони та їхні повірені не хочуть брати участь у посередництві, їхні шанси на врегулювання спору за допомогою посередництва за дорученням суду є невеликими, оскільки вони, можливо, просто розглядають клопотання. Але коли сторони з обох сторін бачать переваги участі у процесі, розрахункові ставки набагато вищі.

Оціночна медіація

Прямим контрастом фасилітуючої медіації є оціночна медіація – вид медіації, під час якої медіатори з більшою ймовірністю будуть давати рекомендації і пропозиції та висловлювати свою думку. Замість того, щоб зосереджуватись насамперед на основних інтересах залучених сторін, оціночні посередники можуть з більшою ймовірністю допомогти сторонам оцінити юридичні переваги їхніх аргументів та зробити висновки про справедливість. Оціночна медіація найчастіше використовують у медіації за дорученням суду, а оціночні медіатори часто є юристами, мають юридичний досвід у сфері спору.

Перетворююче посередництво

При трансформуючому посередництві посередники зосереджуються на тому, щоб дати учасникам суперечки можливість вирішити свій конфлікт і спонукають їх визнати потреби та інтереси один одного. Вперше описане Робертом А. Барухом Бушем і Джозефом П. Фолджером у їхній книзі «Обіцянка посередництва» у 1994 році перетворююче посередництво сягає корінням у традицію фасилітуючого посередництва. У найбільш амбіційній

формі цей процес спрямований на перетворення сторін та їх взаємовідносин через процес набуття навичок, необхідних для конструктивних змін.

Мед-Арб

У med-arb, гібриді посередництва та арбітражу, сторони спочатку досягають угоди про умови самого процесу. На відміну від більшості посередників, вони зазвичай погоджуються у письмовій формі, що результат процесу буде обов'язковим. Потім вони намагаються домовитись про вирішення своєї суперечки за допомогою посередника.

Якщо посередництво входить у глухий кут або проблеми залишаються невирішеними, процес ще не закінчено. На цьому етапі сторони можуть перейти до арбітражу. Посередник може взяти на себе роль арбітра (якщо він або вона має відповідну кваліфікацію) і швидко винести обов'язкове рішення на основі своїх думок або у справі в цілому, або з невирішених питань. У якості альтернативи арбітр може взяти справу до себе після консультації з посередником.

Арб-Мед

В arb-med, іншому з видів посередництва, навчена нейтральна третя сторона заслуховує свідчення та свідчення тих, хто сперечається, в арбітражі; пише рішення, але зберігає його в сторін; намагається врегулювати суперечку сторін; роздруковує та видає своє раніше визначене обов'язкове рішення, якщо сторони не можуть дійти згоди, пише Річард Фуллертон у статті в «Журналі вирішення спорів».

«Цей процес знімає заклопотаність med-arb з приводу неправомірного використання конфіденційної інформації, але продовжує чинити тиск на сторони з метою досягнення угоди», – зазначає Фуллертон. Примітно, однак, що арбітр/посередник не може змінити свого попереднього рішення на підставі нових ідей, отриманих під час медіації.

Електронне посередництво

В електронному посередництві посередник надає посередницькі послуги сторонам, які знаходяться на відстані один від одного або конфлікт яких настільки сильний, що вони не можуть перебувати в одній кімнаті, пишуть Дженніфер Парламіс, Ноам Ебнер та Лоріанна Мітчелл у главі книги «Просування посередництва на робочому місці через інтеграцію теорії та практики».

Електронне посередництво може бути повністю автоматизованою системою вирішення спорів у режимі онлайн без будь-якої взаємодії з третьою стороною. Але електронна медіація, швидше, буде нагадувати традиційну фасилітуючу медіацію, що здійснюється на відстані, пишуть автори глави. Завдяки сервісам відеоконференцз'язку таким як Skype та Google Hangouts, учасники тепер можуть легко та дешево спілкуватися один з одним у режимі реального часу, а також отримувати візуальні та голосові підказки. Перші результати досліджень показують, що медіація з використанням технологій може бути такою ж ефективною, як і традиційні техніки медіації. Більше того, сторони часто вважають, що це легкий процес, який викликає довіру та позитивні емоції.

[Shonk Katie, On December 6th, 2021 Types of Mediation: Choose the Type Best Suited to Your Conflict // Url <https://www.pon.harvard.edu/daily/mediation/types-meditation-choose-type-best-suited-conflict/>]

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акройд Питер Истории Англии. Основание. От самых начал до эпохи Тюдоров. М.: Азбука-Аттикус, 2020. 660с.
2. Анцупов А.Я., Шипилов А.И. Конфликтология: Учебник для вузов. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. 591 с.
3. Базовый курс медиации: рефлексивные заметки / М. С. Бойко [и др.] ; под общ. ред. С. В. Лабода. Минск : Медисонт, 2011. 316 с.
4. Бесемер Х. Медиация. Посредничество в конфликтах. Калуга: Духовное познание, 2004. 176с.
5. Бехтерев В.М. Наедине с убийцей. Об экспериментальном психологическом исследовании преступников / В.М. Бехтерев. М.: Алгоритм, 2017. 320 с.
6. Возможности компетентностного подхода в развитии гражданственности старшеклассников / А. В. Дергай [и др.]. Минск, Медисонт: 2008. С. 165–166.
7. Гарр Т. Р. Почему люди бунтуют., СПб.: Питер, 2005., 461 с.
8. Глазл Ф. Конфлікт менеджмент. Довідник для керівників та консультантів. / Перев.:Наталія Савченко. К.: АДЕФ-Україна,:2020. 528с.
9. Джекоб Эббот Ромул. Основатель Вечного города. М.: Центрполиграф, 2004. 237с.
10. Ильин А. Н., Барханов П. В. Психотехнологии регулирования конфликтов. Учебное пособие Омск Издательство ОмГПУ 2013
11. Караваева, Е. Э. Внешняя политика и репрезентация королевской власти в эпоху Генриха VIII : 1509-1547 гг. : Диссертация на соискание ученой степени: 07.00.00, 07.00.03 / Караваева Екатерина Элисбаровна; [Место защиты: Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. Ист. фак.]. М., 2014. 323 с.
12. Корнелиус Х., Фэйр Ш. Выиграть может каждый: Как разрешать конфликты / Корнелиус Хелена, Фэйр Шошана. Пер. с англ.. М.: Стрингер, 1992. 215 с.
13. Китайская военная стратегия / Сост. и перев. В. В. Малявин. М.: Астрель, 2002. 432 с.
14. Лакхерст Тоби, Кто такие миссионеры: служители добра или непрошенные гости? Би-би-си, 29 ноября 2018 <https://www.bbc.com/russian/features-46369681>
15. Лепський М. А., Лепська Н.В. Метод «Прогнозування за аналогією». #GS Геополітичні студії. Робоча книга. Handbook #1 / М.А. Лепський, Н.В. Лепська, за заг.ред. М.А. Лепського. Запоріжжя: КСК-Альянс, 2017. 62с.
16. Лепський М.А. Зміни картографії миру: оператори центризму миру та війни //Культурологічний вісник. Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпрянщини. – Запоріжжя, 2017., Вип. 37., С.56-63.
17. Лепський М.А. Ідея «людського розвитку» в контексті вивчення трансформаційних фаз новації (біографічний метод розвитку ідеї) (М. А. Лепський) // Сталий розвиток суспільства: Запорізький регіональний

досвід: монографія /укладачі Лепський М.А., Дударева І.В., заг.ред. Лепського М.А. – Запоріжжя: КСК-Альянс, 2015.С.12-29

18. Лепський М. Соціальна ятрогенія: предметне поле та концептуалізація // Нова парадигма, 2016, випуск 130., С. 11-23.

19. Лепський М. А. Якісні методи соціального прогнозування: методологія, методика, практика: підручник / М. А. Лепський. Запоріжжя: КСК-Альянс, 2016. 440 с.

20. Лешан Л. Если завтра война? Психология войны. АСТ «Астрель», 2004. 144 с.

21. Максудов Р.Р. Восстановительная медиация: идея и технология: Методические рекомендации. М.: Институт права и публичной политики, 2009. 72 с.

22. Момджян, К. Х. Процесс принятия решений и его место в деятельности людей [Электронный ресурс] / К.Х. Момджян // Электронное научное издание Альманах Пространство и Время., 2015., Т. 9., Вып. 2: Пространство и время принятия решений. Режим доступа: http://j-spacetime.com/actual%20content/t9v2/t9v2_PDF/2227-9490e-aprov_r_e-ast9-2.2015.32.pdf

23. Нашер Дж. Договорились! Беспробитная тактика переговоров. СПб.: Питер, 2014. 240 с.

24. Небесные посредники: иудейские истоки ранней христологии М.: Институт св. Фомы, 2016. 272 с.

25. Результати міжнародного експертного дослідження 2014-2017 стало дослідження: Миротворення в умовах гібридної війни в Україні / за заг. ред. М.А. Лепського (англ., укр., рос. мовах). Запоріжжя: КСК-Альянс, 2017. 179 с.

26. Сборник тренинговых материалов по медиации /в рамках проекта «Медиация как миротворческий инструмент для разрешения конфликтов» при поддержке Центра ОБСЕ в Бишкеке. Бишкек: ОсОО “Next Print“ 2010. 413 с.

27. Себениус Д., Бёрнс Н., Мнукин Р. Искусство переговоров по Киссинджеру : Уроки заключения сделок на высшем уровне / Джеймс К. Себениус, Р. Николас Бёрнс, Роберт Х. Мнукин ; предисл. Г. Киссинджера ; [пер. с англ. Т. В. Камышиковой]. М. Азбука Бизнес, Азбука-Аттикус, 2019. 448 с.

28. Скотт Дж. Благими намерениями государства. М.: Университетская книга, 2011. 568 с.

29. Тоффлер Э. Метаморфозы власти: Пер. с англ. / Э. Тоффлер. М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. 669с.

30. Трахтенгерц Э.А. Компьютерная поддержка принятия решений.- М.: Синтег,1998.-376с.

31. Чумиков А. Н. Переговоры — фасилитация — медиация: Учебное пособие для студентов вузов / А. Н. Чумиков. М.: ЗАО Издательство «Аспект Пресс», 2014. 160 с. С.16.

32. Burgess H. Transformative mediation. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.colorado.edu/conflict/transform/tmall.htm>. Дата доступа: 08.02.2011.

33. Berner A. Challenging conflict, mediation through understanding. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.mediate.com/articles/bernerA2.cfm>. Дата доступа: 08.02.2011
34. Egel Daniel, Ross Anthony C., Efron Shira, Karam Rita T., Vaiana Mary E., Ries Charles P. Alternatives in the Israeli-Palestinian Conflict // URL - https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA725-1.html
35. Gandhi M. K. Gandhi Letter 36 : To Jawaharlal Nehru Bardoli, February 19, 1922 <http://www.gandhiashramsevagram.org/selected-letters-of-mahatma/gandhi-letter-to-jawaharlal-nehru.php>
36. Shonk Katie, On December 6th, 2021 Types of Mediation: Choose the Type Best Suited to Your Conflict // Url <https://www.pon.harvard.edu/daily/mediation/types-meditation-choose-type-best-suited-conflict/>
37. Spangler B. Orientation of «problem-solving» mediation. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.beyondintractability.org/essay/problem-solving_mediation/. Дата доступа: 08.02.2011
38. Winslade J., Monk G. A narrative approach in mediation. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://narrative-mediation.crinfo.org/documents/minigrants/narrative_mediation/Context_narrative_mediation.pdf. Дата доступа: 08.02.2011.
39. What is family mediation. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.law.siu.edu/selfhelp/info/medation/Mediationpacket%20APC.pdf>. Дата доступа: 08.02.2011.
40. Zumeta Z. Styles of Mediation: Facilitative, Evaluative and Transformative Mediation. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://learn2mediate.com/resources/naferm.php>. Дата доступа: 08.02.2011.

Наукове видання
(українською мовою)

Лепський Максим Анатолійович

СОЦІОЛОГІЯ МЕДІАЦІЇ ТА МИРОТВОРЕННЯ:
до питання про загальну теорію медіації:
монографія

Технічний редактор – Ігор Кудінов, Олександра Щербань.

В оформленні обкладинки використовувалася частина роботи « Трапеза стрільців на святкуванні Мюнстерського миру», Бартоломеус ван дер Хелст, 1648 р. Фото М. Лепського. Рейксмузеум (Державний музей) Амстердам

Відповідальний за випуск Кудінов І.О.
Підписано до друку 27.03.2023. Формат 60х90/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 10,3.
Наклад 500 прим. Зам. № 27/03-1.
Віддруковано з оригіналів.

ТОВ «ЦНСД»
Свідоцтво серія ДК № 7612 від 02.05.2022 р.
вул. Товариська, 39А/84, м. Запоріжжя, 69121
+ 38 095 601 33 99